BBF00095

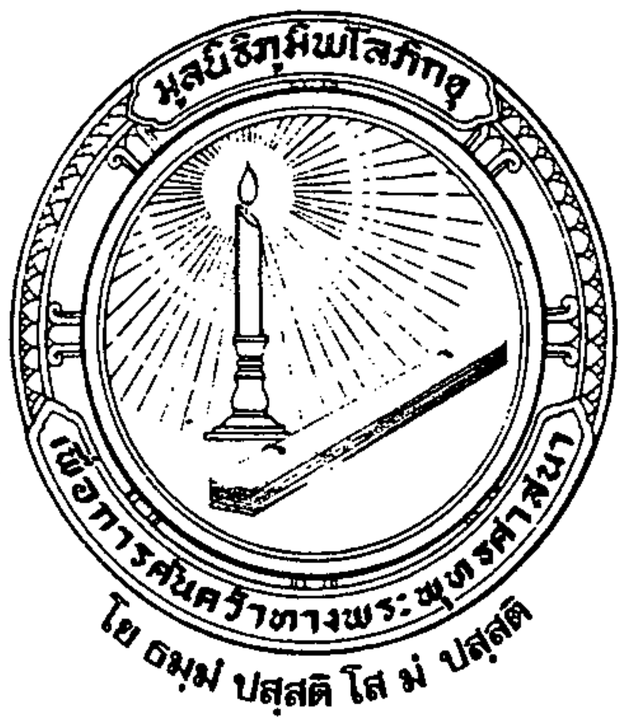

ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา

(บาลี-ไทย)

ภาค ๖

DHAMMAPADA and DHAMMAPADAṬṬHAKATHĀ

(PĀLI-THAI)

PART VI

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

เป็นที่ระลึกในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ

ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

๕ ธันวาคม ๒๕๓๐

นายอำลอง ตันเจริญ - นางเซียมเฮียง แซ่เล้า

สร้างพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น

ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ISBN 974-8288-81-1

ธรรมบทและอัมมปทัฏฐกถา

(บาลี–ไทย)

ภาค ๖

DHAMMAPADA and DHAMMAPADAṬṬHAKATHĀ

(PĀLI-THAI)

PART VI

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

เป็นที่ระลึกในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ

ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

๕ ธันวาคม ๒๕๓๐

นายอำลอง ศันเจริญ – นางเซียมเฮียง แซ่เล้า

สร้างพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น

ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ISBN 974-8288-81-1

พระบรมราโชวาท

"ฉันขออนุโมทนา ขอให้ทำต่อไปอย่าหยุดเสีย ฉันสนับสนุนงานนี้ร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม ให้ทำต่อไป เป็นการช่วยให้คนเข้าถึงธรรม

การแปลคำบาลีสาเป็นคำไทยนั้น ต้องระวังให้จงหนัก อย่าให้ขัดแย้งกันได้เป็นอันขาด เพราะถ้าขัดแย้งกันแล้ว จะทำให้เกิดความสับสนยากแก่นักศึกษาต่อไปภายหน้า ที่ใดสงสัยว่าจะแปลให้เข้าใจไม่ได้แจ่มแจ้ง ก็ควรมีคำอธิบายกำกับไว้ด้วย"

(พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน พระราชทานแด่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ญาโณทยมหาเถระ และคณะกรรมการของสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ในโอกาสเข้าเฝ้าน้อมเกล้าฯ ถวายพระคัมภีร์แปลเป็นภาษาไทยฉบับแรก เมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๕๐๖)

นายจำลอง ตันเจริญ - นางเซียมเฮือง แซ่เล้า

สร้างพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ที่ ๒/๒๕๒๗

เรื่อง การจัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับภูมิพโลภิกขุ

อาศัยพระบัญชา ที่ ๑/๒๕๒๗ เรื่องการตรวจชำระพระไตรปิฎก ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๗ เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก จะเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบนักษัตร ใน พ.ศ.๒๕๓๐ นั้น และโดยที่มูลนิธิภูมิพโลภิกขุเพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ได้จัดทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมและได้รับการอุดหนุน โดยงบประมาณแผ่นดินอยู่แล้ว

จึงให้มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ ส่งเสริมงานการตรวจชำระพระไตรปิฎกโดยพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเอื้ออำนวยในการประสานประโยชน์ โดยจัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ชั้นอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา ปกรณ์วิเศษ สัททาวิเสส ฉบับภูมิพโลภิกขุ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นพระมหาธรรมราชาธิราช ให้เป็นที่ปรากฏตามโบราณราชประเพณีสืบไปชั่วกาลนาน.

สัง ณ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๒๗

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เฟชรรัตนราชสุดา

ประธานกรรมการมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ

เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ นับเป็นอภิลักขิตสมัยมงคลวิเสสที่ล้นเกล้าล้นกระหม่อมทั้งสองพระองค์ ทรงมีพระราชกฤษดาภินิหารเป็นที่ปรากฏแก่สมณพราหมณาจารย์ทั้งปวงและพสกนิกรทวยราษฎร์ โดยที่พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงประเทศชาติพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นหลักชัยของบ้านเมืองจนทุกวันนี้ ทั้งนี้สำเร็จด้วยพระบารมีธรรม พระคุณธรรมที่ทรงดำรงอยู่ในทศพิธ-ราชธรรม มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จึงจัดสร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อันเป็นผลงานของมูลนิธิฯ ตีพิมพ์ขึ้นถวาย ๖๑ พระคัมภีร์ เพื่อเป็นการสนองพระเดชพระคุณและเป็นอนุสรณียวัตถุธรรมบรรณาการ เนื่องในอภิลักขิตกาลพิเศษครั้งนี้

เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ และคณะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสร้างพระคัมภีร์ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จ-พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. จอมพลประภาส จารุเสถียร

๒. ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

๓. คุณหญิงจวบ จิรโรจน์

๔. ท่านผู้หญิงหม่อมราชวงศ์หญิงรสลิน คัคณางค์

๕. ท่านผู้หญิงอรุณ กิติยากร ณ อยุธยา

๖. ท่านผู้หญิงชนัตถ์ ปิยะอุย

๗. พลโทประพัทธ์ กุวานนท์

๘. คุณหญิงสัตยวดี กุวานนท์

๙. คุณหญิงแสงเดือน ณ นคร

๑๐. คุณหญิงวัลลีย์ วีระปรีย

๑๑. คุณหญิงเฟื่อง ชลิตอาภรณ์

๑๒. คุณหญิงสมนึก เปรมวัฒนะ

๑๓. คุณหญิงสงวนศรี จันทรางศุ

๑๔. คุณหญิงสุภัทรา ตันติพิพัฒน์พงศ์

๑๕. คุณหญิงวรรณี วิทยะสิรินันท์

๑๖. อธิบดีกรมการศาสนา

๑๗. อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์

๑๘. นางประภา จัยวัฒน์

๑๙. นางอวยพร ปัตตพงศ์

๒๐. นางอุษา จารุดุล

๒๑. นางยุพนา ธรรมโกวิท

๒๒. นางประไพ อมาตยกุล

๒๓. นางประสพศรี ประเสริฐสม

๒๔. นางลำยอง หะรินสุต

๒๕. นางสมสวาสดิ์ บุญญภัทโร

๒๖. ศาสตราจารย์พิพัฒน์ สุจินดา

๒๗. รองศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล

๒๘. รองศาสตราจารย์ศรีกาญจน์ สุจินดา

๒๙. นายชุมศักดิ์ เตชะเสน

๓๐. นางประณัฐ เตชะเสน

๓๑. นางสมจิตต์ สิทธิไชย

๓๒. นางเสริมศรี เอกชัย

๓๓. นางสุกัญญา ดุจศรีวัชร์

๓๔. นางสาวบุญรักษ์ นาครัตน์

๓๕. นางสาววิไลลักษณ์ จารุดุล

๓๖. นางสาวบุญนาค ศศะภูริ

๓๗. นางสุจิตรา (จิราธิวัฒน์) มงคลกิติ

๓๘. นายปราโมทย์ สัชฌุกร

๓๙. นายพุธตรี กุวานนท์

๔๐. นายระพินทร์ จารุดุล

๔๑. นายมณีพันธุ์ จารุดุล กรรมการและเลขานุการ

๔๒. นายสิริ เพ็ชรไชย กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้อำนวยการจัดสร้างพระคัมภีร์ ฉบับภูมิพโลภิกขุ

๑. นายมณีพันธุ์ จารุดุล	ผู้อำนวยการ
๒. นางอุษา จารุดุล	รองผู้อำนวยการ
๓. นายสิริ เพ็ชรไชย	หัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะนักวิชาการประจำ

๑. นายสิริ เพ็ชรไชย	ป.ธ.๙
๒. พระมหาเฉลียว เปสโร	ป.ธ.๙
๓. นายสุวรรณ์ จินต์ประชา	ป.ธ.๙
๔. นายสังคม ศรีราช	ป.ธ.๙
๕. นายทวี ศรีทองอินทร์	ป.ธ.๙
๖. พ.อ.คง แจ้งไพล	ป.ธ.๙
๗. อุบาสิกาสมศรี จารุเพ็ง	บ.ศ.๙
๘. นายบุญมา จิตจรัส	ป.ธ.๘, ปริญญาโท
๙. นายภิญโญ ล่องสกุล	ป.ธ.๘, ปริญญาโท
๑๐. นายทองดี พันโน	ป.ธ.๘
๑๑. นางศิริรัตน์ ด้วงสน	บ.ศ.๘
๑๒. พระมหาอภัย อุปปติสโส	ป.ธ.๗
๑๓. นายบรรจบ พุกพญา	ป.ธ.๗
๑๔. อุบาสิกาจรรยา บัวสุวรรณ	บ.ศ.๖
๑๕. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย	ศศ.บ.(โบราณคดี)

๑๖. อุบาสิกาพรทิพย์ ศูนย์จันทร์ นักปริวรรตอักษร

๑๗. อุบาสิกาพรม เกิดเกษม นักปริวรรตอักษร

๑๘. อุบาสิกาบุญเกื้อ ไพโรจน์ นักปริวรรตอักษร

คณะนักวิชาการพิเศษ

๑.	นายไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์	สถ.บ.(จุฬา)
๒.	น.อ.สุรจิต สงสกุล ร.น.	ป.ธ.๘, Ph.D.
๓.	น.อ.ทองย้อย แสงสินชัย ร.น.	ป.ธ.๙
๔.	น.ท.วินัย ตะเภาพงษ์ ร.น.	ป.ธ.๙, Ph.D.
๕.	น.ต.สารี อินสอน ร.น.	ป.ธ.๙
๖.	นายพิสิฐ เจริญสุข	ป.ธ.๙, อ.ม.(จุฬา)

คณะเจ้าหน้าที่ธุรการ

๑. นางถาวร ศรีปราสาท

๒. นางสาวพวงเงิน อุชชิน

๓. นายพัฒน์ ประกอบบุญ

๔. ร.อ.เกษม กระจกทอง

๕. นางพิกุล บำรุงผล

๖. นางสุภา วรรณพงษ์

๗. นางจิตตรา อมะรักษ์

๘. นางทิพย์วดี ภู่ทอง

๙. นางปนัดดา เอี่ยมวุฒิ

๑๐. นายเฉลิมชัย ทองมี

๑๑. นางชนก อภัยเสวตร์

๑๒. นางรัตยา บัวยังตูม

๑๓. นายยรรยง แวงคำ

๑๔. นายทองสุข ทุมนาหาด

๑๕. นางสาวจิรัญญา เว้นบาป

๑๖. นางชลอ วรรณจันทร์

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ในธรรมของสมเด็จพระสัมมา-สัมพุทธเจ้าเป็นนิตย์ เทอญ.

หมายเหตุ : การแต่งตั้งกรรมการ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ ในพระบัญชานี้เป็นการแต่งตั้งโดยตำแหน่ง.

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ด้วยความสนับสนุนของคณะกรรมการมหาเถรสมาคม

และ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒๕๔๔

First published : 2001

ISBN 974-8288-81-1

สงวนลิขสิทธิ์

ในการคัดลอก แปล และดัดแปลง

ไม่ว่าบางส่วนหรือทั้งหมด

All rights reserved

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ ในบริเวณวัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร

Printed in Thailand

At The Bhūmibalo Bhikkhu Foundation Press,

Wat Srakesa, Bangkok.

นิทานกถา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ได้ทรงเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานตลอด ๔๕ พระวัสสา คำสอนของพระองค์ที่ทรงแสดงแล้ว ทรงบัญญัติแล้ว เรียกว่า พระธรรมวินัย ทรงตั้งไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน จัดเป็นพระสัทธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า **พระปริยัติสัทธรรม** ในบรรดาพระสัทธรรมทั้งสาม พระปริยัติสัทธรรม มีความสำคัญมาก เมื่อพระปริยัติสัทธรรมยังดำรงอยู่ตราบใด **พระปฏิบัติสัทธรรม** และ **พระปฏิเวธสัทธรรม** ก็ยังคงดำรงอยู่ตราบนั้น เมื่อพระปริยัติสัทธรรมเสื่อมสูญแล้ว พระปฏิบัติสัทธรรมและพระปฏิเวธสัทธรรมก็ดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระปริยัติสัทธรรมจึงเป็นมูลรากของพระศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระอรหันต-สาวกทั้งหลายมีพระมหากัสสปเถระ เป็นต้น ได้ยกเอาคำสั่งสอนอันเป็นพระพุทธ-วจนะขึ้นสู่การสังคายนาเป็นครั้งแรก ด้วยภาษาบาลี อันเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ชาวโลก โดยจัดหมวดหมู่เรียกว่า **พระไตรปิฎก** ได้แก่ **พระวินัยปิฎก** **พระสุตตันตปิฎก** และ **พระอภิธรรมปิฎก** พระไตรปิฎกนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ปาฬิ** หรือ **พระบาลี**

กุลบุตรผู้หวังความตั้งมั่นยั่งยืนแห่งพระสัทธรรม จำเป็นต้องศึกษาพระไตรปิฎกหรือพระบาลีนี้ให้รู้ซึ้ง ทั้งบทพยัญชนะและอรรถะ จึงจะปฏิบัติได้ถูกต้องตรงตามพระพุทธวจนะ ได้มีการศึกษาเล่าเรียนในด้านพระปริยัติสัทธรรมนี้สืบมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมชีพอยู่ จัดเป็นธุระในพระศาสนาอย่างหนึ่ง เรียกว่า คันถธุระ คู่กับ วิปัสสนาธุระ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติอันเป็นส่วนแห่งพระปฏิบัติสัทธรรม การศึกษานั้นย่อมมีครูบาอาจารย์สั่งสอน และบันทึกคำสอนตลอดทั้งมติวินิจฉัย โดยท่านผู้รู้พระพุทธาธิบายเรียกว่า พระอรรถกถาจารย์ ตามความหมายที่แท้จริงนั้น พระอรรถกถาจารย์ หมายถึง พระอรหันต์ผู้เป็นสังคีติกาจารย์ในครั้งแรก มีพระมหากัสสป พระอุบาลีและพระอานนท์ เป็นต้น เมื่อได้มีการสั่งสอนและการบันทึกคำสอนไว้ พระสงฆ์สาวกก็ได้ศึกษาเล่าเรียนต่อ ๆ กันมา คัมภีร์ดังกล่าวนั้นเรียกว่า **อรรถกถา** มีการบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลี ภาษาเดียวกับที่ใช้

บันทึกพระไตรปิฎก เมื่อพระพุทธศาสนาได้เคลื่อนจากชมพูทวีปมาตั้งมั่นอยู่ในลังกาทวีปแล้ว ได้มีการสั่งสอนและบันทึกไว้ด้วยภาษาสิงหพอันเป็นภาษาของชาวเกาะ สำนักที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับพระคัมภีร์อรรถกถาเหล่านี้ ได้แก่ สำนักมหาวิหาร ในลังกาทวีป การที่จะทำความเข้าใจเรื่องราวในอรรถกถา กุลบุตรจำต้องศึกษาภาษาสิงหพก่อน ซึ่งเป็นการยากลำบากแก่กุลบุตรผู้ใคร่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง คำอรรถาธิบายพระพุทธวจนะจึงไม่แพร่หลายกว้างขวางเท่าที่ควร อาศัยเหตุนี้ เมื่อพุทธศักราชล่วงได้เก้าร้อยปีเศษ พระเถระทั้งหลาย มีพระพุทธโฆษะ พระพุทธทัตตะ และพระธัมมปาละเป็นต้น จึงได้แปลอรรถกถาภาษาสิงหพเป็นภาษาบาลี อันเป็นตันติภาษา จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเป็นประโยชน์เกื้อกูลไปทั่วโลก

ต่อมา ได้มีการแต่งอธิบายความในอรรถกถาเป็นคัมภีร์ เพื่อให้เข้าใจพระพุทธวจนะชัดเจนยิ่งขึ้น เรียกว่า **ฎีกา** มีทั้งคัมภีร์ฎีกาเดิมเรียกว่า **มูลฎีกา** และคำอธิบายฎีกาเดิมต่อมาอีกเรียกว่า **อนุฎีกา** แล้วยังมีคัมภีร์แก้ไขข้อความที่เป็นเงื่อนแง่ข้อขอดที่ชวนสงสัยให้หายสงสัยเรียกว่า **คัณฐิบท** อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีคู่มือเป็นหนังสือประกอบในการแปลคัมภีร์ต่าง ๆ บอกสัมพันธ์ความ บอกความหมายของศัพท์ แสดงไวยากรณ์แยกแยะให้เข้าใจเชิงศัพท์อีกชั้นหนึ่งเรียกว่า **อัตถโยชนา** คัมภีร์เหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์แก่กุลบุตรผู้ศึกษาพระคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และทั้งเป็นคู่มือในการแปลให้ถูกต้องอีกด้วย คัมภีร์ดังกล่าวเหล่านี้แต่งรับกันเป็นสายตรงบ้าง เป็นปกรณ์พิเศษ แต่งเป็นเรื่องเฉพาะ เช่น พระคัมภีร์วิสุทธิมรรคหรืออภิธัมมัตถสังคหะ เป็นต้นบ้าง ซึ่งจัดอยู่ในชั้นอรรถกถา แล้วมีคัมภีร์แก้ต่อมาเรียกว่า **ฎีกา** เช่น มหาฎีกาชื่อปรมัตถมัญชุสา แก้พระคัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์ชื่ออภิธัมมัตถวิภาวินี แก้ปกรณ์อภิธัมมัตถสังคหะ เป็นต้น

ภาษาบาลี เป็นตันติภาษา คือ ภาษาที่มีแบบแผน เป็นมูลภาษา คือ ภาษาที่เป็นต้นเดิม เป็นภาษาที่รองรับพระพุทธวจนะซึ่งเรียกว่าพระบาลี และเป็นภาษาที่ใช้อธิบายพระพุทธวจนะอื่น ๆ อีกด้วย นักปราชญ์ได้แต่งไวยากรณ์ของภาษาบาลีไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้ศึกษารู้ความหมายของคำนั้น ๆ ได้ถูกต้องถ่องแท้ ถ้าขาดความเข้าใจหลักภาษาอันเป็นนิรุตติศาสตร์เสียแล้ว ย่อมจะเกิดความเข้าใจผิดลุ่มหลงในอักขระและบทต่าง ๆ ได้ ดังนั้น กุลบุตรผู้ใคร่ศึกษาจำต้องศึกษาให้รู้

ไวยากรณ์ของภาษาบาลีอย่างแจ้งชัด จึงจะเข้าใจพระพุทธวจนะได้ถูกต้อง คัมภีร์ไวยากรณ์เหล่านี้ เรียกว่า **สัททาวิเสส** บ้าง **สัททศาสตร์** บ้าง **นิรุตติศาสตร์** บ้าง

เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายมาสู่ประเทศไทย ก็ได้แพร่มาพร้อมกับคัมภีร์ต่าง ๆ มีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์พิเศษ และสัททาวิเสสเหล่านี้เป็นต้น และได้จารไว้ด้วยอักษรขอมในใบลาน ผู้ศึกษาภาษาบาลีจึงต้องเรียนอักษรขอมก่อน แล้วจึงศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์ทำความเข้าใจพระพุทธวจนะ ทรงจำไว้ และเทศนาสั่งสอนต่อ ๆ กันมา ทุกยุคทุกสมัยจนถึงยุครัตนโกสินทร์นี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมีพระราชปรารภอาราธนาพระสงฆ์เถรานุเถระ รับภารธุระปริวรรตอักษรขอมที่บันทึกพระไตรปิฎกภาษาบาลีออกเป็นอักษรไทยแล้วตีพิมพ์พระไตรปิฎกอักษรไทยนี้เผยแพร่ไปในวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดทั้งในและต่างประเทศ เป็นการเฉลิมพระเกียรติยศ พระราชกฤษฎาภินิหาร ที่ทรงเป็นธรรมิกราชาธิราชในโลก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ก็ได้ทรงอุปถัมภ์สร้างคัมภีร์อรรถกถาจากอักษรขอมภาษาบาลีมาเป็นอักษรไทยภาษาบาลีนี้ บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ต่างทรงมีพระศรัทธาประสาทะ โดยเสด็จพระราชกุศล จัดพิมพ์สร้างไว้ในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่ปรากฏในโลก เป็นคุณูปการะแก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง กาลต่อมาการทำพระคัมภีร์อักษรขอมเป็นอักษรไทยได้หยุดชะงักไปชั่วระยะหนึ่งประมาณ ๕๐ ปีเศษ ทำให้คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่ในอักษรขอมต้องชะงักงันไป ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร

ด้วยเหตุนี้ **มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ** ซึ่งตั้งขึ้นตามพระราชฉายาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน โดยได้รับพระบรมราชานุญาตเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๕ จึงได้ทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทยเสนอคณะสงฆ์ผ่านกรมการศาสนา ได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๑/๒๕๑๖ และได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาล โดยให้เงินอุดหนุนเป็นรายปีผ่านกรมการศาสนาให้ดำเนินการตามโครงการนี้ เพื่อให้พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาภาษาบาลีได้รับ

การชำระให้ถูกต้องเสียชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทย ตามขั้นตอนแห่งการปฏิบัติงาน

การปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทยก็ดี การชำระพระคัมภีร์ภาษาบาลีให้ถูกต้องก็ดี จำเป็นต้องสอบทานกับคัมภีร์อื่น และฉบับต่างประเทศเท่าที่จะหาได้ ต้องอาศัยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาบาลีเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน และจำต้องฝึกฝนบัณฑิตให้สืบต่องาน เพื่อถ่ายทอดความรู้การทำงานให้ต่อเนื่องกันไปโดยไม่ขาดสาย งานพระคัมภีร์จึงจะสมบูรณ์และถูกต้อง เมื่อต้นฉบับภาษาบาลีถูกต้อง การแปลสู่ภาษาไทยก็ถูกต้อง

มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ นอกจากได้รับความอุปถัมภ์จากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการให้เงินงบประมาณแผ่นดินอุดหนุนโครงการแล้ว ยังได้รับปัจจัยบริจาคจากเจ้านายและผู้มีจิตศรัทธาสร้างพระคัมภีร์เป็นพุทธบูชา และอุทิศให้แก่ปัจเจกบุคคลเป็นรายยก ดังได้ประกาศพระนามและนามในทุกหน้าพระคัมภีร์ เพื่อให้ท่านผู้พบเห็นได้อนุโมทนากุศลนั้น ๆ ด้วย

สำหรับ **พระคัมภีร์ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา บาลี-ไทย ภาค ๖** นี้ **นายจำลอง ตันเจริญ - นางเซียมเฮือง แซ่เล้า** ได้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสร้างเป็นที่ระลึกในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ ขออนุโมทนากุศลไว้ ณ ที่นี้

ขออำนาจแห่งมหากุศลอันบังเกิดจากการบริจาคทรัพย์สร้างพระคัมภีร์นี้ ได้โปรดบันดาลให้ **นายจำลอง ตันเจริญ - นางเซียมเฮือง แซ่เล้า** ประสบความสุข ความเจริญ มีความเกษมศานต์ยินดียิ่งในธรรมตลอดไปทุกเมื่อ เทอญ.

มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ
เพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา

คำปฏิญญา

ในการจัดสร้างพระคัมภีร์ **ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย** นั้น มูลนิธิภูมิพโลภิกขุได้มีจุดประสงค์ที่จะสร้างพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา ภาษาบาลี คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา คัณฐี อัตถโยชนา ปกรณ์พิเศษ และสัททาวิเสส ที่ยังไม่เคยมีปรากฏในอักษรไทย ให้มีเป็นฉบับอักษรไทยขึ้น และชำระสอบทานพระคัมภีร์ภาษาบาลีที่มีในอักษรไทยแล้ว แต่ยังคลาดเคลื่อนให้ถูกต้องบริสุทธิ์ ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กว้างขวาง เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนในโลก ขั้นตอนในการทำงานนี้ เบื้องต้นต้องชำระอักขระและบทพยัญชนะในคัมภีร์นั้น ๆ ให้เป็นที่ถูกต้องตามพระคัมภีร์ดั้งเดิมก่อน แล้วจึงแปลสู่ภาษาไทย และภาษาอื่นในภายหลัง ในเบื้องต้นนี้ การตีพิมพ์พระคัมภีร์ต่าง ๆ มูลนิธิ ฯ จะจัดทำเป็นขั้นตอน ๔ ประการ คือ

๑. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีที่ได้ชำระถูกต้องแล้วเป็นอันดับแรก เพราะเป็นงานที่ทำสำเร็จก่อน และเพราะพระคัมภีร์ภาษาบาลีเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งต่างได้ถือเป็นตำราในการศึกษาและอ้างอิง การศึกษาภาษาบาลี พระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทถือเป็นหลักในการศึกษาพระศาสนา พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แพร่ไปในส่วนต่าง ๆ ของโลก พร้อมกับพระคัมภีร์ภาษาบาลี ภาษาบาลีเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมา

๒. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีตามต้นฉบับเดิม พร้อมด้วยคำแปลลงในหน้าเดียวกัน โดยแยกเป็นสองพากย์ซ้ายขวาเป็นสองภาษา บาลี-ไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ยิ่งแก่พระสงฆ์เมื่อนำไปแสดงพระธรรมเทศนา ที่จะอ้างอิงภาษาบาลีพร้อมกับคำแปล และจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านทั่วไป โดยเฉพาะในกรณีเมื่อไม่เข้าใจคำแปล ก็จะนำพากย์ภาษาบาลีไปสอบถามท่านผู้รู้ให้อธิบายได้ทันที

๓. พิมพ์พระคัมภีร์ฉบับแปลเป็นภาษาไทย

๔. พิมพ์พระคัมภีร์ที่ได้เรียบเรียงเป็นภาษาไทยอย่างง่าย สำหรับชาวบ้านทั่วไป เพื่อให้คนไทยได้เข้าใจพระธรรมถูกต้อง ทั้งนี้ เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ที่จะให้คน "เข้าถึงธรรม"

มูลนิธิ ฯ จะทำคัมภีร์ใดในลักษณะใด ย่อมขึ้นอยู่กับกาลเทศะ และความเหมาะสมในการที่จะเผยแพร่พระคัมภีร์นั้น ๆ ทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ การพิมพ์ **พระคัมภีร์ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา บาลี-ไทย ภาค ๖** ครั้งนี้ เป็นการพิมพ์ฉบับชำระทั้งภาษาบาลี และคำแปลเป็นภาษาไทยลงคู่ในหน้าเดียวกัน ตามคำปฏิญญาข้อที่ ๒ ข้างต้น เพื่อเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางและ ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ขออานิสงส์แห่งการสร้างพระคัมภีร์ที่ได้ตีพิมพ์ไปแล้วนี้ จงเป็นพลวปัจจัยให้สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าได้พบเห็นแต่ความเจริญ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีทุกข์เป็นสุข ได้ดื่มรสพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั่วกันเทอญ.

(นายมณีพันธุ์ จารุดุล)

ผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่นฯ

กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ

แนะนำ
ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา

การแนะนำพระธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา เป็นเรื่องที่ผู้เรียนบาลีส่วนใหญ่ทราบกันดีอยู่แล้ว แต่ถึงอย่างนั้น ถ้าขาดการแนะนำพระคัมภีร์นี้ ก็จะเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะเหตุว่าพระธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถานี้ เป็นวรรณกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่พระโบราณาจารย์ได้จัดพระคัมภีร์นี้ไว้สอบความรู้พระ-ปริยัติธรรม ในภูมิเบื้องต้นของผู้ที่ศึกษาภาษาบาลี และผู้ที่เป็นพระภิกษุสามเณรสอบความรู้ธัมมปทัฏฐกถา จนได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการผู้ตรวจข้อสอบ ซึ่งมีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้จัดการสอบ เมื่อสอบได้ก็จะมีพระราชพิธียกย่องผู้ที่มีความรู้ในธัมมปทัฏฐกถานี้ให้มีสมณศักดิ์เป็นพระมหาขึ้น เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่จะทำความเข้าใจในความหมายของคำ และความเข้าใจในความหมายของการศึกษาพระธรรมบทหรือธัมมปทัฏฐกถานี

ความรู้เรื่องคำว่า "ธรรมบท"

ก่อนอื่นจะต้องทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า "ธรรมบท" เสียก่อน ธรรมบทนี้เป็นคำที่มาจากพระบาลีว่า ธมฺมปท ซึ่งแปลทับศัพท์ว่า ธรรมบท โดยความหมาย หมายถึงชื่อพระพุทธวจนะ คือคำที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาไว้จัดเป็นหนึ่งใน ๙ แห่งนวังคสัตถุศาสน์ เรียกว่า คาถา คือเป็นคำร้อยกรองหรือที่เรียกว่า ฉันทลักษณ์ พระสังคีติกาจารย์รวบรวมไว้ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เล่มที่ ๒๕ จัดเป็นวรรค ๆ คือเป็นพวกที่อยู่ในคำสอนลักษณะเดียวกัน เรียกชื่อต่าง ๆ ว่า

๑. ยมกวรรค เป็นเรื่องพระธรรมคำสอนที่เป็นคู่กัน เช่นเรื่องดี เรื่องชั่ว

๒. อัปปมาทวรรค เป็นเรื่องความไม่ประมาท

๓. จิตตวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับจิต

๔. ปุปผวรรค เป็นเรื่องธรรมะอุปมาด้วยดอกไม้

๕. พาลวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับคนพาล

๖. ปัณฑิตวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับบัณฑิต

๗. อรหันตวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับพระอรหันต์

๘. สหัสสวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับจำนวน ๑,๐๐๐ หรือหนึ่งในร้อยในพัน

๙. ปาปวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับบาป คือหมายถึงคนกับความชั่ว

๑๐. ทัณฑวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชญา คือเป็นเรื่องของผลสะท้อนของการลงโทษ

๑๑. ชราวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับความแก่ คือสิ่งที่คร่ำคร่าทรุดโทรม

๑๒. อัตตวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับตัวตนของเรา

๑๓. โลกวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับการปฏิบัติทางโลก

๑๔. พุทธวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าซึ่งหาได้ยาก

๑๕. สุขวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับความสุข

๑๖. ปิยวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับความโศกที่ไม่มีแก่ผู้หลุดพ้นแล้ว

๑๗. โกธวรรค เป็นเรื่องธรรมะเกี่ยวกับความโกรธ ซึ่งทำความเสียหาย

๑๘. มลวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับมลทินทางใจ

๑๙. ธัมมัฏฐวรรค เป็นเรื่องของผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรมของนักปราชญ์

๒๐. มัคควรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับมรรคผลและทางเข้าสู่ความดี

๒๑. ปกิณณกวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับเบ็ดเตล็ด

๒๒. นิรยวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับนรกที่คนทำความชั่วไปเสวยในภูมินั้น

๒๓. นาควรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับช้าง

๒๔. ตัณหาวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับตัณหาและโทษแห่งตัณหา

๒๕. ภิกขุวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับทางดำเนินของภิกษุ

๒๖. พราหมณวรรค เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้มีคุณธรรมควรได้ชื่อว่าเป็นพราหมณ์

รวมได้ ๒๖ วรรค เป็นคาถาในวรรคต่าง ๆ ทั้งหมดได้ ๔๒๓ พระคาถา พระคาถาดังกล่าวนี้เป็นคำร้อยกรอง ซึ่งตั้งขึ้นเป็นเรื่องด้วยกัน ๓๐๒ เรื่อง มีเรื่องพระจักขุบาลเป็นต้น เรื่องเทวหิตพราหมณ์เป็นเรื่องสุดท้าย มีชื่อต่าง ๆ ตามวรรคนั้น ๆ เพื่อให้จำได้ง่าย เป็นพุทธภาษิต รวมเรียกว่า "พระธรรมบท"

แต่นักเรียนหรือคนส่วนมากไปเรียกธัมมปทัฏฐกถาว่าเป็นพระธรรมบทก็มี เช่น เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วก็ไปเรียนพระธรรมบท ซึ่งหมายถึง ธัมมปทัฏฐกถานั่นเอง เหมือนอย่างที่พูดว่า เรื่องชาดก ซึ่งไปตีความหมายเอาอรรถกถาชาดกโดยมากฉะนั้น

ความรู้เกี่ยวกับธัมมปทัฏฐกถา

ธัมมปทัฏฐกถานี้ ได้แก่อรรถกถาธรรมบท แยกเป็นคำได้สองคำ คือ ธัมมปท ที่แปลว่าพระธรรมบทนั่นเอง และคำว่าอรรถกถาอีกคำหนึ่ง ซึ่งหมายถึง

คำอธิบายพระธรรมบท ผู้ที่จะเข้าใจพระธรรมบทได้ดี จำเป็นต้องเรียนธัมมปทัฏฐกถา เพราะฉะนั้นในครั้งโบราณสมัยเรียนมูลกัจจายน์ เมื่อเรียนจบแล้วก็ขึ้นพระคัมภีร์คือเรียนธัมมปทัฏฐกถาต่อไป ในสมัยปัจจุบันเมื่อเรียนบาลีไวยากรณ์พร้อมทั้งอุภัย-พากย์ปริวรรต ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงรจนาไว้ จบแล้วก็ขึ้นเรียนพระคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาต่อไป ซึ่งเป็นคำอธิบายพระธรรมบทให้แจ่มแจ้ง ถ้าขาดการเรียนธัมมปทัฏฐกถาแล้วจะเข้าใจพระธรรมบทได้ยาก

ด้วยเหตุดังนี้ พระเถรานุเถระแต่โบราณจึงได้จัดธัมมปทัฏฐกถานี้ เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ศึกษากันต่อ ๆ มาเป็นแบบฉบับ

ประวัติความเป็นมาของธัมมปทัฏฐกถา

เดิมธัมมปทัฏฐกถานี้ได้เขียนจารึกไว้เป็นภาษาสิงหลในลังกาทวีป หรือที่เรียกว่า ตามพปัณณิทวีป แปลว่า เกาะของคนผู้มีฝ่ามือแดง ผู้ที่จะเข้าใจพระ-ธรรมบทได้ดี จำต้องไปเรียนภาษาสิงหลให้เข้าใจก่อน แล้วจึงเรียนธัมมปทัฏฐกถาให้เข้าใจได้ในภายหลัง ด้วยเหตุนี้เมื่อครั้งพระพุทธโฆสาจารย์ ชาวพุทธคยาในประเทศอินเดียตอนเหนือ ได้ไปศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาในลังกาทวีปที่สำนักมหาวิหาร เมื่อประมาณพุทธศักราช ๙๖๕ ปี ในรัชกาลของพระเจ้ามหานาม ผู้เป็นใหญ่ในลังกาทวีป ได้แปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษามคธหรือภาษาบาลีขึ้น ธัมมปทัฏฐกถานี้อยู่ในภาษาสิงหลเป็นภาษาของชาวเกาะซึ่งมีคนรู้น้อย ไม่สำเร็จประโยชน์ทั่วไป ดังนั้น พระเถระรูปหนึ่งชื่อว่า พระกุมารกัสสปะ ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับพระอริยสาวกในครั้งพระพุทธเจ้ามีพระชนม์อยู่ ได้เห็นความสำคัญว่าคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเป็นภาษาสิงหลไม่สำเร็จประโยชน์แก่คนทั่วไปจึงได้อาราธนาพระพุทธโฆสาจารย์ให้แปลธัมมปทัฏฐกถานี้เป็นภาษามคธ ซึ่งเรียกว่า ตันติภาษา แปลว่าภาษาที่มีแบบแผน มีไวยากรณ์ดี พระพุทธโฆสาจารย์จึงได้แปลธัมมปทัฏฐกถา

เป็นภาษามคธหรือภาษาบาลี ตัดเนื้อความที่เยิ่นเย้อออกไป รักษาเนื้อความที่กระทัดรัดไว้ มีคันถารัมภกถา คือคำเริ่มพระคัมภีร์ หรือเรียกว่า ปณามคาถา คือคำไหว้ครูไว้เป็นเบื้องต้น แล้วมีคำพรรณนาความ หรืออธิบายความตามวรรค คือหมายถึงว่า แต่ละเรื่องในวรรคนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสพระคาถาขึ้นเกี่ยวกับเรื่องใดที่เรียกว่า วัตถุนิทาน ได้ปรารภใครให้เป็นเหตุแล้ว ก็เล่าปรารภเหตุที่เกิดขึ้นไปตามลำดับเรื่อง จนกระทั่งสรุปความได้ว่า เมื่อได้สมเหตุสมผลแล้วจึงได้ตรัสพระคาถาดังกล่าวขึ้น เสร็จแล้วได้อธิบายความในพระคาถาให้เป็นที่เข้าใจ เรียกว่าแก้อรรถ คือขยายความพระคาถาให้พิสดารขึ้น ลงท้ายสรุปว่าเทศนาในครั้งนั้นมีผู้ได้รับประโยชน์ได้ตรัสรู้มรรคผลมีจำนวนมาก และมีนิคมนกถาคือคำลงท้ายเป็นที่สุด

เรื่องต่าง ๆ ที่นำมาเล่าในธัมมปทัฏฐกถานี้ ยกคำของพระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุบ้าง กับพระราชาบ้าง ยกเรื่องราวต่าง ๆ มาเป็นอุทาหรณ์เทียบเคียงเป็นเรื่องสนทนาระหว่างกันและกัน มีคำเปรียบเทียบ มีคำอุปมา มีคำที่มีโวหารลึกซึ้งเป็นนิทาน และบางเรื่องยังมีนิทานในอรรถกถาชาดกประกอบ เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจแตกฉาน ในธรรมะของพระพุทธเจ้าทั้งราชาศัพท์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ทำให้เห็นว่าคำกล่าวนี้เป็นคำที่มีหลักฐาน อันมีมาแต่โบราณ ซึ่งท่านกล่าวไว้ว่า เดิมท่านพระมหินทเถระหัวหน้าพระธรรมทูต ได้นำมาเผยแผ่ให้พระเถระชาวสิงหลได้สืบต่อบันทึกไว้ พระพุทธโฆสาจารย์ได้แปลภาษาสิงหลเป็นภาษามคธอีกครั้งหนึ่ง จึงเป็นประโยชน์สืบมาจนทุกวันนี้

ส่วนประวัติท่านผู้แปลจากภาษาสิงหลมาเป็นภาษามคธ หรือเรียกว่าท่านผู้รจนา คือ ท่านพระพุทธโฆสาจารย์ ได้เขียนประวัติไว้แล้วในพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งผู้ประสงค์อาจจะค้นดูได้

ธัมมปทัฏฐกถาในประเทศไทย

เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งมั่น มีกุลบุตรเข้ามาบวชเรียนในพระพุทธศาสนา การบวชนั้นย่อมมีความหมายถึงการเล่าเรียนพระ-

พุทธศาสนาเป็นหลักด้วย การเล่าเรียนพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักนั้นมี ๒ ประเภท คือ เรียนลัด โดยที่ผู้เรียนมุ่งมั่นที่จะศึกษาให้เข้าใจการปฏิบัติธรรม ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก เพราะต้องเล่าเรียนในทางปฏิบัติคือทำวัตร สวดมนต์ และเรียนกรรมฐานคือสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเรียกว่าเป็นการเรียนทางปฏิบัติ รวมเรียกว่าวิปัสสนาธุระ แต่มีพระภิกษุสามเณรบางพวกต้องการจะศึกษาภาษาพระศาสนาที่ได้สั่งสอนกันมาก็เรียนภาษามคธ คือภาษาบาลีเป็นหลัก ซึ่งเรียกว่าคันถธุระ คือการเรียนพระคัมภีร์

การเรียนภาษาบาลีนั้น ในเบื้องต้นเรียนมูลกัจจายน์ คือหลักคำสอนที่เป็นไวยากรณ์ตามแบบโบราณ และใช้อักษรขอมในการเขียนและการอ่าน เมื่อเรียนมูลกัจจายน์จบแล้วจึงขึ้นพระคัมภีร์คือเรียนธัมมปทัฏฐกถาสืบต่อไป คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถานี้ได้จารึกเป็นอักษรขอมมีจำนวนหลายผูก จัดเป็นบั้นที่เรียกว่า ตอน คือบั้นต้นและบั้นปลาย เมื่อพระเจ้าแผ่นดินมีพระราชประสงค์จะทรงอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรที่รู้พระธรรมวินัยได้แตกฉาน เพื่อจะได้ยกย่องบูชาให้เป็นบุคคลที่น่านับถือในหมู่ชน จึงได้จัดให้มีการสอบพระปริยัติธรรม โดยการให้แปลธัมมปทัฏฐกถานี้เป็นภาษาไทย มีสมเด็จพระสังฆราชและพระเถรานุเถระผู้ใหญ่เป็นผู้รับสนองพระราชประสงค์ตามพระราชศรัทธา จัดให้มีการสอบขึ้นตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงสยาม ทรงมีพระราชศรัทธาปสาทะในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีการรบทัพจับศึกก็เพื่อจะป้องกันภัยพิบัติอันเกิดจากอริราชศัตรูมาเบียดเบียนพระพุทธศาสนา สมณพราหมณาจารย์ และพสกนิกรที่อาศัยพระบรมโพธิสมภารเป็นหลัก เพราะฉะนั้นในยามสงบศึกเมื่อจะมีการบำรุงพระพุทธ-ศาสนาจึงจัดให้มีการสอบความรู้พระปริยัติธรรม คัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้พระปริยัติธรรมแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ก็มีการตั้งการสอบขึ้นโดยมีกรรมการผู้ทำการสอบมีแม่กองผู้สอบพร้อมทั้งคณะจัดการสอบ ได้ยินว่าในสมัยกรุงรัตน-โกสินทร์ได้มีการสอบพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามบ้าง ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์บ้าง ที่วัดสุทัศนเทพวรารามบ้าง พระภิกษุสามเณรที่สอบท่ามกลางคณะสงฆ์ ซึ่งมีพระเถระผู้ใหญ่เป็นประธาน พระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปฟังการสอบโดยนักเรียนผู้สอบแปลด้วยปาก ต่อหน้าคณะกรรมการ การสอบนี้จึงเรียกว่า

การสอบบาลีสนามหลวง มีคณะกรรมการทักท้วง ต้องแก้ไขให้ถูกใจ ถูกมติของคณะกรรมการ เมื่อสอบผ่านไปได้ พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงยกย่องว่าเป็นบาเรียน ซึ่งในชั้นแรกแปลว่า ผู้สอบภาษาบาลีได้ พระที่เป็นพระบาเรียนนี้ มีสมณศักดิ์เป็นพระมหาได้รับพระราชทานพัดยศ พระบาเรียนในการสอบเบื้องต้น ประโยค ๑-๒ ใช้ธัมมปทัฏฐกถานี้เป็นหลักสูตร ต่อเมื่อสูงขึ้นไปถึงประโยค ๓ จึงจะเรียกว่าเป็น **พระมหา** นี้เป็นคติมาแต่โบราณ ซึ่งในครั้งนั้นไม่มีนักธรรม ผู้จะเรียนรู้ธรรมะจะต้องเรียนจากภาษาบาลีเท่านั้น จึงจะสามารถเข้าใจ ธรรมะในพระพุทธศาสนาได้

ต่อมาเมื่อมีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นอักษรไทยแล้ว ได้มีการพิมพ์อรรถกถาเป็นอักษรไทยขึ้นด้วย

และการตั้งเปรียญได้ถือเป็นราชประเพณีมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ กำหนดทรงตั้งในวันก่อนวันวิสาขบูชา ๑ วัน เมื่อได้รับการตั้งสมณศักดิ์แล้วจึงจะเรียกว่าเป็น **พระมหา**ได้

วิธีเรียนธัมมปทัฏฐกถา

ในชั้นเดิมอาจารย์เป็นผู้บอก นักเรียนเป็นผู้แปลตามอาจารย์บอก ทรงจำไว้ตามแบบแผนของอาจารย์ ผู้สนใจการเรียนธัมมปทัฏฐกถาต้องไปหาอาจารย์ผู้ทรงความรู้จากวัดต่าง ๆ ในสมัยก่อนผู้ที่รู้ธัมมปทัฏฐกถา ลาสิกขาออกไป พระเจ้าแผ่นดินได้มีรับสั่งให้พวกมีความรู้เหล่านี้ไปเป็นอาจารย์สอนพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ชั้นมูลกัจจายน์ จนกระทั่งแปลธัมมปทัฏฐกถา และคัมภีร์สูง ๆ ขึ้นไป อาจารย์เหล่านั้นพระเจ้าแผ่นดินพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็นขุน หลวง พระ พระยา ตามสมควรแก่ฐานะสอนในพระราชวัง ต่อมาเจ้านายที่ทรงมีทรัพย์ทรงจ้างให้ไปสอนในตำหนักในวังของตนก็มี การทั้งนี้เป็นด้วยความปรารถนาที่จะบำรุง การศึกษาพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรมทาง

คันถธุระ เมื่อมีการสอบพระปริยัติธรรม ในปีใดปีหนึ่งอาจารย์ผู้สอนส่งนักเรียนเข้าสอบถือกันว่าอาจารย์ผู้สอนนั้นเป็นเจ้าสำนักเรียน

เมื่อครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นใหญ่ในคณะสงฆ์ ได้ทรงเปลี่ยนแปลงการศึกษาจากการแปลปาก เป็นการแปลเขียน โปรดให้เรียนบาลีไวยากรณ์ที่ทรงรจนาขึ้นใหม่แทนมูลกัจจายน์ และการสอบให้มีการเขียนข้อสอบตั้งกรรมการตรวจ ตั้งกองบาลีสนามหลวงขึ้น ผู้ที่จะสอบเปรียญนั้น เมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงรจนาหนังสือนวโกวาทและหนังสือพุทธประวัติ ทรงเห็นว่าการที่พระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ต้องเรียนภาษาบาลีเป็นรากฐานก่อน จะเป็นการช้าเกินไป จึงให้เรียนธรรมะเป็นภาษาไทย และได้มีการสอบวัดความรู้ สามเณรผู้รู้ธรรมขึ้นเพื่อให้ได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหารในครั้งรัชกาลที่ ๖ ต่อมาในสมัยของพระองค์ท่านได้มีการตั้งการศึกษานักธรรมขึ้น จึงได้ให้มีการสอบนักธรรมเป็นนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท และเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ได้ตั้งนักธรรมชั้นเอกขึ้น ทางคณะสงฆ์ได้กำหนดให้ผู้ที่จะมีความรู้เป็นมหานั้น จะต้องได้นักธรรมประกอบด้วย คือ ได้นักธรรมชั้นตรี จึงจะสอบประโยค ๓ ได้ ได้นักธรรมชั้นโทจึงจะสอบประโยค ๔-๖ ได้ ได้นักธรรมชั้นเอกจึงจะสอบประโยค ๗-๙ ได้ ถ้าสอบนักธรรมชั้นตรีไม่ได้สอบประโยค ๓ ได้ ปรับเป็นตก สอบนักธรรมชั้นโทไม่ได้สอบประโยค ๔ ได้ปรับเป็นตก สอบนักธรรมชั้นเอกไม่ได้สอบประโยค ๗ ได้ปรับเป็นตก เพราะฉะนั้นผู้ที่สอบพระปริยัติธรรมได้ จึงเรียกว่า เปรียญธรรม ซึ่งย่อเป็นคำว่า ป.ธ. คือเปรียญกับนักธรรมนั่นเอง ส่วนเปรียญรุ่นเก่า ๆ ที่ไม่ได้นักธรรมเพราะไม่มีการสอบในครั้งนั้น เรียกว่า ป.บ. เปรียญบาลี หรือ บ.บ. บาเรียนบาลีก็มี ในปัจจุบันนี้ทางคณะสงฆ์มหามกุฏราชวิทยาลัยได้ส่งเสริมให้อุบาสิกานุ่งขาวห่มขาวที่เรียกว่าบวชเป็นชีได้ศึกษานักธรรมและบาลี พวกแม่ชีเหล่านี้สอบเปรียญธรรมได้ก็ถือว่า เป็นผู้มีการศึกษาได้รับการยกย่องจากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เรียกว่า **บ.ศ.** ย่อมาจากคำว่าบาลีศึกษา มีตั้งแต่ชั้น บ.ศ. ๑-๒ (บาลีศึกษา ๑-๒) จนถึง บ.ศ.๙ (บาลีศึกษา ๙) ซึ่งทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรมกว้างขวางออกไป

การเรียนธัมมปทัฏฐกถา

ธัมมปทัฏฐกถานี้มีการเรียนการสอนที่เป็นแบบอย่างอันครูอาจารย์ได้นำสืบ ๆ กันมา เมื่อมีการพิมพ์ธัมมปทัฏฐกถาเป็นอักษรไทยภาษาบาลี ได้แบ่งเป็น ๘ ภาคด้วยกัน ภาค ๑-๔ จัดเป็นบั้นต้น ภาค ๕-๘ จัดเป็นบั้นปลาย

ในปัจจุบันนี้คณะสงฆ์ไทยเห็นความสำคัญของธัมมปทัฏฐกถานี้ จึงให้มีการเรียนการสอนและการสอบตั้งแต่ชั้นประโยค ๑-๒ ถึงชั้นประโยค ๖ และได้จัดหลักสูตรไว้ดังนี้

ประโยค ๑-๒ และเปรียญตรีปีที่ ๑-๒ หมวดบาลีศึกษาวิชาแปลมคธเป็นไทยโดยพยัญชนะและโดยอรรถ หลักสูตรใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาค ๑-๔

ประโยค ป.ธ.๓ วิชาแปลมคธเป็นไทยโดยพยัญชนะและโดยอรรถ หลักสูตรใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาค ๕-๘

วิชาสัมพันธ์ไทย หลักสูตรใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาค ๕-๘

ประโยค ป.ธ.๔ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาค ๑

ประโยค ป.ธ.๕ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาค ๒-๔

ประโยค ป.ธ.๖ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาค ๕-๘ แต่ในการสอบ กรรมการจะแปลประโยคเป็นความไทยโดยสันทัดหรือดัดแปลงสำนวน และท้องเรื่องหรือตัดตอนที่ต่าง ๆ มาเรียงติดต่อกัน เป็นประโยคสอบไล่ก็ได้

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ไทยเห็นความสำคัญของธัมมปทัฏฐกถานี้ จึงใช้เรียน ใช้สอน ใช้สอบ ผู้ที่ศึกษาภาษาบาลีตั้งแต่ชั้นต้นจนถึงชั้นประโยค ๖

ประโยคมีชื่อที่ใช้มาแต่โบราณ

สำหรับการศึกษาของนักเรียนและครูบาอาจารย์แต่เก่าก่อน ย่อมถือว่า ธัมมปทัฏฐกถานี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นพิเศษ มีเคล็ดลับที่จะต้องศึกษาได้ทำธงขึ้นและธงลงในประโยคที่จะเรียน แต่ในปัจจุบันนี้ยกเลิกธงนั้น ๆ เสียแล้ว และเรียกประโยคต่าง ๆ ที่น่าสนใจในธัมมปทัฏฐกถาทั้ง ๘ ภาคนั้น มีชื่อต่าง ๆ เป็นจำนวนมากถึง ๑๐๐ ประโยค ที่โบราณเรียกชื่อ ดังต่อไปนี้

ภาค ๑ มี ๑๕ ประโยค คือ

๑. ประโยคไหว้ครู
๒. ประโยคอิตถีสัทโท/หลงเสียงนาง
๓. ประโยคกงเกวียน - กำเกวียน
๔. ประโยคอิตินาคพาธ
๕. ประโยคกาโกโลกนัย - โลกมืด
๖. ประโยคยักขิณีส่งน้ำ
๗. ประโยคยกวัตร
๘. ประโยคช้างลงท่า
๙. ประโยคช้างร้องไห้
๑๐. ประโยคปูอาสนะ
๑๑. ประโยคเทวทัตต์เล็ก
๑๒. ประโยคพุทธดำเนิน
๑๓. ประโยคนันทะกระสัน
๑๔. ประโยคเทวทัตต์ตัดงา
๑๕. ประโยคไก่ปรบปีก - โคโป

ภาค ๒ มี ๑๑ ประโยค คือ

๑. ประโยคช้างออกศึก
๒. ประโยคเผาปราสาท
๓. ประโยคอัปปมาท

๔. ประโยคโจรขุดอุโมงค์
๕. ประโยคปัญญาปราสาท
๖. ประโยคม้าวิ่งเร็ว
๗. ประโยควัตตบท/วัตตบท ๗
๘. ประโยคกึกิณิ - กิงกิณิก
๙. ประโยคมังกรดั้นเมฆ
๑๐. ประโยคครอบจักรวาฬ
๑๑. ประโยคนครนอก - นครใน

ภาค ๓ มี ๑๓ ประโยค คือ

๑. ประโยคหิงห้อยชมสวน
๒. ประโยคมุนีเดินดง
๓. ประโยคจำปาทอง - ประทุมทอง
๔. ประโยคเศรษฐีสอนบุตร
๕. ประโยคกัลยาณธรรม
๖. ประโยคแก้วมงกุฎ
๗. ประโยคอัตตวินิบาต
๘. ประโยคประทุมทอง - ดอกประทุม
๙. ประโยคลิงพาล
๑๐. ประโยคอานันทเศรษฐี
๑๑. ประโยคสัชชุขีรัง
๑๒. ประโยคสัมภาระ
๑๓. ประโยคองค์คด

ภาค ๔ มี ๕ ประโยค คือ

๑. ประโยคลากินน้ำหาง
๒. ประโยคสันนิจจัย
๓. ประโยคเสาเขื่อน

๔. ประโยคป่าไม้สะแก - ป่าไม้ตะเคียน - ป่าไม้พยอม
๕. ประโยคเศรษฐีขายถ่าน

ภาค ๕ มี ๗ ประโยค คือ

๑. ประโยคผีเสื้อน้ำ - เทวธรรม
๒. ประโยคม้าหลบแส้
๓. ประโยคสนิมบาตร
๔. ประโยคไตรวัฏฏะ - ไตรวัตร
๕. ประโยคกายนคร
๖. ประโยคหักซี่โครง
๗. ประโยคเศรษฐีขายเรือน

ภาค ๖ มี ๖ ประโยค คือ

๑. ประโยคกุมภกรรณทดน้ำ
๒. ประโยคราชสีห์กระทืบถ้ำ
๓. ประโยคพุทธวิสัย/พระพุทธเจ้าเปิดโลก
๔. ประโยคโอวาทปาติโมกข์
๕. ประโยคสรณคมน์
๖. ประโยคอยู่ร่วม

ภาค ๗ มี ๒๘ ประโยค คือ

๑. ประโยคยถานที
๒. ประโยคกากสูร
๓. ประโยคพระครูแขวง
๔. ประโยควินิจฉัย
๕. ประโยคพรานตกเบ็ด
๖. ประโยคพระครูเมือง
๗. ประโยคอัฏฐังคิกมรรค

๘. ประโยคเสือซ่อนเล็บ
๙. ประโยคกาวิดน้ำ
๑๐. ประโยคปทุมทอง
๑๑. ประโยคสองนาง
๑๒. ประโยคห่าลงเมือง
๑๓. ประโยคบารมีสามสิบ
๑๔. ประโยคเสือเล็ก
๑๕. ประโยคเสือโคร่ง
๑๖. ประโยคป่าช้าเก้า
๑๗. ประโยคดาวคนอง
๑๘. ประโยคภูเขาหิมพานต์
๑๙. ประโยคโลหะปราสาท
๒๐. ประโยคหัวดื้อ
๒๑. ประโยคปัจจันตนคร - ประตูเมือง
๒๒. ประโยคสองลัทธิ
๒๓. ประโยคช้าง - ช้างออกศึก
๒๔. ประโยคพราหมณ์เฒ่า
๒๕. ประโยคผีสิง
๒๖. ประโยคช้างติดหล่ม
๒๗. ประโยคช้างเผือก
๒๘. ประโยคสุวรรณบรรพต - ภูเขาทอง

ภาค ๘ มี ๑๕ ประโยค คือ

๑. ประโยคตัณหานุสัยน้อย
๒. ประโยคตัณหานุสัยใหญ่
๓. ประโยคเรือนจำ
๔. ประโยคแมงมุมชักใย
๕. ประโยคจันทโครบ

๖. ประโยคอักขรสันนิบาต
๗. ประโยคโจปนกาย - ผีเสื้อน้ำ
๘. ประโยคกุรุธรรม
๙. ประโยคเต่าเหาะ
๑๐. ประโยคราหูอมจันทร์
๑๑. ประโยคเมตตาวิหารี
๑๒. ประโยคพราหมณ์ตีพราหมณ์
๑๓. ประโยคฤาษีกินเหี้ย
๑๔. ประโยคมารยาหญิง
๑๕. ประโยคพราหมณ์ดีดกระโหลก

ประโยคต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีเคล็ดลับที่จะต้องศึกษาเรียนรู้วิธีแปล เงื่อนไขกลเม็ด ต่าง ๆ ให้ดี ผู้เขียนได้นำมาจากรายชื่อที่พระครูวิจิตรการโกศล (พระมหาสงัด ญาณพโล ป.ธ.๖) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ฉบับพิมพ์ที่บริษัทสหธรรมิก ปี ๒๕๓๘ ซึ่งนายทศพร ศรีคำ กลมเกลียว ป.ธ.๙ ได้ส่งมาให้เพื่อให้การแนะนำสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

การแปลเป็นภาษาไทยฉบับภูมิพโลภิกขุ

มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ เพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ได้เห็นความสำคัญของพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้พิมพ์หนังสือพระธรรมบท อัญเชิญมาจากพระบาลีพระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ และธัมมปทัฏฐกถาทั้ง ๘ ภาค ได้ตั้งเป็นพระบาลีคอลัมน์หนึ่ง และคำแปลอีกคอลัมน์หนึ่งในหน้าเดียวกัน เพื่อให้ผู้อ่านได้ศึกษาทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยควบคู่กันไป ในเรื่องการทำเป็นสองคอลัมน์นี้ ผู้แนะนำใคร่จะทำความเข้าใจกับท่านผู้สงสัย หากจะมีต่อไปในภายหน้าว่า การตั้งเป็นสองคอลัมน์เป็นความดำริชั้นต้นของ นายมณีพันธุ์ จารุดุล ผู้อำนวยการโครงการ

ปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ และมีกรรมการอื่นเห็นชอบร่วมด้ย ซึ่งอาจจะมีทั้งข้อเสียและข้อดีตามที่จะคิด ข้อเสียนั้นอาจจะเห็นว่าเป็นการทำให้เปลืองหน้ากระดาษที่ทำ และทำให้ราคาแพงขึ้นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเป็นการทำงานให้ยากกว่าปกติเป็น ๒-๓ เท่า ส่วนข้อดีนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นการอนุรักษ์พระบาลี ซึ่งเป็นภาษาเดิมและคำแปลให้ควบคู่กันไป ทำให้ผู้อ่านสามารถเทียบเคียงระหว่างภาษาทั้งสองเป็นการประกันความตกหล่นของการแปลได้ และถ้าแปลไม่ถูกต้องก็มีพระบาลีเป็นหลักฐานไว้ อนึ่ง เป็นการอนุรักษ์พระคัมภีร์บาลีที่เป็นภาษาเดิมไว้ ซึ่งได้ปรากฏมีพระคัมภีร์บางฉบับที่ภาษาบาลีเดิมได้หายไป หาไม่ได้เหลือแต่คำแปล เช่นพระคัมภีร์วิมุติมรรค อันเป็นพระคัมภีร์ที่มีชื่อเสียง ซึ่งทางนักปราชญ์ชาวจีนได้แปลเป็นภาษาจีนไว้ ต่อมาฝรั่งได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ และเมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษขึ้น นักปราชญ์ชาวไทยซึ่งสำเร็จจากมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ได้ร่วมกันแปลเป็นภาษาไทยขึ้น เป็นประโยชน์แก่ชาวไทยจนทุกวันนี้ นอกจากนี้ทางคณะสงฆ์เขมรได้แปลพระไตรปิฎกภาษาบาลี พิมพ์ภาษาบาลีหน้าหนึ่งคำแปลเป็นภาษาเขมรอีกหน้าหนึ่ง เมื่อเกิดจลาจลวุ่นวายในประเทศเขมร หาต้นฉบับพระไตรปิฎกสองภาษานี้ไม่ได้ รัฐบาลไทยโดยกรมการศาสนาได้ขอให้มูลนิธิ-ภูมิพโลภิกขุถ่ายสำเนาส่งไปให้เป็นธรรมบรรณาการที่ประเทศเขมร ซึ่งนับว่าเป็นการอนุรักษ์ทั้งภาษาบาลีและภาษาเขมร การทำความเข้าใจครั้งนี้หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สงสัย และจะทำความเข้าใจไว้ ณ ที่นี้ แต่เพียงแห่งเดียว

มีรายชื่อนักวิชาการผู้แปลพระธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา ดังนี้

๑. นายบุญพา มีชนะ ป.ธ.๙, พ.ม.

๒. นายอรชุน ซาเล็น ป.ธ.๙, พธ.บ.

๓. นายผดุง แปงการิยา ป.ธ.๙, พธ.บ.

๔. นายภิญโญ ล่องสกุล ป.ธ.๘, พ.ม., พธ.บ. M.A.

ผู้ตรวจสำนวนแปล

๑. พระมหาเฉลียว เปสโร ป.ธ.๙

๒. นายอาทิตย์ เบิกบานดี ป.ธ.๙

๓. นายทศพร ศรีคำ กลมเกลียว ป.ธ.๙

ในการพิมพ์พระธัมมปทัฏฐกถานี้ ได้ยกพระบาลีพระธรรมบทไว้ข้างต้น และอรรถกถาอธิบายพระธรรมบทแต่ละเรื่องเพื่อให้นักศึกษาได้ทราบได้เห็นพร้อมกัน แต่ในการทำสารบาญเรื่องได้จัดเรียงไว้เฉพาะเรื่องในพระธัมมปทัฏฐกถาเท่านั้น

การแปลนี้ได้สำเร็จทั้ง ๘ ภาค จึงหวังใจว่าพระธรรมบทและธัมมปทัฏฐ-กถา ที่มูลนิธิภูมิพโลภิกขุได้อัญเชิญมาลงพิมพ์ทั้งพระบาลีและคำแปลนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาค้นคว้าตามสมควรต่อไป

สำหรับพระธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา บาลี-ไทย ภาค ๖ นี้ **นายจำลอง ตันเจริญ - นางเซียมเฮียง แซ่เล้า** ได้มีจิตศรัทธาสละทรัพย์สร้างไว้เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ขออานิสงส์แห่งพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และอาจารย์ผู้สืบต่อพระพุทธศาสนา ที่ได้มีความหวังดีสร้างสมบารมีมาให้เป็นปัจจัยได้มีการแปล การพิมพ์ครั้งนี้ จงสำเร็จเป็นหิตานุหิตประโยชน์ เกิดเป็นความสุข ความสำราญใจแก่สรรพสัตว์โดยทั่วไปทุกท่าน เทอญ.

(นายสิริ เพ็ชรไชย)
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะผู้ดำเนินงานจัดสร้างพระคัมภีร์

ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น

ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ของ มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ

นายมณีพันธุ์ จารุดุล อุปนายกสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา, กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ และผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม และอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ

นางอุษา จารุดุล นายกสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา, ผู้บรรยายธรรมะของสมาคม ฯ กรรมการ ผู้ช่วยผู้จัดการมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ และรอง ผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม ฯ

เป็นหัวหน้าคณะผู้ดำเนินงาน

นายสิริ เพ็ชรไชย กรรมการสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา, กรรมการมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ และหัวหน้าฝ่ายวิชาการโครงการปริวรรตอักษรขอม และอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ

เป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะนักวิชาการผู้จัดทำ
พระคัมภีร์ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา
บาลี-ไทย
ภาค ๖
ฉบับภูมิพโลภิกขุ

---

๑. นายสิริ เพ็ชรไชย	ป.ธ.๙	ประธานกรรมการตรวจชำระ
๒. นายภิญโญ ล่องสกุล	ป.ธ.๘	แปล
๓. นายอาทิตย์ เบิกบานดี	ป.ธ.๙	กรรมการตรวจชำระ
๔. นายทศพร ศรีคำ	ป.ธ.๙	กรรมการตรวจชำระ
๕. นายชำนาญ วงศ์ศรี	ป.ธ.๘	พิสูจน์อักษรต้นร่าง
๖. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย	ศศ.บ.(โบราณคดี)	พิสูจน์อักษรต้นแบบ
๗. พระมหาอภัย อุปปติสโส	ป.ธ.๗	พิสูจน์อักษรต้นแบบ
๘. นางศิริรัตน์ ด้วงสน	บ.ศ.๘	ควบคุมการแก้ไขต้นแบบ
๙. นางชลอ วรรณจันทร์		ตรวจความเรียบร้อยของต้นแบบและดำเนินการจัดพิมพ์
๑๐. นายเฉลิมชัย ทองมี		ผู้ช่วยผู้ดำเนินการจัดพิมพ์

พระคัมภีร์
ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา
บาลี - ไทย
ภาค ๖

DHAMMAPADA and DHAMMAPADAṬṬHAKATHĀ
Pāli - Thai
Part VI

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

พุทธศักราช ๒๕๔๔

สารบาญ
พระคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา
บาลี-ไทย
ภาค ๖

เรื่อง	หน้า
๑๒. พรรณนาอัตตวรรค	
๑. เรื่องพระโพธิราชกุมาร	๒
๒. เรื่องพระอุปนันทะ	๑๓
๓. เรื่องพระปธานิกติสสเถระ	๒๑
๔. เรื่องมารดาของพระกุมารกัสสปเถระ	๒๖
๕. เรื่องมหากาลอุบาสก	๓๖
๖. เรื่องพระเทวทัต	๔๓
๗. เรื่องความพยายามเพื่อทำลายสงฆ์	๔๗
๘. เรื่องพระกาลเถระ	๕๑
๙. เรื่องจุลกาลอุบาสก	๕๖
๑๐. เรื่องพระอัตตทัตถเถระ	๖๐
๑๓. พรรณนาโลกวรรค	
๑. เรื่องภิกษุหนุ่ม	๖๕
๒. เรื่องพระเจ้าสุทโธทนะ	๗๑
๓. เรื่องภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา	๗๗
๔. เรื่องอภัยราชกุมาร	๘๑
๕. เรื่องพระสัมมัชชนเถระ	๘๕

เรื่อง	หน้า
๖. เรื่องพระอังคุลีมาลเถระ	๘๐
๗. เรื่องลูกสาวนายช่างหูก	๘๔
๘. เรื่องภิกษุ ๓๐ รูป	๑๐๗
๙. เรื่องนางจิญจมาณวิกา	๑๑๑
๑๐. เรื่องอสทิสทาน	๑๒๓
๑๑.เรื่องบุตรอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๑๓๖
๑๔. พรรณนาพุทธวรรค	
๑. เรื่องธิดามาร	๑๔๓
๒. เรื่องยมกปาฏิหาริย์	๑๕๖
๓. เรื่องเอรกปัตตนาคราช	๒๑๓
๔. เรื่องปัญหาของพระอานนทเถระ	๒๒๖
๕. เรื่องภิกษุผู้ไม่ยินดีรูปหนึ่ง	๒๓๒
๖. เรื่องปุโรหิตชื่ออัคคิทัต	๒๓๕
๗. เรื่องปัญหาของพระอานนทเถระ	๒๕๓
๘. เรื่องภิกษุจำนวนมาก	๒๕๗
๙. เรื่องเจดีย์ทองของพระทศพลพระนามว่ากัสสปะ	๒๖๒
๑๕. พรรณนาสุขวรรค	
๑. เรื่องการระงับการทะเลาะของเหล่าพระญาติ	๒๗๐
๒. เรื่องมาร	๒๗๘
๓. เรื่องความพ่ายแพ้ของพระเจ้าโกศล	๒๘๒
๔. เรื่องเด็กหญิงแห่งตระกูลคนใดคนหนึ่ง	๒๘๖
๕. เรื่องอุบาสกคนหนึ่ง	๒๙๐

เรื่อง	หน้า
๖. เรื่องพระเจ้าปเสนทิโกศล	๒๙๖
๗. เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง	๓๐๓
๘. เรื่องท้าวสักกะ	๓๐๗

๑๖. พรรณนาปิยวรรค

๑. เรื่องบรรพชิต ๓ รูป	๓๑๕
๒. เรื่องกุฎุมพีคนใดคนหนึ่ง	๓๒๔
๓. เรื่องอุบาสิกาชื่อวิสาขา	๓๒๙
๔. เรื่องเจ้าลิจฉวี	๓๓๓
๕. เรื่องอนิตถิคันธกุมาร	๓๓๗
๖. เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง	๓๔๔
๗. เรื่องเด็ก ๕๐๐ คน	๓๕๐
๘. เรื่องพระอนาคามีเถระ	๓๕๕
๙. เรื่องนายนันทิยะ	๓๕๙

๑๗. พรรณนาโกธวรรค

๑. เรื่องเจ้าหญิงโรหิณี	๓๖๖
๒. เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง	๓๗๕
๓. เรื่องนางอุตตรา	๓๘๐
๔. เรื่องปัญหาพระโมคคัลลานเถระ	๓๙๙
๕. เรื่องปัญหาทีภิกษุทูลถาม	๔๐๔
๖. เรื่องนางปุณณทาสี	๔๑๒
๗. เรื่องอตุลอุบาสก	๔๒๐
๘. เรื่องภิกษุฉัพพัคคีย์	๔๒๘

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ

ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ

คำย่อ	คำเต็ม	
วิ. มหาวิภงฺค.	วินยปิฎก	มหาวิภงฺค
วิ. ภิกฺขุนี.	วินยปิฎก	ภิกฺขุนีวิภงฺค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคฺค
วิ. จุ.	วินยปิฎก	จุลฺลวคฺค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. สี.	ทีฆนิกาย	สีลกฺขนฺธวคฺค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคฺค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคฺค
ม. มู.	มชฺฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสก
ม. ม.	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสก
ม. อุ.	มชฺฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
สํ. ส.	สํยุตฺตนิกาย	สคาถวคฺค
สํ. นิ.	สํยุตฺตนิกาย	นิทานวคฺค
สํ. ขนฺธ.	สํยุตฺตนิกาย	ขนฺธวารวคฺค
สํ. สฬา.	สํยุตฺตนิกาย	สฬายตนวคฺค
สํ. มหา.	สํยุตฺตนิกาย	มหาวารวคฺค
องฺ. เอกก.	องฺคุตฺตรนิกาย	เอกกนิปาต
องฺ. ทุก.	องฺคุตฺตรนิกาย	ทุกนิปาต

คำย่อ	คำเต็ม	
องฺ. ติก.	องฺคุตฺตรนิกาย	ติกนิปาต
องฺ. จตุกฺก.	องฺคุตฺตรนิกาย	จตุกฺกนิปาต
องฺ. ปญฺจก.	องฺคุตฺตรนิกาย	ปญฺจกนิปาต
องฺ. ฉกฺก.	องฺคุตฺตรนิกาย	ฉกฺกนิปาต
องฺ. สตฺตก.	องฺคุตฺตรนิกาย	สตฺตกนิปาต
องฺ. อฏฺฐก.	องฺคุตฺตรนิกาย	อฏฺฐกนิปาต
องฺ. นวก.	องฺคุตฺตรนิกาย	นวกนิปาต
องฺ. ทสก.	องฺคุตฺตรนิกาย	ทสกนิปาต
องฺ. เอกาทสก.	องฺคุตฺตรนิกาย	เอกาทสกนิปาต
ขุ. ขุ.	ขุทฺทกนิกาย	ขุทฺทกปาฐ
ขุ. ธ.	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปทคาถา
ขุ. อุ.	ขุทฺทกนิกาย	อุทาน
ขุ. อิติ.	ขุทฺทกนิกาย	อิติวุตฺตก
ขุ. สุ.	ขุทฺทกนิกาย	สุตฺตนิปาต
ขุ. วิ.	ขุทฺทกนิกาย	วิมานวตฺถุ
ขุ. เปต.	ขุทฺทกนิกาย	เปตวตฺถุ
ขุ. เถร.	ขุทฺทกนิกาย	เถรคาถา
ขุ. เถรี.	ขุทฺทกนิกาย	เถรีคาถา
ขุ. ชา.	ขุทฺทกนิกาย	ชาตก
ขุ. มหา.	ขุทฺทกนิกาย	มหานิทฺเทส
ขุ. จูฬ.	ขุทฺทกนิกาย	จูฬนิทฺเทส
ขุ. ป.	ขุทฺทกนิกาย	ปฏิสมฺภิทามคฺค
ขุ. อ.	ขุทฺทกนิกาย	อปทาน
ขุ. พุทฺธ.	ขุทฺทกนิกาย	พุทฺธวํส
ขุ. จริยา.	ขุทฺทกนิกาย	จริยาปิฎก

คำย่อ	คำเต็ม	
อภิ. สं.	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณี
อภิ. วิ.	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺค
อภิ. ธา.	อภิธมฺมปิฎก	ธาตุกถา
อภิ. ปุ.	อภิธมฺมปิฎก	ปุคฺคลปญฺญตฺติ
อภิ. ก.	อภิธมฺมปิฎก	กถาวตฺถุ
อภิ. ย.	อภิธมฺมปิฎก	ยมก
อภิ. ป.	อภิธมฺมปิฎก	ปฏฺฐาน

วิธีใช้ เช่น วิ. มหาวิภงฺค. ๑/๔๑๓. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑ หน้า ๔๑๓.

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม	
สี.	สีหฬโปตฺถก	(ฉบับสิงหฬ)
ม.	มรมฺมโปตฺถก	(ฉบับพม่าเดิม)
ฉ.	ฉฏฺฐสงฺคีติโปตฺถก	(ฉบับสังคายนาครั้งที่ ๖)
รา.	รามญฺญโปตฺถก	(ฉบับมอญ)
โป.	โปราณโปตฺถก	(ฉบับใบลานเก่า)
อิ.	อิงฺคลิสโปตฺถก	(ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ย่อว่า ยุ.)
ก.	กตฺถจิโปตฺถก	(คัมภีร์บางฉบับ)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET
as used in this pāli text
of
THE BHŪMIBALO BHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

a า ā ิ i ี ī ุ u ู ū เ e โ o

CONSONANTS - 33

ก	ka	ข	kha	ค	ga	ฆ	gha	ง	ṅa
จ	ca	ฉ	cha	ช	ja	ฌ	jha	ญ	ña
ฏ	ṭa	ฐ	ṭha	ฑ	ḍa	ฒ	ḍha	ณ	ṇa
ต	ta	ถ	tha	ท	da	ธ	dha	น	na
ป	pa	ผ	pha	พ	ba	ภ	bha	ม	ma
ย	ya	ร	ra	ล	la	ว	va		
ส	sa	ห	ha	ฬ	ḷa	◌	ṃ		

FIGURES

๑ 1 ๒ 2 ๓ 3 ๔ 4 ๕ 5 ๖ 6 ๗ 7 ๘ 8 ๙ 9 ๐ 0

COMBINATION

ก	ka	กา	kā	กิ	ki	กี	kī
กุ	ku	กู	kū	เก	ke	โก	ko

พระคัมภีร์
ธรรมบทและธัมมปทัฏฐกถา
บาลี - ไทย
ภาค ๖

พระบาลีสุตตันตปิฎก
ขุททกนิกาย ธรรมบท

---

๑๒. อตฺตวคฺค

๑. โพธิราชกุมารวตฺถุ

๑๕๗. อตฺตานญฺจ ปิยं ชญฺญา
รกฺเขยฺย นं สุรกฺขิตं
ติณฺณมญฺญตรं ยามं
ปฏิชคฺเคยฺย ปณฺฑิโต.

๑๒. อัตตวรรค

๑. เรื่องพระโพธิราชกุมาร

๑๕๗. ถ้าว่า บุคคลรู้ว่าตนเป็นที่รัก
ควรรักษาตนนั้นไว้ให้ดี บัณฑิต
ควรบำรุงรักษา (ตน) ไว้ให้ได้
ตลอดยามทั้ง ๓ ยามใดยามหนึ่ง.

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระธัมมปทัฏฐกถา

---

๑๒. อตฺตวคฺควณฺณนา

๑. โพธิราชกุมารวตฺถุ

อตฺตานญฺเจติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เภสกฬาวเน วิหรนฺโต โพธิราชกุมารํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร ปฐวีตเล อญฺเญหิ ปาสาเทหิ อสทิสรูปํ อากาเส อุปฺปตมานํ วิย โกกนทนฺนามปาสาทํ กาเรตฺวา วฑฺฒกี ปุจฺฉิ “กึ ตยา อญฺญตฺถาปิ เอวรูโป ปาสาโท กตปุพฺโพ, อุทาหุ ปฐมสิปฺปเมว เต อิทนฺ”ติ. “ปฐม-สิปฺปเมว เทวา”ติ วุตฺเต, โส จินฺเตสิ “สเจ อยํ อญฺญสฺสาปิ เอวรูปํ ปาสาทํ กริสฺสติ, อยํ ปาสาโท อนจฺฉริโย ภวิสฺสติ, อิมมฺยา มาเรตุ วา หตฺถปาเท วาสฺส ฉินฺทิตุ อกฺขีนิ วา อุปฺปาเตตุ

๑๒. พรรณนาอัตตวรรค

๑. เรื่องพระโพธิราชกุมาร

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเภสกฬาวัน ทรงปรารภโพธิราชกุมาร ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ถ้าว่า บุคคลทราบว่า ตนเป็นที่รัก** เป็นต้น.

ได้ยินว่า โพธิราชกุมารนั้น รับสั่งให้นายช่างสร้างปราสาทชื่อโกกนท มีรูปทรงไม่เหมือนปราสาทอื่น ๆ บนพื้นดิน เหมือนลอยอยู่ในอากาศ แล้วตรัสถามนายช่างว่า “เจ้าเคยสร้างปราสาทเช่นนี้แม้ในที่อื่นบ้างหรือ ? หรือว่า นี้ เป็นศิลปกรรมครั้งแรกของเจ้า”. เมื่อนายช่างกราบทูลว่า “เป็นศิลปกรรมครั้งแรกทีเดียว พระเจ้าข้า”, ท้าวเธอทรงดำริว่า “ถ้านายคนนี้ จักสร้างปราสาท เช่นนี้ แม้แก่คนอื่น, ปราสาทนี้ก็จักไม่น่าอัศจรรย์, ควรที่เราจะฆ่านายช่างนี้เสีย หรือตัดมือและเท้า หรือ

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วฏฺฏติ, เอวํ อญฺญสฺส ปาสาทํ น กริสฺสตี"ติ.

ดวักนัยน์ตาทั้ง ๒ ข้าง ของเขาเสีย, เมื่อเป็นเช่นนั้น เขาก็จักสร้างปราสาทให้คนอื่นไม่ได้".

โส ตมตฺถํ อตฺตโน ปิยสหายกสฺส สญฺชีวกปุตฺตสฺส นาม มาณวกสฺส กเถสิ. โส จินฺเตสิ "นิสฺสํสยํ เอส วฑฺฒกี นาเสสฺสติ, อนคฺโฆ สิปฺปิโย, มยิ สนฺเต, มา นสฺสตุ, สญฺญมสฺส ทสฺสามี"ติ. โส ตํ อุปสงฺกมิตฺวา "ปาสาเท เต กมฺมํ นิฏฺฐิตํ โน"ติ ปุจฺฉิตฺวา "อาม นิฏฺฐิตนฺ"ติ วุตฺเต "ราชกุมาโร ตํ นาเสตุกาโม, ตสฺมา อตฺตานํ รกฺเขยฺยาสี"ติ อาห.

ท้าวเธอ ตรัสบอกความนั้น แก่มาณพผู้เป็นบุตรสัญชีวก ผู้เป็นสหายรักของพระองค์. มาณพนั้นคิดว่า "โพธิราชกุมารนี้ จักทำให้นายช่างพินาศไปโดยไม่ต้องสงสัย, คนมีศิลปะ เป็นผู้ที่หาค่ามิได้, เมื่อเรายังอยู่, เขาจงอย่าพินาศเสียเลย, เราจักให้สัญญาแก่เขา". เขาเข้าไปหานายช่างนั้นแล้วถามว่า "การงานที่ปราสาทของท่าน เสร็จแล้วหรือยัง" เมื่อนายช่างตอบว่า "เสร็จแล้ว ขอรับ" จึงบอกว่า "โพธิราชกุมารมีพระประสงค์จะให้ท่านพินาศ, เพราะฉะนั้น ท่านควรรักษาตัวไว้".

ตํ สุตฺวา วฑฺฒกี "ภทฺทกนฺเต สามิ กตํ มม อาโรเจนฺเตน, อหเมตฺถ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามี"ติ วตฺวา "กึ สมฺม อมฺหากํ ปาสาเท เต กมฺมํ นิฏฺฐิตนฺ"ติ. ราชกุมาเรน ปุฏฺโฐ "น ตาว เทว นิฏฺฐิตํ พหุ อวสิฏฺฐิน"ติ อาห. "กึ กมฺมํ

นายช่าง ฟังคำนั้นแล้ว กล่าวว่า "นายขอรับ การที่ท่านบอกแก่ผมนับว่าทำกรรมดีแล้ว, ผมจักรู้กิจที่ควรทำในเรื่องนี้", อันพระราชกุมารรับสั่งถามว่า "สหาย การงานของท่านที่ปราสาทของเรา เสร็จแล้วหรือ" กราบทูลว่า "ยังไม่เสร็จก่อน ยังเหลือ

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นาม อวสิฏฺฐนฺ”ติ. “ปจฺฉา เทว อีกมาก พระเจ้าข้า”. ท้าวเธอตรัสถาม
อาจิกฺขิสฺสามิ, ทารูนิ ตาว อาหรา- ว่า “ชื่อการงานอะไร ที่ยังเหลือ ?”.
เปถา”ติ. “กึ ทารูนิ นามา”ติ. เขาทูลว่า “ข้าพระองค์ จักกราบทูล
“นิสฺสารานิ สุกฺขทารูนิ เทวา”ติ. ภายหลัง พระเจ้าข้า, ขอพระองค์จง
รับสั่งให้นำไม้มาก่อน”. ท้าวเธอตรัส
ถามว่า “ไม้ชนิดไหน ?”. เขาทูลว่า
“ไม้แห้งที่ไม่มีแก่น พระเจ้าข้า”.

โส ตถา อาหราเปตฺวา อทาสิ. โพธิราชกุมารนั้น รับสั่งให้นำไม้เช่นนั้น
อถ นํ อาห “เทว อิโต ปฏฺฐาย มาให้แล้ว. ทีนั้น นายช่างทูลพระองค์ว่า
มม สนฺติกํ นาคนฺตพฺพํ, สุขุมกมฺมํ “ตั้งแต่นี้ไป พระองค์ไม่ควรเสด็จมาสำนัก
กโรนฺตสฺส, หิ อญฺเญหิ สทฺธึ ของข้าพระองค์ พระเจ้าข้า, เพราะ
สลฺลาโป สติ, วิกฺเขโป โหติ, เมื่อข้าพระองค์กำลังทำงานที่ละเอียดอยู่,
อาหารเวลาย ปน ภริยา ว เมื่อมีการสนทนา กับคนอื่น(แทรกเข้ามา),
อาหารํ อาหริสฺสตี”ติ. ราชกุมาโร ก็จักมีความ ฟุ้งซ่าน, แต่ในเวลาอาหาร
“สาธู”ติ ปฏิสฺสุณิ. โสปิ เอกสฺมึ ภรรยาของข้าพระองค์เท่านั้น จักนำ
คพฺเภ นิสีทิตฺวา ตานิ ทารูนิ อาหารมา”. พระราชกุมารรับสั่งว่า
ตจฺเฉตฺวา อตฺตโน ปุตฺตทารสฺส “ดีแล้ว”. ฝ่ายนายช่างแม้นั้น นั่ง
อนฺโต นิสีทนโยคฺคํ ครุฬกฺขณํ ถากไม้เหล่านั้น ในห้องแห่งหนึ่ง สร้าง
กตฺวา อาหารเวลาย ปน ภริยํ เป็นนกครุฑ พอเหมาะที่บุตรและภรรยา
อาห “เอเห วิชฺชมานกํ สพฺพํ ของตนจะนั่งข้างในได้ ในเวลาอาหาร
วิกฺกีณิตฺวา หิรญฺญสุวณฺณ คณฺหาหี”ติ. บอกภรรยาว่า “เธอ จงขายสิ่งของ
ทุกอย่างที่มีในเรือน แล้วรับเอาเงินและ
ทองไว้”.

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชกุมาโรปิ วฑฺฒกิสฺส อนิกฺขม-นตฺถาย เคหํ ปริกฺขิปาเปตฺวา อารกฺขํ ฐเปสิ. วฑฺฒกีปิ สกฺกณสฺส นิฏฺฐิตกาเล "อชฺช สพฺเพปิ ทารเก คเหตฺวา อาคจฺเฉยฺยาสี"ติ ภริยํ วตฺวา ภุตฺตปาตราโส ปุตฺตทารํ สกฺกณสฺส กุจฺฉิยํ นิสีทาเปตฺวา วาตปาเนน นิกฺขมิตฺวา ปลายิ. โส เตสํ "เทว วฑฺฒกี ปลายตี"ติ กนฺทนฺตานเยว คนฺตฺวา หิมวนฺเต โอตริตฺวา เอกํ นครํ มาเปตฺวา กฏฺฐวาหนราชา นาม ชาโต.

ฝ่ายพระราชกุมาร รับสั่งให้ล้อมเรือนแล้ว ทรงตั้งการรักษาไว้ เพื่อที่จะไม่ให้นายช่างหนีไปได้. ฝ่ายนายช่างในเวลาที่นกเสร็จแล้วจึงบอกภรรยาว่า "วันนี้เธอพึงพาเด็กๆ ทุกคนมา" รับประทานอาหารเช้าแล้ว ให้บุตรและภรรยานั่งในท้องนก หนีออกไปทางหน้าต่าง. นายช่างนั้น เมื่อพวกคนอารักขาทูลรำพันว่า "นายช่าง หนีไปแล้วพระเจ้าข้า" หนีไปลงที่หิมวันตประเทศ ช่วยกันสร้างเมืองขึ้นแห่งหนึ่งแล้ว ได้เป็นพระราชาพระนามว่า กัฏฐวาหนะ.

ราชกุมาโรปิ "ปาสาทมหํ กริสฺสามี"ติ สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา ปาสาเท จตุชฺชาติกคนฺเธหิ ปริภณฺฑํ กตฺวา ปธมอุมฺมารโต ปฏฺฐาย เจลปฏิกํ ปตฺถริ. โส กิร อปุตฺตโก, ตสฺมา "สจาหํ ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา ลจฺฉามิ, สตฺถา อิมํ อกฺกมิสฺสตี"ติ จินฺเตตฺวา ปตฺถริ. โส สตฺถริ อาคเต, สตฺถารํ ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน ว วนฺทิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา "ปวิสถ ภนฺเต"ติ อาห. ถวายบังคมพระศาสดา

แม้พระราชกุมาร ทรงดำริว่า "เราจักทำการฉลองปราสาท" จึงนิมนต์พระศาสดา ทำการประพรมปราสาทด้วยของหอมที่ปนกัน ๔ ชนิด ทั้งลาดผ้าผืนน้อยไว้ ตั้งแต่ธรณีประตูแรกไป. นัยว่า ท้าวเธอไม่มีพระโอรส, เพราะฉะนั้น จึงทรงดำริว่า "ถ้าเราจะได้บุตรหรือธิดา, พระศาสดา จักทรงเหยียบผ้าผืนนี้" แล้วจึงทรงลาด. เมื่อพระศาสดา เสด็จมาแล้ว, ท้าวเธอ

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภควา น ปาวิสิ.

ประดิษฐ์ ทรงรับบาตร กราบทูลว่า "ขอนิมนต์ พระองค์โปรดเสด็จเข้าไป เถิด พระเจ้าข้า". พระผู้มีพระภาค ไม่เสด็จเข้าไป.

โส ทุติยัมปิ ตติยัมปิ ยาจิ. สตฺถา อปฺปวิสิตฺวา ว อานนฺทตฺเถรํ โอโลเกสิ. เถโร โอโลกิตสญฺญาเยว วตฺถานํ อนกฺกมนภาวํ ญตฺวา "สหร ราชกุมาร ทุสฺสานิ, น ภควา เจลปฏิกํ อกฺกมิสฺสติ, ปจฺฉิมํ ชนตํ ตถาคโต โอโลเกตี"ติ ทุสฺสานิ สหราเปติ.

ท้าวเธอ ทรงอ้อนวอนถึง ๒-๓ ครั้ง. พระศาสดาก็ยังไม่เสด็จเข้าไป ทรงมองดูพระอานนท์เถระ. พระเถระทราบว่าพระศาสดาจะไม่ทรงเหยียบผ้าทั้งหลาย ด้วยสัญญาที่พระองค์ทรงมองดูนั่นเอง จึงทูลให้พระกุมารเก็บผ้าเสีย ด้วยคำว่า "พระราชกุมาร พระองค์ จงเก็บผ้าเสียเถิด, พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเหยียบผ้าผืนน้อย พระตถาคตทรงมองดูสัตว์ผู้เกิดในภายหลัง".

โส ทุสฺสานิ สหริตฺวา สตฺถารํ อนฺโต ปเวเสตฺวา ยาคุขชฺชเกน สนฺตปฺเปตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน วนฺทิตฺวา อาห "อหํ ภนฺเต ตุมฺหากํ อุปฏฺฐาโก ติกฺขตฺตุ สรณํ คโต, กุจฺฉิคโต จ [illegible]มฺหิ เอกวารํ สรณํ คโต, ทุติยัมปิ ตรุณทารกกาเล, ตติยัมปิ วิญฺญุภาวํ ปตฺตกาเล, ตสฺส เม กสฺมา เจลปฏิกํ น

โพธิราชกุมาร ทรงเก็บผ้าทั้งหลายแล้ว ทรงนิมนต์พระศาสดาให้เสด็จเข้าไปข้างใน ทรงเลี้ยงดูให้อิ่มหนำ ด้วยข้าวต้มและของควรเคี้ยว แล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ถวายบังคมแล้ว กราบทูลว่า "พระเจ้าข้า หม่อมฉันเป็นอุปัฏฐากของพระองค์ถึง (พระองค์) ว่าเป็นที่พึ่งถึง ๓ ครั้ง (คือ) นัยว่า ครั้งแรกหม่อมฉันยังอยู่ในครรภ์ ถึงพระองค์ว่า

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อกฺกมิตฺถา"ติ.

เป็นที่พึ่ง ครั้งที่ ๒ ในเวลาที่หม่อมฉันเป็นเด็กหนุ่ม ครั้งที่ ๓ ในเวลาที่หม่อมฉันรู้จักผิดชอบ ชั่วดี, เพราะเหตุไร พระองค์จึงไม่ทรงเหยียบผ้าผืนน้อยของหม่อมฉันนั้น".

"ก็ ปน ตฺวํ กุมาร จินฺเตตฺวา เจลปฏิกํ อตฺถรี"ติ. "สเจ ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา ลจฺฉามิ, สตฺถา เม เจลปฏิกํ อกฺกมิสฺสตีติ อิทํ จินฺเตตฺวา ภนฺเต"ติ. "เตนาหํ กุมาร น อกฺกมิน"ติ. "ก็ ปนาหํ ภนฺเต ปตตํ วา ธีตรํ วา เนว ลจฺฉามี"ติ "อาม กุมารา"ติ. "กึการณา ภนฺเต"ติ. "ปุริมตฺตภาเว ชายาย สทฺธึ ปมาทํ อาปนฺนตฺตา"ติ. "กสฺมึ กาเล ภนฺเต"ติ. อถสฺส สตฺถา อตีตํ อาหริตฺวา ทสฺเสสิ.

พระศาสดาตรัสถามว่า "กุมาร ก็เธอคิดอย่างไร จึงปูลาดผ้าผืนน้อย". พระกุมารทูลว่า "พระเจ้าข้า หม่อมฉันคิดเรื่องนี้ว่า ถ้าเราจะได้บุตรหรือธิดา, พระศาสดาจักทรงเหยียบผ้าผืนน้อยของเรา จึงลาดผ้าผืนน้อย". พระศาสดาตรัสว่า "กุมาร เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่เหยียบ". พระกุมารทูลถามว่า "ก็หม่อมฉันจะไม่ได้บุตรหรือธิดา หรือพระเจ้าข้า". พระศาสดาตรัสตอบว่า "ถูกแล้วกุมาร". พระกุมารทูลถามว่า "เพราะเหตุไร พระเจ้าข้า". พระศาสดาตรัสตอบว่า "เพราะพระองค์กับพระชายา ถึงความประมาทในอัตภาพที่ล่วงแล้ว". พระกุมารทูลถามว่า "ในกาลไร พระเจ้าข้า". ทีนั้น พระศาสดาทรงนำอดีตนิทานมาแสดงแก่ท้าวเธอว่า.

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อตีเต กิร อเนกสตา มนุสฺสา มหติยา นาวาย สมุทฺทํ ปกฺขนฺทึสุ. นาวา สมุทฺทมชฺเฌ ภิชฺชิ, เทฺว ชายปติกา เอกํ ผลกํ คเหตฺวา อนฺตรทีปกํ ปวิสึสุ. เสสา สพฺเพ ตตฺเถว มรึสุ. ตสฺมึ โข ปน ทีปเก มหาสกุณสงฺโฆ วสติ. เต อณฺฑํ ขาทิตพฺพํ อทิสฺวา ฉาตชฺฌตฺตา สกุณณฺฑกานิ องฺคาเร ปจิตฺวา ขาทึสุ, เตสุ อปฺปโหนฺเตสุ, สกุณจฺฉาเป คเหตฺวา ปจิตฺวา ขาทึสุ, เตสุ อปฺปโหนฺเตสุ, สกุเณ คเหตฺวา ขาทึสุ, เอวํ ปฐมวเยปิ มชฺฌิมวเยปิ ปจฺฉิมวเยปิ ขาทึสุเยว, เอกสฺมึปิ วเย อปฺปมาทํ นาปชฺชึสุ เอโกปิ จ เนสํ อปฺปมาทํ นาปชฺชิ.

ดังได้สดับมา ในอดีตกาล มนุษย์หลายร้อยคน แล่นเรือลำใหญ่ไปยังสมุทร, เรืออัปปางลงในท่ามกลางสมุทร. ๒ สามีภรรยา คว้าได้แผ่นกระดานแผ่นหนึ่งว่ายเข้าไปยังเกาะน้อยอันมีในระหว่าง. มนุษย์ทั้งหมดที่เหลือ ตายไปในมหาสมุทรนั้นนั่นเอง. ก็นกฝูงใหญ่อาศัยอยู่ในเกาะนั้นแล. ๒ สามีภรรยาเหล่านั้น ไม่เห็นสิ่งอื่นซึ่งตนพอจะกินได้ ถูกความหิวรบกวน จึงปิ้งไข่นกทั้งหลายที่ถ่านเพลิงแล้วเคี้ยวกิน, เมื่อฟองไข่เหล่านั้นไม่พอ ก็จับลูกนกทั้งหลายปิ้งกิน, เมื่อลูกนกเหล่านั้นไม่พอ, ก็จับนกทั้งหลายปิ้งกิน. ในปฐมวัยก็ดี ในมัชฌิมวัยก็ดี ในปัจฉิมวัยก็ดี ก็เคี้ยวกินแล้วอย่างนี้เหมือนกัน. พวกเขาไม่ถึงความไม่ประมาท แม้ในวัยเดียว. และพวกเขาทั้ง ๒ เหล่านั้น แม้คนหนึ่ง ถึงความไม่ประมาทแล้วก็หาไม่.

สตฺถา อิทนฺตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ทสฺเสตฺวา “สเจ หิ ตฺวํ กุมาร ตทา เอกสฺมึปิ วเย ภริยาย สทฺธึ อปฺปมาทํ อาปชฺชิสฺส, เอกสฺมึปิ วเย ชายา

พระศาสดา ครั้งทรงแสดงบุรพกรรมนี้แก่ท้าวเธอแล้ว ตรัสว่า “กุมาร ก็ถ้าในครั้งนั้น พระองค์พร้อมกับพระจักถึงความไม่ประมาทแม้ใน

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปุตฺโต วา ธีตา วา อุปฺปชฺเชยฺย, วัยหนึ่ง, บุตรหรือธิดา ก็พึงเกิดขึ้น
สเจ ปน โว เอโกปิ อปฺปมตฺโต แม้ในวัยหนึ่ง, แต่ถ้าท่านทั้ง ๒ แม้
อภวิสฺส, ตำ ปฏิจฺจ ปุตฺโต วา คนหนึ่ง จักเป็นผู้ไม่ประมาทแล้วบุตร
ธีตา วา อุปฺปชฺชิสฺส, กุมาร หรือธิดาก็อาศัยผู้นั้น เกิดขึ้น, กุมาร
อตฺตานำ หิ ปิยำ มญฺญมาเนน เพราะบุคคลสำคัญตนว่าเป็นที่รัก ควร
ตีสุปิ วเยสุ อปฺปมตฺเตน อตฺตา เป็นผู้ไม่ประมาทรักษาตนไว้ให้ได้ ในวัย
รกฺขิตพฺโพ, เอวำ อสกฺโกนฺเตน แม้ทั้ง ๓, เมื่อไม่สามารถทำอย่างนี้ ได้
เอกวเยปิ รกฺขิตพฺโพเยวา"ติ วตฺวา ควรรักษาตนไว้ให้ได้แม้ในวัยหนึ่ง" แล้ว
อิมำ คาถมาห จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๕๗. "อตฺตานญฺเจ ปิยำ ชญฺญา
รกฺเขยฺย นำ สุรกฺขิตำ
ติณฺณมญฺญตรำ ยามำ
ปฏิชคฺเคยฺย ปณฺฑิโต"ติ.

๑๕๗. "ถ้าว่าบุคคลรู้ว่าตนเป็นที่รัก ควร
รักษาตนนั้นไว้ให้ดี บัณฑิตควร
บำรุงรักษา(ตน)ไว้ให้ได้ ตลอดยาม
ทั้ง ๓ ยามใดยามหนึ่ง".

ตตฺถ **ยามนฺ**ติ สตฺถา อตฺตโน ธมฺมิสฺสรตาย เจว เทสนากุสลตาย จ อิธ ติณฺณำ วยานำ อญฺญตรำ วยำ "ยามนฺ"ติ กตฺวา ทสฺเสติ. ตสฺมา เอวเมตฺถ อตฺโถ เวทิตพฺโพ "สเจ อตฺตานำ ปิยำ ชาเนยฺย, รกฺเขยฺย นำ สุรกฺขิตำ, ยถา โส สุรกฺขิโต โหติ, เอวนฺตำ รกฺเขยฺย. ตตฺถ สเจ คิหี สมาโน 'อตฺตานำ รกฺขิสฺสามี"ติ อุปริ ปาสาทตเล

บรรดาคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า **ยาม** พระศาสดา ทรงแสดงวัยทั้ง ๓ วัยใด วัยหนึ่งกระทำให้ชื่อว่า "ยาม" ในพระ-คาถานี้ เพราะความที่พระองค์เป็นใหญ่ในธรรม และเพราะทรงฉลาดในวิธีเทศนา. เพราะเหตุนั้น บัณฑิตพึง ทราบเนื้อความในพระคาถานี้ อย่างนี้ว่า "ถ้าบุคคลรู้ว่าตนเป็นที่รัก, ควรรักษาตนไว้ให้ดี คือพึงรักษาตนไว้โดยประการที่ตนนั้น เป็นอันรักษาไว้ดีแล้ว.

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สุสංวุตं คพฺภं ปวิสิตฺวา สมฺปนฺน-รกฺโข หุตฺวา วสนฺโตปิ, ปพฺพชิโต หุตฺวา สุสංวุเต ปิทหิตทฺวารวาตปาเน เลเน วิหรนฺโตปิ อตฺตานं น รกฺขติเยว.

บรรดาชนเหล่านั้น ถ้าผู้เป็นคฤหัสถ์ คิดว่า 'เราจักรักษาตน" เข้าไปสู่ห้องที่ปิดไว้อย่างดี มีการรักษาอย่างพร้อมมูล อยู่บนพื้นปราสาทชั้นบนก็ดี, ผู้เป็นนักบวช อยู่ในถ้ำที่ระวังรักษาไว้อย่างดี มีประตูและหน้าต่างปิดไว้เรียบร้อยแล้วก็ดี, ก็ยังไม่ชื่อว่า รักษาตนเลย.

คิหี สมาโน ปน ยถาพลं ทานสีลาทีนิ ปุญฺญานิ กโรนฺโต, ปพฺพชิโต วา ปน วตฺตปฺปฏิวตฺต-ปริยตฺติมนสิกาเรสุ อุสฺสุกฺกं อาปชฺชนฺโต อตฺตานं รกฺขติ นาม, เอวं ตีสุ วเยสุ อรกฺโกนฺโต อญฺญตรสฺมีปิ วเย ปณฺฑิตปุริโส อตฺตานं ปฏิชคฺคติเยว. สเจ หิ คิหิภูโต ปฐมวเย ขิฑฺฑาปสุตตาย กุสลं กาตุं น สกฺโกติ, มชฺฌิมวเย อปฺปมตฺเตน หุตฺวา กุสลं กาตพฺพं. สเจ มชฺฌิมวเย ปุตฺตทารं โปเสนฺโต กุสลं กาตุं น สกฺโกติ, ปจฺฉิมวเย กาตพฺพเมว. เอวัปิ เตน อตฺตา ปฏิชคฺคิโต ว โหติ. เอวं อกโรนฺตสฺส ปน อตฺตา ปิโย นาม

ส่วนผู้เป็นคฤหัสถ์ เมื่อทำบุญทั้งหลาย มีทานและศีลเป็นต้น ตามกำลัง, ก็หรือว่าผู้เป็นนักบวชถึงความขวนขวายในการใส่ใจถึงวัตรปฏิบัติและปริยัติ ก็ชื่อว่าย่อมรักษาตนไว้ได้. บุรุษผู้เป็นบัณฑิตเมื่อไม่สามารถ(ทำอย่างนี้ได้) ในวัยทั้ง ๓ ต้องประคับประคองตนไว้ให้ได้ แม้ในวัยใดวัยหนึ่ง. ก็ถ้าผู้เป็นคฤหัสถ์ไม่สามารถทำกุศลได้ เพราะมัวหมกมุ่นอยู่ในการเล่น ในปฐมวัย, ในมัชฌิมวัยควรเป็นผู้ไม่ประมาททำกุศล. ถ้าในมัชฌิมวัยต้องเลี้ยงดูบุตรและภรรยา ไม่สามารถทำกุศลได้, ในปัจฉิมวัยควรทำให้ได้. ตนย่อมเป็นอันเขาประคับ-ประคองไว้ได้แล้วทีเดียว แม้ด้วยอาการอย่างนี้. แต่เมื่อเขาไม่กระทำอย่างนี้

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

น โหติ, อปายปรายนเมว นं กโรติ. สเจ ปน ปพฺพชิโต ปรมฺมเย สชฺฌายं กโรนฺโต ธาเรนฺโต วาเจนฺโต วตฺตปฺปฏิวตฺตं กโรนฺโต ปมาทं อาปชฺชติ, มชฺฌิมวเย อปฺปมตฺเตน สมณธมฺโม กาตพฺโพ สเจ ปน ปรมฺมเย อุคฺคหิตปริยตฺติยา อฏฺฐกถาวินิจฺฉยं การณญฺจ ปุจฺฉนฺโต มชฺฌิมวเย ปมาทं อาปชฺชติ, ปจฺฉิมวเย อปฺปมตฺเตน สมณธมฺโม กาตพฺโพ เอวัปิ เตน อตฺตา ปฏิชคฺคิโต ว โหติ, เอวं อกโรนฺตสฺส ปน อตฺตา ปิโย นาม น โหติ, ปจฺฉานุตาเปเนว นं ตาเปตีติ.

ตนก็ไม่ชื่อว่าเป็นที่รัก, เขาย่อมทำตนนั้นให้มุ่งสู่อบายแท้. แต่ถ้านักบวช เมื่อทำการสาธยายทรงจำไว้ บอกกล่าว ทำวัตรปฏิบัติ ชื่อว่า ย่อมถึงความประมาทเสียในปฐมวัย, ในมัชฌิมวัย ควรเป็นผู้ไม่ประมาททำสมณธรรม แต่ถ้าต้องสอบถามถึงอรรถกถาและวินิจฉัย และเหตุของปริยัติ ที่ตนได้เล่าเรียนแล้ว ในปฐมวัย ชื่อว่า ย่อมถึงความประมาทในมัชฌิมวัย, ในปัจฉิมวัยควรเป็นผู้ไม่ประมาท ทำสมณธรรม, ตนย่อมเป็นอันเขาประคับประคองไว้แล้วทีเดียว แม้ด้วยอาการ อย่างนี้, แต่เมื่อเขาไม่ทำอย่างนี้ ตนก็ไม่ชื่อว่า เป็นที่รัก, เขาย่อมทำตนนั้น ให้เดือดร้อน ด้วยการตามเดือดร้อน ในภายหลังโดยแท้.

เทสนาวสาเน โพธิราชกุมาโร โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. สมฺปตฺต-ปริสายปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ในเวลาจบเทศนา โพธิราชกุมาร ทรงดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล. พระธรรม-เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล.

โพธิราชกุมารวตฺถุ ปฐมं. เรื่องพระโพธิราชกุมารที่ ๑ จบ.

ธรรมบท.บ-ท.๖-๑

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. อุปนนฺทวตฺถุ

๑๕๘. อตฺตานเมว ปฐมं
ปฏิรูเป นิเวสเย
อถญฺญมนุสาเสยฺย
น กิลิสฺเสยฺย ปณฺฑิโต.

๒. เรื่องพระอุปนันทะ

๑๕๘. นักปราชญ์ ควรตั้งตนนั่นแหละไว้
ในคุณธรรมอันสมควรก่อน พึง
พร่ำสอนผู้อื่นในภายหลัง จึงจะไม่
เศร้าหมอง.

คุณแถว วิรปัญญากุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. อุปนนฺทวตฺถุ

อตฺตานเมว ปฐมนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต นนฺทํ สกฺยปุตฺตํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร เถโร ธมฺมกถิโก เจว เตปิฏโก จ, ตสฺส อปฺปิจฺฉตาทิปฺปฏิสํยุตฺตํ ธมฺมกถํ สุตฺวา พหู ภิกฺขู ตสฺส สนฺติเก จีวรานิ ปูเชตฺวา ธุตงฺคานิ สมาทิยึสุ. เตหิ วิสฺสฏฺฐปริกฺขาเร โสเอว คณฺหิ. โส เอกสฺมึ อนฺโตวสฺเส อุปกฺกฏฺเฐ, ชนปทํ อคมาสิ. อถ นํ เอกสฺมึ วิหาเร ทหรสามเณรา ธมฺมกถิกปฺเปเมน "ภนฺเต อิธ วสฺสํ อุเปถา"ติ วทึสุ. "อิธ กิตฺตกํ วสฺสาวาสิกํ ลพฺภตี"ติ ปุจฺฉิตฺวา เตหิ "เอเกโก สาฏโก"ติ วุตฺเต, ตตฺถ อุปาหนา ฐเปตฺวา อญฺญํ วิหารํ อคมาสิ, ทุติยมฺปิ วิหารํ คนฺตฺวา "อิธ กึ ลพฺภตี"ติ ปุจฺฉิตฺวา "เทฺว สาฏกา"ติ วุตฺเต, กตฺตรยฏฺฐึ ฐเปสิ.

๒. เรื่องพระอุปนันทะ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระอุปนันทะศากยบุตร ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **นักปราชญ์ ควรตั้งตนนั่นแหละไว้ในคุณธรรม อันสมควรก่อน** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา พระเถระนั้น เป็นผู้ฉลาดแสดงธรรมกถา, ภิกษุจำนวนมากฟังธรรมกถาที่ประกอบด้วยธรรม มีความเป็นผู้ปรารถนาน้อยเป็นต้นของท่านแล้ว ก็บูชาท่านด้วยจีวรทั้งหลายแล้วสมาทานธุดงค์. พระอุปนันทะนั้นรูปเดียวรับบริขารที่พวกภิกษุเหล่านั้นสละแล้ว. เมื่อภายในพรรษาหนึ่ง ใกล้เข้ามาแล้ว, ท่านได้ไปยังชนบท. ลำดับนั้น ภิกษุหนุ่มและสามเณรทั้งหลายในวัดแห่งหนึ่ง กล่าวกับท่านด้วยความรักในพระธรรมกถึกว่า "ขอท่านจงจำพรรษาในวัดนี้เถิดขอรับ". พระ-อุปนันทะ ถามว่า "ในวัดนี้ ภิกษุทั้งหลายได้ผ้าจำนำพรรษากี่ผืน?" เมื่อภิกษุเหล่านั้น ตอบว่า "ได้ผ้ารูปละผืน" จึงได้วางรองเท้าไว้ที่วัดนั้นแล้วไปยังวัด

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อื่น, ท่านไปถึงวัดที่ ๒ แล้วถามว่า "ในวัดนี้ ภิกษุทั้งหลายได้อะไร ?" เมื่อภิกษุ ตอบว่า "ได้ผ้า ๒ ผืน" จึงวางไม้เท้าไว้.

ตติยं วิหารं คนฺตฺวา "อิธ กึ ลพฺภตี"ติ ปุจฺฉิตฺวา "ตโย สาฏกา"ติ วุตฺเต, อุทกตุมฺพํ ฐเปสิ, จตุตฺถํ วิหารํ คนฺตฺวา "อิธ กึ ลพฺภตี"ติ ปุจฺฉิตฺวา, "จตฺตาโร สาฏกา"ติ วุตฺเต, "สาธุ อิธ วสิสฺสามี"ติ ตตฺถ วสฺสํ อุปคนฺตฺวา คหฏฺฐานญฺเจว ภิกฺขูนญฺจ ธมฺมกถํ กเถสิ. เต นํ พหูหิ วตฺเถหิ เจว จีวเรหิ จ ปูเชสุ. โส วุตฺถวสฺโส อิตเรสุปิ วิหาเรสุ สาสนํ เปเสตฺวา "มยา ปริกฺขารสฺส จปิตตฺตา วสฺสาวาสิกํ ลทฺธพฺพํ, ตํ เม ปหิณนฺตู"ติ สพฺพํ อาหราเปตฺวา ยานกํ ปูเรตฺวา ปายาสิ.

ท่านไปถึงวัดที่ ๓ ถามว่า "ในวัดนี้ ภิกษุทั้งหลายได้อะไร ?" เมื่อภิกษุทั้งหลาย ตอบว่า "ได้ผ้า ๓ ผืน" จึงวางลักจั่นน้ำไว้, ท่านไปวัดที่ ๔ ถามว่า "ในวัดนี้ ภิกษุทั้งหลายได้อะไร ?" เมื่อภิกษุทั้งหลาย ตอบว่า "ได้ผ้า ๔ ผืน" จึงกล่าวว่า "ดีละ เราจักอยู่ในวัดนี้" จึงเข้าจำพรรษาในวัดนั้น แล้วแสดงธรรมกถาแก่คฤหัสถ์และภิกษุทั้งหลาย. คฤหัสถ์และภิกษุเหล่านั้นบูชาท่านด้วยผ้าและจีวรเป็นจำนวนมาก. พระอุปนันทะนั้น ออกพรรษาแล้วก็ส่งข่าวไป ในวัดแม้นอกนี้ว่า "เรา ควรได้ผ้าจำนำพรรษา เพราะเราวางบริขารไว้, ภิกษุทั้งหลายจงส่งผ้านั้นมาให้เรา" แล้ว จึงให้นำผ้าทั้งหมดมา แล้วบรรทุกจนเต็มยานน้อยแล้ว ขับไป.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อเถกสฺมึ วิหาเร เทฺว ทหรภิกฺขู เทฺว สาฏเก เอกญฺจ กมฺพลํ ลภิตฺวา "ตุยฺหํ สาฏกา โหนฺตุ. มยฺหํ กมฺพโล"ติ ภาเชตุํ อสกฺโกนฺตา มคฺคสมีเป นิสีทิตฺวา วิวทนฺติ. เต ตํ (เถรํ) อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา "ภนฺเต ตุเมฺห โน ภาเชตฺวา เทถา"ติ วทึสุ. "ตุเมฺหเยว ภาเชถา"ติ. "น สกฺโกม ภนฺเต, ตุเมฺห โน ภาเชตฺวา เทถา"ติ. "มม วจเน ฐสฺสถา"ติ. "อาม ฐสฺสามา"ติ. "เตนหิ สาธู"ติ โส เตสํ เทฺว สาฏเก ทตฺวา "อยํ ธมฺมกถึกเถนฺตานํ อมฺหากํ ปารุปนํ โหตู"ติ มหคฺฆกมฺพลํ อาทาย ปกฺกามิ. ทหรภิกฺขู วิปฺปฏิสาริโน สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจสุ. สตฺถา "น ภิกฺขเว อิทาเนวส ตุมฺหากํ สนฺติกํ คเหตฺวา ตุเมฺห วิปฺปฏิสาริโน กโรติ, ปุพฺเพปิ อกาสิเยวา"ติ วตฺวา อตีตํ อาหริ

ครั้งนั้น ภิกษุหนุ่ม ๒ รูป ในวัดแห่งหนึ่งได้ผ้า ๒ ผืน และผ้าทอด้วยขนสัตว์ ๑ ผืน ไม่สามารถจะแบ่งกันได้ว่า "ผ้าสาฏก จงเป็นของท่าน, ผ้าทอด้วยขนสัตว์จงเป็นของเรา" นั่งทะเลาะกันใกล้หนทาง. ภิกษุหนุ่มทั้ง ๒ รูปนั้น เห็นพระอุปนันทะนั้นกำลังเดินมา พากันกล่าวว่า "ขอท่านจงแบ่งให้กระผมทั้ง ๒ ด้วยเถิด ขอรับ". ท่านบอกว่า "ท่านทั้ง ๒ รูปนั่นแหละ จงแบ่งกันเองเถิด". ภิกษุทั้ง ๒ รูป ตอบว่า "พวกกระผมไม่สามารถ (จะแบ่งกันได้) ขอรับ ขอท่านจงแบ่งให้พวกกระผมเถิด". ท่านถามว่า "ท่านทั้ง ๒ รูป จักตั้งอยู่ในคำของเราหรือ?". ภิกษุทั้ง ๒ รูป ตอบว่า "ขอรับ พวกกระผม จักตั้งอยู่". ท่านกล่าวว่า "ถ้าเช่นนั้น ดีแล้ว" จึงให้ผ้าสาฏก ๒ ผืน แก่ภิกษุ ๒ รูปนั้น แล้วกล่าวว่า "ผ้าทอด้วยขนสัตว์ผืนนี้ จงเป็นผ้าห่มของเราผู้แสดงธรรมกถา" จึงถือเอาผ้าทอด้วยขนสัตว์ที่มีราคาแพงแล้วหลีกไป. ภิกษุหนุ่มทั้ง ๒ รูป เป็นผู้เดือดร้อน

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พากันไปสำนักพระศาสดากราบทูลเนื้อ-ความนั้น. พระศาสดา ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุปนันทะนั่น ถือเอาสิ่งที่เป็นของพวกเธอ ทำให้พวกเธอเดือดร้อนเฉพาะในบัดนี้ ก็หาไม่, แม้ในครั้งก่อน ก็ได้ทำแล้วเหมือนกัน” แล้วทรงนำอดีตนิทานมาเล่าว่า.

“อตีตสฺมึ หิ อนุตีรจารี จ คมฺภีรจารี จา”ติ เทฺว อุทฺทา มหนฺตํ โรหิตมจฺฉํ ลภิตฺวา “มยฺหํ สีสํ โหตุ, ตว นงฺคุฏฺฐนฺ”ติ วิวาทาปนฺนา ภาเชตุํ อสกฺโกนฺตา เอกํ สิคาลํ ทิสฺวา อาหํสุ “มาตุล อิมํ โน ภาเชตฺวา เทหี”ติ. “อหํ รญฺญา วินิจฺฉยฏฺฐาเน ฐปิโต, ตตฺถ จิรํ นิสีทิตฺวา ชงฺฆวิหารตฺถาย อาคโตมฺหิ, อิทานิ เม โอกาโส นตฺถี”ติ. “มาตุล มา เอวํ กโรถ, ภาเชตฺวา เอว โน เทถา”ติ. “มม วจเน ฐสฺสถา”ติ. “ฐสฺสาม มาตุลา”ติ. “เตนหิ สาธู”ติ โส สีสํ ฉินฺทิตฺวา เอกมนฺเต อกาสิ. นงฺคุฏฺฐํ

“ก็ในอดีตกาล นาก ๒ ตัว คือ ตัวหนึ่งหากินตามชายฝั่ง ตัวหนึ่งหากินในน้ำลึก” ได้ปลาตะเพียนตัวใหญ่แล้ว ทะเลาะกันว่า “ท่อนหัวจงเป็นของเรา, ท่อนหางจงเป็นของท่าน” เมื่อไม่สามารถจะแบ่งกันได้ พบสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง จึงกล่าวว่า “ลุง ขอท่านจงแบ่งปลาตะเพียนตัวนี้ ให้พวกเราเถิด”. สุนัขจิ้งจอก บอกว่า “พระราชา ทรงแต่งตั้งเราไว้ในตำแหน่งผู้พิพากษา, เรานั่งในที่นั้นนานแล้ว จึงมาเดินเล่น, ตอนนี้เราไม่ว่าง”. นากทั้ง ๒ ตัว กล่าวว่า “ลุง ท่านอย่าทำอย่างนี้เลย ขอจงแบ่งให้พวกเราด้วยเถิด”. สุนัขจิ้งจอก ถามว่า “พวกเจ้าจักตั้งอยู่ในคำของเราหรือ?”. นากทั้ง ๒ ตอบว่า

เอกมนฺเต อกาสิ, กตฺวา จ ปน "พวกเราจักตั้งอยู่ลุง". สุนัขจิ้งจอกนั้น
"ตาตา เยน โว อนุตีเร จริตํ, รับว่า "ถ้าเช่นนั้น ดีแล้ว" จึงตัด
โส นงฺคุฏฺจ์ คณฺหตุ เยน ท่อนหัววางไว้ข้างหนึ่ง. ท่อนหางวางไว้
คมฺภีเร จริตํ, ตสฺส สีสํ โหตุ, ข้างหนึ่ง, ก็แล ครั้นทำแล้ว จึงบอกว่า
อยํ ปน มชฺฌิโม ขณฺโฑ มม "พ่อทั้งหลาย บรรดาพวกเจ้าทั้ง ๒
วินิจฺฉยธมฺเม ฐิตสฺส ภวิสฺสตี"ติ. เต นากตัวที่หากินตามชายฝั่ง จงถือเอา
สญฺญาเปนฺโต ท่อนหาง, ท่อนหัวจงเป็นของนากที่หากิน
ในน้ำลึก, ส่วนท่อนกลางนี้ จักเป็น
ของเรา ผู้ตั้งอยู่ในธรรมวินิจฉัย". สุนัข-
จิ้งจอกนั้น เมื่อจะให้นากทั้ง ๒ ตัวนั้น
ยินยอม จึงกล่าวคาถานี้ว่า

"อนุตีรจาริโน นงฺคุฏฺจ์ "ท่อนหาง จงเป็นของนากตัวที่หา
สีสํ คมฺภีรจาริโน กินตามชายฝั่ง ท่อนหัว จงเป็น
อถายํ มชฺฌิโม ขณฺโฑ ของนากตัวที่หากินในน้ำลึก ส่วน
ธมฺมฏฺฐสฺส ภวิสฺสตี"ติ. ท่อนกลางนี้ จักเป็นของเราผู้ตั้งอยู่
ในธรรม".

อิมํ คาถํ วตฺวา มชฺฌิมขณฺฑํ จึงคาบเอาท่อนกลางแล้ว หลีกไป. นาก
อาทาย ปกฺกามิ. เต วิปฺปฏิสาริโน ทั้ง ๒ ตัวเหล่านั้น เดือดร้อน ได้ยืน
ตํ โอโลเกตฺวา อฏฺจ์สุ. มองดูสุนัขจิ้งจอกนั้น.

สตฺถา อิมํ อตีตํ ทสฺเสตฺวา พระศาสดา ครั้งทรงแสดงอดีต-
"เอวเมส อตีเตปิ ตุเมฺห วิปฺปฏิสาริโน นิทานนี้แล้ว ตรัสว่า "แม้ในครั้งอดีต
อกาสิเยวา"ติ เต ภิกฺขู สญฺญาเปตฺวา พระอุปนันทะนั่น ได้ทำให้เธอทั้ง ๒

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปนนฺทำ ครหนฺโต “ภิกฺขเว ปรำ โอวทนฺเตน นาม ปฐมเมว อตฺตา ปฏิรูเป ปติฏฺฐาเปตพฺโพ”ติ วตฺวา อิมำ คาถมาห

เดือดร้อนแล้ว เหมือนกันอย่างนี้” ทรงให้ภิกษุทั้ง ๒ ยินยอมแล้ว เมื่อทรงติเตียน พระอุปนันทะตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาว่าบุคคลผู้จะสั่งสอนผู้อื่น ควรตั้งตนไว้ในคุณธรรมอันสมควรก่อน” แล้วจึงตรัสพระคาถานี้ว่า.

๑๕๘. “อตฺตานเมว ปฐมำ
ปฏิรูเป นิเวสเย
อถญฺญมนุสาสเยฺย
น กิลิสฺเสยฺย ปณฺฑิโต”ติ.

๑๕๘. “นักปราชญ์ ควรตั้งตนนั่นแหละไว้ในคุณธรรม อันสมควรก่อน พึงพร่ำสอนผู้อื่นในภายหลัง จึงจะไม่เศร้าหมอง”.

ตตฺถ **ปฏิรูเป นิเวสเยติ** อนุจฺฉวิเก คุเณ ปติฏฺฐาเปยฺย. อิทำ วุตฺตำ โหติ “โย อปฺปิจฺฉตาทิคุเณหิ วา อริยวำสปฺปฏิปทาทีหิ วา ปรำ อนุสาสิตุกาโม, โส อตฺตานเมว ปฐมตรำ ตสฺมึ คุเณ ปติฏฺฐาเปยฺย, เอวำ ปติฏฺฐาเปตฺวา อถ อญฺญำ เตหิ อนุสาเสยฺย. อตฺตานำ หิ ตตฺถ อนิเวเสตฺวา เกวลำ ปรเมว อนุสาสมาโน, ปรโต นินฺทำ ลภิตฺวา กิลิสฺสติ นาม ตตฺถ อตฺตานำ นิเวเสตฺวา อนุสาสมาโน ปรโต ปสำสำ ลภติ, ตสฺมา น กิลิสฺสติ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ควรตั้งตนนั่นแหละไว้ในคุณธรรมอันสมควร** ความว่า ควรให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมอันสมควร. พระผู้มีพระภาคตรัสเป็นคำอธิบายนี้ไว้ว่า “บุคคลผู้ประสงค์จะพร่ำสอนผู้อื่น ด้วยคุณธรรมมีความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อยเป็นต้น หรือด้วยปฏิปทาอันนับเนื่องในอริยวงศ์เป็นต้น ควรตั้งตนนั่นแหละไว้ในคุณธรรมนั้นก่อน, ครั้นยังตนให้ตั้งไว้ได้อย่างนี้แล้ว พึงพร่ำสอนผู้อื่นด้วยคุณธรรมนั้นในภายหลัง. เพราะบุคคลเมื่อไม่ตั้งตนไว้ในคุณธรรมนั้น พร่ำสอนแต่ผู้อื่นอย่างเดียว,

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นาม. เอวํ กโรนฺโต ปณฺฑิโต น กิลิสฺเสยฺยา”ติ.

ได้การติเตียนจากผู้อื่น ชื่อว่า ย่อมเศร้าหมอง, บุคคล เมื่อตั้งตนไว้ในคุณธรรมนั้นแล้ว จึงพร่ำสอน ย่อมได้รับการสรรเสริญจากผู้อื่น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ย่อมไม่เศร้าหมอง. นักปราชญ์ทำอย่างนี้จึงไม่พึงเศร้าหมอง”.

เทสนาวสาเน เต ภิกฺขู โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหึสุ. มหาชนสฺสาปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุ ๒ รูปเหล่านั้น ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล. พระธรรมเทศนา ได้มีประโยชน์แม้แก่มหาชนแล.

อุปนนฺทวตฺถุ ทุติยํ.

เรื่องพระอุปนันทะที่ ๒ จบ.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓. ปธานิกติสฺสตฺเถรวตฺถุ

๑๕๙. อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา
ยถญฺญมนุสาสติ
สุทนฺโต วต ทเมถ
อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโม.

๓. เรื่องพระปธานิกติสสเถระ

๑๕๙. ถ้าบุคคลควรทำตน เหมือนอย่าง
พร่ำสอนผู้อื่น บุคคลควรเป็นผู้
ฝึกฝนดีแล้ว จึงควรฝึก(ผู้อื่น)
เพราะได้ทราบว่า ตนฝึกฝนได้-
ยาก.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓. ปธานิกติสฺสตฺเถรวตฺถุ

อตฺตานญฺเจ ตถา กยิราติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ปธานิกติสฺสตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา ปญฺจสเต ภิกฺขู อาทาย อรญฺเญ วสฺสํ อุปคนฺตฺวา “อาวุโส ธรมานสฺส พุทฺธสฺส สนฺติเก โว กมฺมฏฺฐานํ คหิตํ, อปฺปมตฺตา สมณธมฺมํ กโรถา”ติ โอวทิตฺวา สยํ คนฺตฺวา นิปชฺชิตฺวา สุปติ. เต ภิกฺขู ปฐมยาเม จงฺกมิตฺวา มชฺฌิมยาเม วิหารํ ปวิสนฺติ. โส นิทฺทายิตฺวา ปพุทฺธกาเล เตสํ สนฺติกํ คนฺตฺวา “กึ ตุเมฺห ‘นิปชฺชิตฺวา นิทฺทายิสฺสามา’ติ อาคตา? สีฆํ นิกฺขมิตฺวา สมณธมฺมํ กโรถา”ติ วตฺวา สยํ คนฺตฺวา ตเถว สุปติ. อิตเร มชฺฌิมยาเม ปจฺฉิมยาเม วิหารํ ปวิสนฺติ. โส ปุนปิ ปพุชฺฌิตฺวา

๓. เรื่องพระปธานิกติสสเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระปธานิกติสสเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ถ้าบุคคลพึงทำตนเหมือนอย่างพร่ำสอนผู้อื่น** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา พระเถระนั้น เรียนกรรมฐานในสำนักพระศาสดา พาภิกษุ ๕๐๐ รูป ไปจำพรรษาอยู่ในป่า กล่าวสอนว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านเรียนกรรมฐานในสำนักพระพุทธเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่, พวกท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาทบำเพ็ญสมณธรรม” ตนเองก็ไปนอนหลับเสีย. ภิกษุเหล่านั้นจงกรมในปฐมยาม พากันเข้าไปวัดในมัชฌิมยาม. ท่านไปสำนักของภิกษุเหล่านั้นในเวลาที่ตนนอนหลับแล้วตื่นขึ้น ถามว่า “พวกท่านมา ด้วยหวังว่า ‘พวกเรา จักนอนหลับเสียหรือ ?’ จงรีบออกไปบำเพ็ญสมณธรรม” ตนเองก็กลับไปนอนหลับเสียอย่างนั้น. พวกภิกษุนอกนี้ จงกรมข้างนอกในมัชฌิมยาม พากันเข้าไปวัดในปัจฉิมยาม. ท่านตื่นขึ้น

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เตสๆ สนฺติกๆ คนฺตฺวา เต วิหารา นีหริตฺวา สยๆ ปุน คนฺตฺวา สุปเตว.

แม้อีก ไปสำนักภิกษุเหล่านั้น นำพวกภิกษุเหล่านั้น ออกจากวิหารแล้ว ตนเองก็กลับไปนอนหลับเสียอีก.

ตสฺมึ นิจฺจกาเล เอวๆ กโรนฺเต, เต ภิกฺขู สชฺฌายๆ วา กมฺมฏฺฐานๆ วา มนสิกาตุๆ นาสกฺขึสุ. จิตฺตๆ อญฺญถตฺตๆ อคมาสิ. เต "อมฺหากๆ อาจริโย อติวิย อารทฺธวิริโย, ปริคฺคณฺหิสฺสามิ นนฺ"ติ ปริคฺคณฺหนฺตา ตสฺส กิริยๆ ทิสฺวา "นฏฺฐมฺหาวุโส, อาจริโย โน ตุจฺฉรวๆ รวตี"ติ วทึสุ. เตสๆ อติวิย กิลมนตานๆ เอกภิกขุปิ วิเสสๆ นิพฺพตฺเตตุๆ นาสกฺขิ. เต วุฏฺฐวสฺสา สตฺถุ สนฺติกๆ คนฺตฺวา สตฺถารา กตปฺปฏิสนฺถารา "กึ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตา หุตฺวา สมณธมฺมๆ กริตฺถา"ติ ปุจฺฉิตา ตมตฺถๆ อาโรเจสุๆ. สตฺถา "น ภิกฺขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปส ตุมฺหากๆ อนฺตรายมกาสิเยวา"ติ วตฺวา เตหิ ยาจิโต

เมื่อพระเถระนั้น กระทำอยู่อย่างนี้เป็นประจำ, พวกภิกษุเหล่านั้น ไม่สามารถใส่ใจถึงการท่องบ่นหรือกรรมฐานได้. จิตได้ถึงความฟุ้งซ่านแล้ว. ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า "อาจารย์ของพวกเราปรารภความเพียรเหลือเกิน, พวกเราจักคอยจับผิดท่าน" เมื่อคอยจับผิด เห็นกิริยาของท่านแล้ว จึงพากันกล่าวว่า "ผู้มีอายทั้งหลาย พวกเราเสียหายแล้ว อาจารย์ของพวกเราย่อมร้องเปล่า ๆ (ดีแต่สอน)". บรรดาภิกษุเหล่านั้นซึ่งลำบากอยู่เป็นอย่างยิ่ง ภิกษุแม้รูปเดียวก็ไม่สามารถที่จะให้คุณวิเศษบังเกิดขึ้นได้. ภิกษุเหล่านั้นออกพรรษาแล้ว พากันไปยังสำนักพระศาสดา อันพระศาสดาทรงทำปฏิสันถารแล้ว ตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้ไม่ประมาทบำเพ็ญสมณธรรมแล้วหรือ ?" จึงพากันกราบทูลเนื้อความนั้น. พระศาสดาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่ในบัดนี้

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เท่านั้น, แม้ในครั้งก่อน ภิกษุรูปนั่นก็ได้ทำอันตรายแก่พวกเธอแล้วเหมือนกัน" อันภิกษุเหล่านั้นทูลอ้อนวอนแล้ว จึงทรงแสดงอกาลรวกุกกุฏชาดกนี้ให้พิสดารว่า

"อมาตาปิตุสํวฑฺโฒ
อนาจริยกุเล วสํ
นายํ กาลมกาลํ วา
อภิชานาติ กุกฺกุโฏ"ติ.

"ไก่ตัวนี้ เติบโตในสำนักของผู้มิใช่มารดาบิดา อยู่ในตระกูลของผู้ที่มิใช่เป็นอาจารย์ จึงไม่รู้จักเวลาอันเหมาะสม".

อิมํ อกาลรวกุกฺกุฏชาตกํ วิตฺถาเรตฺวา กเถสิ. "ตทา หิ โส กุกฺกุโฏ อยํ ปธานิกติสฺสตฺเถโร อโหสิ, อิเม ปญฺจสตา ภิกฺขู เต มาณวา อเหสุํ ทิสาปาโมกฺโข อาจริโย อหเมวา"ติ สตฺถา อิมํ ชาตกํ วิตฺถาเรตฺวา "ภิกฺขเว ปรํ โอวทนฺเตน นาม อตฺตา สุทนฺโต กาตพฺโพ, เอวํ โอวทนฺโต หิ สุทนฺโต หุตฺวา ทเมติ นามา"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

พระศาสดา ตรัสว่า "ก็ไก่ตัวนั้น ในครั้งนั้น ได้เป็นพระปธานิกติสสเถระรูปนี้ ในบัดนี้ มาณพเหล่านั้นได้เป็นภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้, อาจารย์ทิศาปาโมกข์ คือเรานั่นเอง" ครั้นทรงยังชาดกนี้ให้พิสดาร แล้ว ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาบุคคลผู้กล่าวสอนผู้อื่นควรทำตนให้เป็นผู้ฝึกฝนดีแล้ว, เพราะบุคคลเมื่อกล่าวสอนอย่างนี้ เป็นผู้ฝึกฝนดีแล้ว จึงชื่อว่า ย่อมฝึกฝนได้" แล้วจึงตรัสพระคาถานี้ว่า.

๑๕๙. "อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา
ยถญฺญมนุสาสติ
สุทนฺโต วต ทเมถ

๑๕๙. "ถ้าบุคคลควรทำตน เหมือนอย่างพร่ำสอนผู้อื่น บุคคลควรเป็นผู้ฝึกฝนดีแล้ว จึงควรฝึก (ผู้อื่น)

ธรรมบท.บ-ท.๖-๒

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโม"ติ. เพราะได้ทราบว่า ตนฝึกฝนได้ยาก".

ตสฺสตฺโถ "ยถา ภิกฺขุ 'ปรมยามาทีสุ จงฺกมิตพฺพนฺ"ติ วตฺวา ปรํ โอวทติ, สยํ จงฺกมนาทีนิ อธิฏฺฐหนฺโต อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา, ยถญฺญมนุสาสติ. เอวํ สนฺเต สุทนฺโต วต ทเมถาติ เยน คุเณน ปรํ อนุสาสติ เตน อตฺตนา สุทนฺโต หุตฺวา ทเมยฺย. **อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโมติ** อยํ หิ อตฺตา นาม ทุทฺทโม. ตสฺมา ยถา โส อตฺตา สุทนฺโต โหติ, ตถา ทเมตพฺโพติ.

เนื้อความแห่งคาถานั้นว่า "ภิกษุกล่าวว่า 'ท่านทั้งหลาย พึงจงกรมในปฐมยามเป็นต้น" ชื่อว่า ย่อมกล่าวสอนผู้อื่น ฉันใด, ตนเองก็ฉันนั้น ถ้าเมื่ออธิษฐานกิจมีการจงกรมเป็นต้น ก็ควรทำตนเหมือนอย่างสอนผู้อื่น. เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุเป็นผู้ฝึกฝนดีแล้ว จึงควรฝึก(ผู้อื่น) เพราะเหตุนั้น ภิกษุเป็นผู้มีตนอันฝึกดีแล้วจึงควรฝึกด้วยคุณธรรม ตามที่ตนพร่ำสอนผู้อื่น. คำว่า **เพราะได้ทราบว่าตนฝึกฝนได้ยาก** ความว่า เพราะธรรมดาว่า ตนนี้ ฝึกฝนได้ยาก, ฉะนั้นบุคคลควรฝึกฝนตน โดยประการที่ตนนั้นเป็นอันฝึกฝนดีแล้ว.

เทสนาวสาเน ปญฺจสตาปิ เต ภิกฺขู อรหตฺตํ ปาปุณึสูติ.

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุแม้ประมาณ ๕๐๐ รูปเหล่านั้น บรรลุพระอรหัตแล.

ปธานิกติสฺสตฺเถรวตฺถุ ตติยं. เรื่องพระปธานิกติสสเถระที่ ๓ จบ.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. กุมารกสฺสปตฺเถรมาตุวตฺถุ

๑๖๐. อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ
โก หิ นาโถ ปโร สิยา
อตฺตนา หิ สุทนฺเตน
นาถํ ลภติ ทุลฺลภํ.

๔. เรื่องมารดาของพระกุมาร-กัสสปเถระ

๑๖๐. ตนแลเป็นที่พึ่งของตน ก็ผู้อื่นใคร-เล่าควรเป็นที่พึ่งได้ เพราะบุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. กุมารกสฺสปตฺเถรมาตุวตฺถุ

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถติ
อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต กุมารกสฺสปตฺเถรสฺส มาตรํ อารพฺภ กเถสิ.

สา กิร ราชคหนคเร เสฏฺฐิธีตา วิญฺญุตํ ปตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ปพฺพชฺชํ ยาจิ. ปุนปฺปุนํ ยาจมานาปิ มาตาปิตูนํ สนฺติกา ปพฺพชฺชํ อลภิตฺวา วยปฺปตฺตา ปติกุลํ คนฺตฺวา ปติเทวตา หุตฺวา อคารํ อชฺฌาวสิ. อถสฺสา นจิรสฺเสว กุจฺฉิสฺมึ คพฺโภ ปติฏฺฐหิ. สา ปนสฺส ปติฏฺฐิตภาวํ อชานิตฺวา ว สามิกํ อาราเธตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ. อถ นํ โส มหนฺเตน สกฺกาเรน ภิกฺขุนีอุปสฺสยํ เนตฺวา อชานนฺโต เทวทตฺตปกฺขิกานํ ภิกฺขุนีนํ สนฺติเก ปพฺพาเชสิ. อปเรน สมเยน ตสฺสา คพฺภินีภาวํ ญตฺวา ตาหิ "กิมิทนฺ"ติ

๔. เรื่องมารดาของพระกุมาร-กัสสปเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภมารดาของพระกุมารกัสสปเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ตนแล เป็นที่พึ่งของตน** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา มารดาของพระกุมารกัสสปเถระนั้น เป็นธิดาเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ ขอบวชตั้งแต่เวลาที่ตนรู้เดียงสาแล้ว. แม้อ้อนวอนอยู่บ่อย ๆ ก็ไม่ได้การบวชจากสำนักของมารดาและบิดา เจริญวัยแล้ว ไปตระกูลสามีมีสามีดุจเทวดา อยู่ครองเรือนแล้ว. ต่อมาไม่นานนัก นางก็ตั้งครรภ์. แต่นางหารู้ว่าตั้งครรภ์ไม่ ปรนนิบัติให้สามีพอใจแล้ว จึงขอบวช. ลำดับนั้นสามีนั้นจึงนำนางไปยังสำนักภิกษุณี ด้วยสักการะเป็นอันมาก ไม่รู้เลย จึงให้บวชในสำนักภิกษุณีทั้งหลายซึ่งเป็นพวกของพระเทวทัต. สมัยต่อมา นางถูกพวกภิกษุณี ซึ่งรู้ว่านางตั้งครรภ์แล้ว ถามว่า

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปุฏฺฐา "นาหํ อยฺเย ชานามิ, กิเมตํ, สีลํ ปน เม อโรคเมวา"ติ.

"นี้ อะไรกัน ?" จึงตอบว่า "แม่เจ้า ทั้งหลาย ดิฉันไม่รู้ว่า 'นั่นอะไร ?' แต่ศีลของดิฉันไม่ด่างพร้อยเลย".

ภิกฺขุนีโย นํ เทวทตฺตสฺส สนฺติกํ เนตฺวา "อยํ ภิกฺขุนี สทฺธาย ปพฺพชิตา, อิมิสฺสา มยํ คพฺภสฺส ปติฏฺฐิตกาลํ น ชานาม, กีทานิ กโรมา"ติ ปุจฺฉึสุ. เทวทตฺโต "มา มยฺหํ โอวาทการิกานํ ภิกฺขุนีนํ อยโส อุปฺปชฺชตู"ติ เอตฺตกเมว จินฺเตตฺวา "อุปฺปพฺพาเชถ นนฺ"ติ อาห. ตํ สุตฺวา สา ทหรา "มา มํ อยฺเย นาเสถ, นาหํ เทวทตฺตํ อุทิสฺส ปพฺพชิตา, เอถ, มํ สตฺถุ สนฺติกํ เชตวนํ เนถา"ติ. ตา ตํ อาทาย เชตวนํ คนฺตฺวา สตฺถุ อาโรเจสุ.

ภิกษุณีทั้งหลาย จึงพานางไปสำนักพระเทวทัตแล้วถามว่า "ภิกษุณีรูปนี้บวชด้วยศรัทธา. พวกดิฉันไม่รู้เวลาที่ภิกษุณีรูปนี้ตั้งครรภ์เลย, บัดนี้ พวกเราจะทำอย่างไร ?". พระเทวทัตคิดเหตุเพียงเท่านี้ว่า "ความเสื่อมเสียจงอย่าเกิดขึ้นแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ผู้ทำตามคำกล่าวสอนของเรา" แล้วกล่าวว่า "พวกเธอจงให้นางสึกเสีย". นางภิกษุณีสาวนั้น ฟังคำนั้นแล้วก็กล่าวว่า "แม่เจ้าทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลาย จงอย่าให้ดิฉันเสียหายเลย, ดิฉัน ไม่ได้บวชอุทิศพระเทวทัต พวกท่านจงมานำดิฉันไปพระเชตวันอันเป็นสำนักของพระศาสดาเถิด". ภิกษุณีเหล่านั้นพานางไปพระเชตวัน กราบทูลพระศาสดา.

สตฺถา "ตสฺสา คิหิกาเล คพฺโภ ปติฏฺฐิโต"ติ ชานนฺโตปิ ปรวาโทมจนตฺถํ ราชานํ ปเสนทิโกสลํ มหาอนาถปิณฺฑิกํ จูฬอนาถปิณฺฑิกํ

พระศาสดา แม้ทรงทราบอยู่ว่า "นางตั้งครรภ์ในเวลาเป็นคฤหัสถ์" เพื่อจะเปลื้องคำติเตียนของผู้อื่น จึงรับสั่งให้เชิญพระเจ้าปเสนทิโกศล ท่านมหาอนาถ-

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสาขं มหาอุปาสิกं อญฺญานิ บิณฑิกเศรษฐี ท่านจูฬอนาถบิณฑิก-
จ มหากุลานิ ปกฺโกสาเปตฺวา เศรษฐี นางวิสาขา มหาอุบาสิกาและ
อุปาลิตฺเถรं อาณาเปสิ “คจฺฉ, ตระกูลใหญ่ ๆ เหล่าอื่นมาแล้ว ทรงสั่ง
อิมิสฺสา ทหรภิกฺขุนิยา จตุปฺปริสมชฺเฌ พระอุบาลีเถระไปว่า “เธอจงไปชำระ
กมฺมं โสเธหี”ติ. เถโร รญฺโญ กรรมของนางภิกษุณีสาวรูปนี้ให้หมดจด
ปุรโต วิสาขं ปกฺโกสาเปตฺวา ตं ในท่ามกลางบริษัท ๔ ”. พระเถระให้
อธิกรณं ปฏิจฺฉาเปสิ. สา เชิญนางวิสาขามาสอบสวนคดีนั้น เบื้อง
สาณิปฺปาการं ปริกฺขิปาเปตฺวา พระพักตร์พระราชา. นางให้ขึงม่านเป็น
อนฺโตสาณิยं ตสฺสา หตฺถปาทนาภิ- เครื่องกั้นแล้ว ตรวจดูมือเท้าสะดือและ
อุทรปริโยสานานิ โอโลเกตฺวา ที่สุดแห่งท้องของนางภิกษุณีนั้นภายใน
มาสทิวเส มาเนตฺวา “คิหิภาเว ม่าน นับเดือนและวัน ก็ทราบว่า
อิมาย คพฺโภ ลทฺโธ”ติ ญตฺวา “ภิกษุณีรูปนี้ ตั้งครรภ์เมื่อเป็นคฤหัสถ์”
เถรสฺส ตมตฺถं อาโรเจสิ. อถสฺสา จึงบอกเนื้อความนั้นแก่พระเถระแล้ว.
เถโร ปริสมชฺเฌ ปริสิทฺธภาวं ลำดับนั้น พระเถระก็ประกาศว่า นาง
ปติฏฺฐาเปสิ. สา อปเรน สมเยน เป็นผู้บริสุทธิ์ ในท่ามกลางบริษัท. สมัย
ปทุมุตฺตรปาทมูเล ปติฏฺฐิตปฺปตฺถนं ต่อมา นางก็คลอดบุตร มีอานุภาพมาก
มหานุภาวं ปุตฺตं วิชายิ. ซึ่งมีความปรารถนาอันตั้งไว้แล้ว แทบ-
พระบาทของพระพุทธเจ้า ทรงพระนาม
ว่า ปทุมุตตระ.

อเถกทิวสं ราชา ภิกฺขุนี- ภายหลังวันหนึ่ง พระราชา เมื่อ
อุปสฺสยสมีเป คจฺฉนฺโต ทารกสทฺทं เสด็จไปใกล้สำนักภิกษุณี ทรงสดับ
สุตฺวา “กึ อิทนฺ”ติ ปุจฺฉิตฺวา เสียงเด็ก ตรัสถามว่า “นี้อะไรกัน ?”
“เทว เอติสฺสา ภิกฺขุนิยา ปุตฺโต เมื่ออำมาตย์กราบทูลว่า “ภิกษุณีรูปนั่น

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชาโต, ตสฺเสว สทฺโท"ติ วุตฺเต, ตํ กุมารํ อตฺตโน ฆรํ เนตฺวา ธาตีนํ อทาสิ. นามคฺคหณทิวเส จสฺส "กสฺสโป"ติ นามํ กตฺวา กุมารปริหาเรน วุฑฺฒิตตฺตา "กุมาร-กสฺสโป"ติ สญฺชานึสุ. โส กีฬามณฺฑเล ทารเก ปหริตฺวา "นิมฺมาตาปิติเกนมฺหา ปหฏา"ติ วุตฺเต, ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา "เทว มํ 'นิมฺมาตาปิติโก'ติ วทนฺติ, มาตรํ เม อาจิกฺขถา"ติ ปุจฺฉิตฺวา รญฺญา ธาติโย ทสฺเสตฺวา "อิมา เต มาตโร"ติ วุตฺเต, "น เอตฺตกา มม มาตโร, เอกายเม มาตรา ภวิตพฺพํ, ตํ เม อาจิกฺขถา"ติ อาห.

ชาโต, ตสฺเสว สทฺโท"ติ วุตฺเต, คลอดบุตรแล้ว พระเจ้าข้า, นี้ เป็นเสียงของเด็กคนนั้นนั่นเอง" จึงทรงนำเด็กคนนั้นไปพระราชนิเวศน์ของพระองค์ ได้ทรงมอบให้แก่แม่นมทั้งหลาย. ก็ในวันตั้งชื่อชนทั้งหลายตั้งชื่อเด็กคนนั้นว่า "กัสสป" แต่เพราะเขาเติบโตขึ้น ด้วยเครื่องบริหารของพระกุมาร จึงรู้จักกันว่า "กุมารกัสสป". กุมารกัสสปนั้นตีพวกเด็ก ๆ ที่สนามกีฬา เมื่อเด็กทั้งหลายกล่าวกันว่า "คนไม่มีพ่อแม่ทุบตีพวกเราแล้ว" จึงเข้าไปเฝ้าพระราชา ทูลถามว่า "พระเจ้าข้า เด็กทั้งหลาย ว่าหม่อมฉันว่า 'เจ้าคนไม่มีพ่อแม่' ขอพระองค์โปรดตรัสบอกมารดาแก่หม่อมฉันเถิด", เมื่อพระราชาทรงแสดงแม่นมทั้งหลายตรัสว่า "แม่นมเหล่านี้ เป็นมารดาของเจ้า" จึงกราบทูลว่า "มารดาของหม่อมฉันมีไม่มากถึงเพียงนี้, หม่อมฉันพึงมีมารดาคนเดียว, ขอพระองค์จงตรัสบอกมารดานั้น แก่หม่อมฉันเถิด".

ราชา "น สกฺกา อิมํ วญฺเจตุนฺ"ติ จินฺเตตฺวา "ตาต ตว มาตา ภิกฺขุนี, ลวงกุมารนี้ได้" จึงตรัสว่า "พ่อ มารดา

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตฺวํ มยา ภิกฺขุนีอุปสฺสยา อานีโต"ติ. โส ตาวตเกเนว สมุปฺปนฺนสํเวโค หุตฺวา "ตาต ปพฺพาเชถ มนฺ"ติ อาห. ราชา "สาธุ ตาตา"ติ ตํ มหนฺเตน สกฺกาเรน สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพาเชสิ. โส ลทฺธูปสมฺปโท "กุมารกสฺสปตฺเถโร"ติ ปญฺญายิ. โส สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา อรญฺญํ ปวิสิตฺวา วายมิตฺวา วิเสสํ นิพฺพตฺเตตุ์ อสกฺโกนฺโต "ปุน กมฺมฏฺฐานํ วิเสเสตฺวา คเหสฺสามี"ติ สตฺถุ สนฺติกํ อาคนฺตฺวา อนฺธวเน วิหาสิ.

ของเจ้าเป็นภิกษุณี, เราพาเจ้ามาจากสำนักภิกษุณี". กุมารกัสสปนั้นเกิดความสังเวช เพราะเหตุเพียงเท่านั้นเอง กราบทลว่า "ข้าแต่พระบิดา ขอพระองค์จงโปรดอนุญาตให้หม่อมฉันบวชเถิด". พระราชาทรงรับว่า "ดีแล้ว พ่อ" จึงทรงให้กุมารนั้นบวชในสำนักพระศาสดา ด้วยสักการะเป็นอันมาก. กุมารนั้น ได้อุปสมบทแล้ว ปรากฏชื่อว่า "พระกุมารกัสสปเถระ". ท่านเรียนกรรมฐานในสำนักพระศาสดา แล้วเข้าป่าพยายามแล้วก็ไม่สามารถจะให้คุณวิเศษบังเกิดขึ้นได้ จึงคิดว่า "เราจักเรียนกรรมฐานให้ยิ่งขึ้นไปอีก" จึงมาสำนักพระศาสดา พักอยู่ในอันธวัน.

อถ นํ กสฺสปพุทฺธกาเล เอกโต สมณธมฺมํ กตฺวา อนาคามิผลํ ปตฺวา พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺตภิกฺขุ พฺรหฺมโลกโต อาคนฺตฺวา ปณฺณรส ปเญฺห ปุจฺฉิตฺวา "อิเม ปเญฺห จเปตฺวา สตฺถารํ อญฺโญ พฺยากาตุ์ สมตฺโถ นตฺถิ, คจฺฉ, สตฺถุ สนฺติเก อิเมสํ อตฺถํ อุคฺคณฺหา"ติ

ลำดับนั้น ภิกษุผู้บำเพ็ญสมณธรรมร่วมกัน ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ บรรลุอนาคามิผลแล้ว บังเกิดในพรหมโลก มาจากพรหมโลก ถามปัญหา ๑๕ ข้อ กับพระกุมารกัสสปะนั้นส่งไปด้วยคำว่า "ยกเว้นพระศาสดาเสีย ไม่มีบุคคลอื่นสามารถพยากรณ์ปัญหาเหล่านี้ได้, ท่าน

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุยฺโยเชสิ. โส ตถา กตฺวา ปญฺหวิสฺสชฺชนาวสาเน อรหตฺตํ ปาปุณิ. ตสฺส ปน นิกฺขนฺตทิวสโต ปฏฺฐาย ทฺวาทส วสฺสานิ มาตุ ภิกฺขุนิยา อกฺขีหิ อสฺสูนิ ปวตฺตยึสุ.

จงไปเรียนเนื้อความแห่งปัญหาเหล่านี้ในสำนักพระศาสดา". ท่านทำอย่างนั้นแล้ว บรรลุพระอรหัตในเวลาจบการแก้ปัญหา. ก็ตั้งแต่เวลาที่ท่านออกบวช น้ำตาไหลออกจากตาทั้ง ๒ ข้าง ของนางภิกษุณี ผู้เป็นมารดาตลอด ๑๒ ปี.

สา ปุตฺตวิโยคทุกฺขิตา อสฺสุตินฺเตเนว มุเขน ภิกฺขาย จรมานา อนฺตรวีถิยํ เถรํ ทิสฺวา ว "ปุตฺต ปุตฺตา"ติ วิรวนฺตี ตํ คณฺหิตุํ อุปธาวมานา ปริวตฺเตตฺวา ปติ. สา ถเนหิ ขีรํ มุญฺจนฺเตหิ อุฏฺฐหิตฺวา อลฺลจีวรา คนฺตฺวา เถรํ คณฺหิ. โส จินฺเตสิ "สจายํ มม สนฺติกา มธุวจนํ ลภิสฺสติ, วินสฺสิสฺสติ, ถทฺธเมว กตฺวา อิมาย สทฺธึ สลฺลปิสฺสามี"ติ.

นางประสพความทุกข์เพราะพลัดพรากจากบุตร มีหน้านองน้ำตา เดินเที่ยวไปเพื่อภิกษา พอพบพระเถระในระหว่างถนน จึงร้องว่า "ลูก ลูก" วิ่งไปเพื่อจะจับท่านล้มกลิ้งลงแล้ว. นางมีถันทั้ง ๒ ข้าง หลั่งน้ำนมอยู่ ลุกขึ้นมีจีวรเปียกชุ่ม ไปยึดพระเถระไว้. พระเถระคิดว่า "ถ้ามารดานี้ จักได้รับคำหวานจากสำนักของเรา, นางก็จักเสียหาย, เราจักสนทนากับมารดานี้ให้กระด้างเข้าไว้.

อถ นํ อาห "กึ กโรนฺตี วิจรสิ ? สิเนหมตฺตมฺปิ ฉินฺทิตุํ น สกโกสี"ติ. สา "อโห ภควา เถรสฺส กถา"ติ จินฺเตตฺวา "กึ วเทสิ ตาตา"ติ วตฺวา ปุนปิ เตน ตเถว วุตฺตา จินฺเตสิ "อหํ

ลำดับนั้น ท่านจึงกล่าวกับมารดานั้นว่า "ท่านเที่ยวทำอะไรอยู่ ?, จึงไม่สามารถตัดแม้เพียงความรักได้". นางคิดว่า "ถ้อยคำของพระเถระหยาบเหลือเกิน" จึงกล่าวว่า "พ่อ เจ้าพูดอะไร ?" อันท่านกล่าวแล้วเหมือนอย่างนั้นแลแม้อีก

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิมสฺส การณา ทฺวาทส วสฺสานิ อสฺสูนิ นิวาเรตุ์ น สกฺโกมิ, อยำ ปน เม ถทฺธหทโย, กึ เม อิมินา"ติ. ปตตสิเนหำ ฉินทิตวา ตำทิวสเมว อรหตฺตำ ปาปุณิ.

คิดว่า "เพราะเหตุแห่งบุตรนี้ เราจึงไม่สามารถอดกลั้นน้ำตาไว้ได้ถึง ๑๒ ปี, แต่บุตรนี้มีใจหยาบกระด้างต่อเรา, จะประโยชน์อะไรสำหรับเราด้วยบุตรนี้" แล้วตัดความรักในบุตรเสียได้แล้วบรรลุพระอรหัตในวันนั้นนั่นเอง.

อปเรน สมเยน ภิกฺขู ธมฺมสภายำ กถำ สมุฏฺฐาเปสุ์ "อาวุโส เทวทตฺเตน เอวำ อุปนิสฺสยสมฺปนฺโน กุมารกสฺสโป จ เถรี จ นาสิตา, สตฺถา ปน เนสำ ปติฏฺฐา ชาโต, อโห พุทธา นาม โลกานุกมฺปกา"ติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา "กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา"ติ ปุจฺฉิตฺวา "อิมาย นามา"ติ วุตฺเต, "น ภิกฺขเว อิทาเนว อหำ อิเมสำ ปจฺจโย จ ปติฏฺฐา จ ชาโต, ปุพฺเพปิ เตสำ อหำ ปติฏฺฐา อโหสีเยวา"ติ วตฺวา

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมว่า "ผู้มีอายุทั้งหลาย พระกุมารกัสสปะ และพระเถรีชื่อว่าถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยอย่างนี้ ถูกพระเทวทัตทำให้เสียหายแล้ว, แต่พระศาสดาก็ได้เป็นที่พึ่งของเขาทั้ง ๒ โอ ชื่อพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นผู้เกื้อกูลแก่โลก". พระศาสดาเสด็จมา ตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งสนทนาเรื่องอะไรกัน" เมื่อภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า "เรื่องชื่อนี้" ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราเป็นปัจจัย และเป็นที่พำนักของท่านทั้ง ๒ เหล่านี้ ในบัดนี้เท่านั้น ก็หาไม่, แม้ในครั้งก่อน เราก็ได้เป็นที่พำนักของเขาทั้ง ๒ แล้วเหมือนกัน จึงตรัสนิโครธชาดกนี้ โดยพิสดารว่า

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

"นิโคฺรธเมว เสเวยฺย
น สาขมุปสำวเส
นิโคฺรธสฺมึ มตำ เสยฺโย
ยญฺเจ สาขสฺมิ ชีวิตนฺ"ติ.

"ควรคบเนื้อ ชื่อว่านิโครธเท่านั้น ไม่ควรเข้าไปคบหาเนื้อ ชื่อว่าสาขะ ความตายในสำนักเนื้อนิโครธเสียยังดีกว่า, ความเป็นอยู่ในสำนักเนื้อสาขะ จะประเสริฐอะไร"

อิมำ นิโคฺรธชาตกำ วิตฺถาเรน กเถตฺวา "ตทา สาขมิโค เทวทตฺโต อโหสิ, ปริสาปิสฺส เทวทตฺตปริสา ว, วารปฺปตฺตา มิคเธนุ เถรี อโหสิ ปุตฺโต กุมารกสฺสโป, คพฺภินีมิคียา ชีวิตำ ปริจฺจชิตฺวา คโต นิโครธมิคราชา ปน อหเมวา"ติ ชาตกำ สโมธาเนตฺวา ปุตฺตสิเนหำ ฉินฺทิตฺวา เถริยา อตฺตนา ว อตฺตโน ปติฏฺฐานกตภาวำ ปกาเสนฺโต "ภิกฺขเว ยสฺมา ปรสฺส อตฺตนิ จิเตน สคฺคปรายเนน วา มคฺคปรายเนน วา ภวิตุำ น สกฺกา, ตสฺมา อตฺตา ว อตฺตโน นาโถ, กึ ปโร กริสฺสตี"ติ วตฺวา อิมำ คาถมาห ว่า

ทรงประชุมชาดกว่า "เนื้อสาขะในครั้งนั้น ได้เป็นเทวทัต, แม้บริษัทของเนื้อสาขะ ก็คือบริษัทของเทวทัตนั่นเอง, แม่เนื้อตัวถึงวาระ ได้เป็นพระเถรี, ลูกคือพระกุมารกัสสปะ, ส่วนพญาเนื้อนิโครธผู้ไปสละชีวิตแก่แม่เนื้อตัวมีท้องแก่ก็คือเรานั่นเอง" เมื่อทรงประกาศว่าพระเถรีตัดความรักในบุตรทำที่พึ่งแก่ตนด้วยตนเองได้แล้ว ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เพราะบุคคลดำรงอยู่ในตนของผู้อื่น ก็ไม่สามารถจะเป็นผู้มีสวรรค์ หรือมรรคเป็นที่ไปในเบื้องหน้าได้, ฉะนั้นตนเท่านั้น เป็นที่พึ่งของตน, คนอื่นจักทำอะไรได้" แล้วจึงตรัสพระคาถานี้

๑๖๐. "อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ
โก หิ นาโถ ปโร สิยา

๑๖๐. "ตนแลเป็นที่พึ่งของตน ก็ผู้อื่นใครเล่าควรเป็นที่พึ่งได้ เพราะ

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อตฺตนา หิ สุทนฺเตน นาถํ ลภติ ทุลฺลภนฺ"ติ.

บุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่ง ที่หาได้ยาก".

ตตฺถ **นาโถติ** ปติฏฺฐา. อิทํ วุตฺตํ โหติ "ยสฺมา อตฺตนิ ฐิเตน อตฺตนา สมฺปนฺเนน กุสลํ กตฺวา สคฺคํ วา ปาปุณิตุํ มคฺคํ วา ภาเวตุํ ผลํ วา สจฺฉิกาตุํ สกฺกา, ตสฺมา หิ อตฺตา ว อตฺตโน ปติฏฺฐา สิยา, ปโร โก นาม กสฺส ปติฏฺฐา สิยา, อตฺตนาเอว หิ สุทนฺเตน นิพฺพิเสวเนน อรหตฺตผลสงฺขาตํ ทุลฺลภนาถํ ลภติ". อรหตฺตํ หิ สนฺธาย "นาถํ ลภติ ทุลฺลภนฺ"ติ วุตฺตํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เป็นที่พึ่ง** ความว่า เป็นที่พำนัก. มีคำที่พระผู้มีพระภาคตรัสอธิบายไว้ดังนี้ว่า "เพราะบุคคลผู้ตั้งในตน คือสมบูรณ์ด้วยตนแล้ว สามารถทำกุศลแล้ว เข้าถึงสวรรค์ เจริญมรรค หรือทำให้แจ้งผล ได้, ฉะนั้นแล ตนเท่านั้น ควรเป็นที่พำนักของตน, คนอื่นชื่อว่าใครเล่าควรเป็นที่พำนักของใครได้, เพราะบุคคลมีตนที่ฝึกฝนดีแล้ว คือไม่มีความเสพผิดแล้วเท่านั้น ย่อมได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก กล่าวคือพระอรหัตผล". ก็คำว่า "ย่อมได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก". พระผู้มีพระภาคตรัสหมายเอาพระอรหัต.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นจำนวนมาก บรรลุคุณวิเศษมีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล.

กุมารกสฺสปตฺเถรมาตุวตฺถุ จตุตฺถํ.

เรื่องมารดาของพระกุมารกัสสปเถระที่ ๔ จบ.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕. มหากาลอุปาสกวตฺถุ

๑๖๑. อตฺตนา หิ กตํ ปาปํ
อตรชํ อตตสมภวํ
อภิมตฺถติ ทุมฺเมธํ
วชิรำวมฺหยํ มณึ.

๕. เรื่องมหากาลอุบาสก

๑๖๑. ก็กรรมลามกอันตนทำไว้ ซึ่งเกิด
แต่ตนมีตนเป็นแดนเกิด ย่อมย่ำยี
คนทรามปัญญา เหมือนเพชร
ย่ำยีแก้วมณีซึ่งเกิดจากหินฉะนั้น.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕. มหากาลอุปาสกวตฺถุ

อตฺตนา หิ กตํ ปาปนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต เอกํ มหากาลํ นาม โสตาปนฺนํ อุปาสกํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร มาสสฺส อฏฺฐ ทิวเส อุโปสถิโก หุตฺวา วิหาเร สพฺพรตฺตึ ธมฺมกถํ สุณาติ. อถ รตฺตึ โจรา เอกสฺมึ เคเห สนฺธึ ฉินฺทิตฺวา ภณฺฑกํ คณฺหนฺตา โลหภาชนสทฺเทน ปพุทฺเธหิ สามิเกหิ อนุพนฺธา คหิตํ ฉฑฺเฑตฺวา ปลายึสุ. สามิกาปิ เน อนุพนฺธึสุเยว. เต ทิสา ปกฺขนฺทึสุ. เอโก ปน วิหารมคฺคํ คเหตฺวา มหากาลสฺส สพฺพรตฺตึ ธมฺมกถํ สุตฺวา ปาโต ว โปกฺขรณีตีเร มุขโธวนฺตสฺส ปุรโต ภณฺฑกํ ฉฑฺเฑตฺวา ปลายิ.

โจเร อนุพนฺธิตฺวา อาคตมนุสฺสา ภณฺฑกํ ทิสฺวา “ตฺวํ โน เคเห

๕. เรื่องมหากาลอุบาสก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภอุบาสก ผู้เป็นโสดาบัน ชื่อมหากาล ผู้หนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **กรรมลามกอันตนทำไว้** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา อุบาสกนั้น รักษาอุโบสถเดือนละ ๘ วัน ฟังธรรมกถาในวัดตลอดทั้งคืน. ลำดับนั้น พวกโจรตัดที่ต่อในเรือนหลังหนึ่งตอนกลางคืน ขโมยสิ่งของ อันพวกเจ้าของตื่นขึ้นเพราะเสียงภาชนะโลหะ ติดตามไปแล้ว จึงทิ้งสิ่งของที่ถือเอาแล้ว พากันหนีไป. ฝ่ายพวกเจ้าของก็ไล่ตามพวกโจรเหล่านั้นไปเหมือนกัน. พวกโจรเหล่านั้นพากันวิ่งหนีไปคนละทิศละทาง. แต่โจรคนหนึ่งยึดเอาทางไปวัด ทิ้งห่อสิ่งของไว้ข้างหน้าของมหากาลอุบาสก ซึ่งฟังธรรมกถาตลอดคืน กำลังล้างหน้า ที่ริมสระโบกขรณีแต่เช้าตรู่แล้วหนีไป.

มนุษย์ทั้งหลายที่ติดตามพวกโจรมาพบห่อสิ่งของแล้วกล่าวว่า “เจ้าตัดที่ต่อ

สนฺธึ ฉินฺทิตฺวา ภณฺฑกํ คเหตฺวา ธมฺมํ สุณนฺโต วิย วิจรสี"ติ ตํ คเหตฺวา โปเถตฺวา มาเรตฺวา ฉฑฺเฑตฺวา อคมํสุ. อถ นํ ปาโต ว ปานียฆฏํ อาทาย คตา ทหร-สามเณรา ทิสฺวา "วิหาเร ธมฺมกถํ สุตฺวา วสิตอุปาสโก อยุตฺตํ มรณํ ลภี"ติ คนฺตฺวา สตฺถุ อาโรเจสุ. สตฺถา "อาม ภิกฺขเว, อิมสฺมึ อตฺตภาเว กาเลน อปฺปฏิรูปฺ มรณํ ลทฺธ, ปุพฺเพ กตกมฺมสฺส ปน เตน ยุตฺตเมว ลทฺธนฺ"ติ วตฺวา เตหิ ยาจิโต ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถสิ.

ในเรือนของพวกเราแล้วลักสิ่งของเที่ยวไป เหมือนฟังธรรมอยู่" จึงช่วยกันจับมหากาลอุบาสกนั้นแล้ว ทุบให้ตายทิ้งไว้แล้วพากันกลับไป. ลำดับนั้น ภิกษุหนุ่มและสามเณรทั้งหลาย ซึ่งถือหม้อน้ำไปแต่เช้าตรู่ พบอุบาสกนั้นแล้ว กล่าวว่า "อุบาสกฟังธรรมกถาอยู่ในวัด ได้ความตาย อันไม่สมควร" แล้ว จึงไปกราบทูลแด่พระศาสดา. พระศาสดาตรัสว่า "ถูกแล้วภิกษุทั้งหลาย มหากาลอุบาสก ได้ความตายอันไม่สมควรในอัตภาพนี้แล้ว แต่เขาได้ความตายอันสมควรแก่กรรมที่ตนทำไว้แล้ว ในครั้งก่อนทีเดียว" อันภิกษุเหล่านั้นทูลอ้อนวอน ตรัสบุรพกรรมของเขาแล้ว.

อตีเต กิร พาราณสีรญฺโญ วิชิเต เอกสฺส ปจฺจนฺตคามสฺส อฏวีมุเข โจรา ปหรนฺติ. ราชา อฏวีมุเข เอกํ ราชภฏฺ ฐเปสิ. โส ภตึ คเหตฺวา มนุสฺเส โอรโต ปารํ เนติ, ปรโต โอรํ อาเนติ. อเถโก มนุสฺโส อภิรูปฺ อตฺตโน ภริยํ จุลฺลยานกํ อาโรเปตฺวา ตํ ฐานํ

ดังได้สดับมา ในครั้งอดีต พวกโจรพากันปล้น ที่ปากทางเข้าดง แห่งบ้านชายแดนตำบลหนึ่ง ในแคว้นของพระเจ้าพาราณสี. พระราชาทรงแต่งตั้งข้าราชการคนหนึ่งไว้ที่ปากทางเข้าดง. เขารับค่าจ้างแล้ว นำพวกมนุษย์จากฝั่งข้างนี้ไปฝั่งข้างโน้น, นำจากฝั่งข้างโน้นมาฝั่งข้างนี้. ลำดับนั้น มนุษย์คนหนึ่ง

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อคมาสิ. ราชภโฏ ตำ อิตฺถึ ทิสฺวา ว สญฺชาตสิเนโห เตน "อฏวึ โน สามิ อติกฺกาเมหี"ติ วุตฺเตปิ, "อิทานิ วิกาโล ชาโต ปาโต ว อติกฺกาเมสฺสามี"ติ อาห. โส "สกาโล สามิ, อิทาเนว โน เนหี"ติ. "นิวตฺต โภ, อมฺหากำเยว เคเห อาหาโร จ นิวาโส จ ภวิสฺสตี"ติ. โส เนว นิวตฺตุ อิจฺฉิ. อิตโร ปุริสานำ สญฺญำ ทตฺวา ยานกำ นิวตฺตาเปตฺวา อนิจฺฉนฺตสฺเสวสฺส ทฺวารโกฏฐเก นิวาสำ ทตฺวา อาหารำ ปฏิยาทาเปสิ.

อุ้มภรรยาของตน ซึ่งมีรูปงามขึ้นยานน้อย ได้ขับไปถึงสถานที่นั้น. ข้าราชการพอเห็นหญิงคนนั้นแล้ว ก็เกิดความรักแม้เมื่อมนุษย์นั้นกล่าวว่า "ขอท่านจงช่วยนำเราทั้ง ๒ ข้ามดงไปเถิดนาย" ก็กล่าวว่า "บัดนี้มืดค่ำแล้ว เราจักพาข้ามไปแต่เช้ามืด". เขากล่าวว่า "นายยังมีเวลา, ขอท่านจงนำเราทั้ง ๒ ไปในบัดนี้เถิด". ข้าราชการตอบว่า "จงกลับเถิด ท่านผู้เจริญ, ในเรือนของเราเท่านั้น จักมีทั้งอาหาร และที่พัก". เขาไม่ปรารถนาจะกลับเลย. ข้าราชการนอกนี้ ให้สัญญาแก่บุรุษทั้งหลาย แล้วให้นำยานน้อยกลับ แล้วให้ที่พักที่ซุ้มประตู ให้ตระเตรียมอาหารให้แก่เขาผู้ไม่ปรารถนาเลย.

ตสฺส ปน เคเห เอกำ มณิรตนำ อตฺถิ, โส ตำ ตสฺส ยานกนฺตเร ปกฺขิปาเปตฺวา ปจฺจูสกาเล โจรานำ ปวิฏฐสทฺทำ กาเรสิ. อถสฺส ปุริสา "มณิรตนำ สามิ โจเรหิ คหิตนฺ"ติ อาโรเจสุ. โส "คามทฺวาเรสุ อารกฺขำ ฐเปตฺวา อนฺโตคามโต

ก็ในเรือนของข้าราชการคนนั้น มีแก้วมณีอยู่ดวงหนึ่ง, เขาให้ใส่แก้วมณีดวงนั้นไว้ในระหว่างยานน้อยของมนุษย์คนนั้น แล้วให้ทำเสียงเหมือนพวกโจรเข้าไป ในเวลาเช้ามืด. ลำดับนั้น บุรุษทั้งหลายก็บอกเขาว่า "นาย พวกโจรขโมยแก้วมณีไปแล้ว". เขากล่าวว่า

นิกฺขมนฺเต วิจินถา"ติ อาห. อิตโรปิ ปาโต ว ยานกำ โยเชตฺวา ปายาสิ.

"พวกท่าน จงตั้งอารักขาไว้ที่ประตูบ้าน ตรวจค้นเหล่าชนผู้ออกไปจากภายในบ้าน". ฝ่ายมนุษย์แม้นอกนี้ เทียมยานน้อยขับออกไปแต่เช้ามืด.

อถสฺส ยานกำ โสเธนฺตา อตฺตนา ฐปิตมณิรตนำ ทิสฺวา ตำ สนฺตชฺเชตฺวา "ตฺวำ มณึ คเหตฺวา ปลายสี"ติ โปเถตฺวา "คหิโต โน สามิ โจโร"ติ คามโภชกสฺส ทสฺเสสุ. โส "ภฏกสฺส วต เม เคเห นิวาสำ ทตฺวา ภตฺตำ ทินฺนำ, มณึ คเหตฺวา คโต คณฺหถ นำ ปาปปุริสนฺ"ติ โปเถตฺวา มาเรตฺวา ฉฑฺฑาเปสิ. อิทนฺตสฺส ปุพฺพกมฺมำ. โส ตโต จุโต อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา ตตฺถ ทีฆรตฺตำ ปจิตฺวา วิปากาวเสเสน อตฺตภาวสเต ตเถว โปถิโต มรณำ ปาปุณิ.

ลำดับนั้น พวกบุรุษตรวจค้นยานน้อยของเขา พบแก้วมณีที่ตนซ่อนเอาไว้แล้ว จึงขู่เขา กล่าวว่า "เจ้าขโมยแก้วมณีแล้วหนีไป" จึงทุบตี แสดงแก่ผู้ใหญ่บ้านว่า "นาย พวกข้าพเจ้าจับโจรได้แล้ว". เขาพูดว่า "เราเป็นข้าราชการ ให้ที่พักในเรือน ให้อาหารแล้ว, มันยังลักแก้วมณีไปได้, พวกเจ้าจงช่วยกันจับเจ้าคนชั่วนั้นไว้" จึงทุบตีจนตายแล้วให้ทิ้งไป. นี้เป็นบุรพกรรมของเขา. ข้าราชการคนนั้น จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว บังเกิดในอเวจี หมกไหม้ในที่นั้นเป็นเวลานาน เพราะผลกรรมที่เหลือจึงถูกทุบตีถึงความตาย อย่างนั้นแล ใน ๑๐๐ อัตภาพ.

เอวำ สตฺถา มหากาลสฺส ปุพฺพกมฺมำ ทสฺเสตฺวา "ภิกฺขเว เอวำ อิเม สตฺเต อตฺตนา กตปาปกมฺเมว

พระศาสดา ครั้นทรงแสดงบุรพกรรมของมหากาลอุบาสกนี้แล้ว ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย กรรมชั่วที่ตนทำแล้ว

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จตูสุ อปาเยสุ อภิมตฺถตี"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

นั่นแล ย่อมย่ำยีสัตว์เหล่านี้ ในอบาย ทั้ง ๔ อย่างนี้" ตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๖๑. "อตฺตนา หิ กตํ ปาปํ
อตฺรชํ อตฺตสมฺภวํ
อภิมตฺถติ ทุมฺเมธํ
วชิรํวมฺหยํ มณิน"ติ.

๑๖๑. [36]ก็กรรมลามกอันตนทำไว้ ซึ่งเกิดแต่ตน มีตนเป็นแดนเกิด ย่อมย่ำยี คนทรามปัญญา เหมือนเพชรย่ำยีแก้วมณีซึ่งเกิดจากหิน ฉะนั้น".

ตตฺถ **วชิรํวมฺหยํ มณินฺติ** วชิรํ ว อมฺหมยํ มณึ. อิทํ วุตฺตํ โหติ "ยถา ปาสาณมยํ ปาสาณสมฺภวํ วชิรํ ตเมว อมฺหมยํ มณึ อตฺตโน อุฏฺฐานฏฺฐานสงฺขาตํ ปาสาณมณึ ขาทิตฺวา ฉิทฺทาฉิทฺทํ ขณฺฑาขณฺฑํ กตฺวา อปริโภคํ กโรติ, เอวเมว อตฺตนา กตํ อตฺตนิ ชาตํ อตฺตสมฺภวํ ปาปํ ทุมฺเมธํ นิปฺปญฺญํ ปุคฺคลํ จตูสุ อปาเยสุ อภิมตฺถติ กนฺตติ วิทฺธํเสตี"ติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เหมือนเพชรย่ำยีแก้วมณี อันเกิดจากหินฉะนั้น** ความว่า ดุจเพชรย่ำยีแก้วมณีอันเกิดจากหินฉะนั้น. มีคำที่ท่านกล่าวอธิบายไว้ดังนี้ว่า "ความชั่วที่ตนทำแล้วซึ่งเกิดในตน มีตนเป็นแดนเกิด ย่อมย่ำยี คือทำลาย ได้แก่กำจัด คนทรามปัญญา คือคนไร้ปัญญา ในอบายทั้ง ๔ เหมือนเพชร ซึ่งเกิดจากหิน คือมีหินเป็นแดนเกิด ย่อมกัดกินแก้วมณีอันสำเร็จด้วยหินนั้นแล คือแก้วมณีอันเกิดจากหิน กล่าวคือ ที่ตั้งและที่เกิดของตน แล้วทำให้เป็นช่องเล็กช่องน้อย คือชิ้นเล็กชิ้นน้อย ทำให้ใช้สอยไม่ได้ฉะนั้น".

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทสนาวสาเน สมฺปตฺตภิกฺขู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณีสูติ.

ในเวลาจบเทศนา พวกภิกษุผู้ประชุมกัน บรรลุคุณวิเศษ มีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล.

มหากาลอุปาสกวตฺถุ ปญฺจมํ.

เรื่องมหากาลอุบาสกที่ ๕ จบ.

ธรรมท.บ-ท.๖-๓

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖. เทวทตฺตวตฺถุ

๑๖๒. ยสฺส อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยํ
มาลุวา สาลมิโวตฺถตํ
กโรติ โส ตถตฺตานํ
ยถา นํ อิจฺฉตี ทิโส.

๖. เรื่องพระเทวทัต

๑๖๒. ความเป็นผู้ทุศีลเกินส่วน ครอบงำ (อัตภาพ) ของบุคคลใด เหมือนเถาย่านทรายปกคลุมต้นสาละ บุคคลนั้น ย่อมทำตนเหมือนโจรผู้ปรากฏชื่อ ปรารถนาจะทำกับเขา.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖. เทวทตฺตวตฺถุ

ยสฺส อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยนฺติ อิมं ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต เทวทตฺตํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ ทิวเส ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุ “อาวุโส เทวทตฺโต ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม ทุสฺสีลยการเณเนว วฑฺฒิตาย ตณฺหาย อชาตสตฺตุ สงฺคณฺหิตฺวา มหนฺตํ ลาภสกฺการํ นิพฺพตฺเตตฺวา อชาตสตฺตุ ปิตุ วเธ สมาทเปตฺวา เตน สทฺธึ เอกโต ว หุตฺวา นานปฺปกาเรน ตถาคตสฺส วธาย ปริสกฺกี”ติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต, “น ภิกฺขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ เทวทตฺโต นานปฺปกาเรน มยฺหํ วธาย ปริสกฺกี”ติ วตฺวา กุรุงฺค-ชาตกาทีนิ กเถตฺวา “ภิกฺขเว อจฺจนฺตทุสฺสีลํ ปุคฺคลํ นาม

๖. เรื่องพระเทวทัต

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระเทวทัตตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ความเป็นผู้ทุศีลเกินส่วน ครอบงำ**(อัตภาพ) **ของบุคคลใด** เป็นต้น.

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง พวกภิกษุสนทนากันในโรงธรรมว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พระเทวทัตเป็นผู้ทุศีล มีธรรมชั่วสมคบกับพระเจ้าอชาตศัตรู ยังลาภและสักการะเป็นอันมากให้บังเกิดแล้ว ชักชวนพระเจ้าอชาตศัตรู ในการปลงพระชนม์พระบิดา คบคิดกับพระเจ้าอชาตศัตรูนั้น พยายามเพื่อปลงพระชนม์พระตถาคต โดยประการต่าง ๆ เพราะตัณหาอันเจริญขึ้น ด้วยเหตุคือความเป็นผู้ทุศีลนั่นเอง” พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งสนทนาเรื่องอะไรกัน?” เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “เรื่องชื่อนี้” จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น, แม้ในครั้งก่อน เทวทัตก็พยายามเพื่อฆ่าเรา โดยประการต่าง ๆ

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทุสฺสีลฺยการณา อุปฺปนฺนา ตณฺหา มาลุวา วิย สาลๆ ปริโยนทฺธิตฺวา สมฺภญฺชมานา นิรยาทีสุ ปกฺขิปตี"ติ วตฺวา อิมๆ คาถมาห

เหมือนกัน, ทรงแสดงชาดกทั้งหลาย มีกุรุงคชาดกเป็นต้น แล้วตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ตัณหาอันเกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งความเป็นผู้ทุศีล ย่อมรวบรัดหักหาญชัดไป ชื่อซึ่งบุคคลผู้ทุศีลเกินส่วน ในอบายมีนรกเป็นต้น เหมือนเถาย่านทรายรัดรึงต้นสาละ ฉะนั้น" ตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๖๒. "ยสฺส อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยๆ
มาลุวา สาลมิโวตฺถตๆ
กโรติ โส ตถตฺตานๆ
ยถา นๆ อิจฺฉตี ทิโส"ติ.

๑๖๒. "ความเป็นผู้ทุศีลเกินส่วน ครอบงำ (อัตภาพ) ของบุคคลใด เหมือนเถาย่านทรายปกคลุมต้นสาละ บุคคลนั้น ย่อมทำตนเหมือนโจร ผู้ปรากฏชื่อ ปรารถนาจะทำกับเขา".

ตตฺถ **อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยนฺติ** เอกนฺตทุสฺสีลภาโว. ทิหิ วา ชาติโต ปฏฺฐาย ทส อกุสลกมฺมปเถ กโรนฺโต, ปพฺพชิโต วา อุปสมฺปนฺนทิวสโต ปฏฺฐาย ครุกาปตฺตึ อาปชฺชมาโน อจฺจนฺตทุสฺสีโล นาม. อิธ ปน โย ทฺวีสุ ตีสุ อตฺตภาเวสุ ทุสฺสีโล, เอตสฺส คติยา อาคตๆ ทุสฺสีลภาวๆ สนฺธาเยตๆ วุตฺตๆ. **ทุสฺสีลภาโวติ** เจตฺถ ทุสฺสีลสฺส ฉ ทฺวารานิ นิสฺสาย

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ความเป็นผู้ทุศีลล่วงส่วน** ความว่า ความเป็นผู้ทุศีลโดยส่วนเดียว. บุคคลผู้เป็นคฤหัสถ์ ทำอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการตั้งแต่เกิด, หรือผู้เป็นนักบวชต้องครุกาบัติตั้งแต่วันบวช ชื่อว่า ผู้ทุศีลเกินส่วน. ก็คำว่า ความเป็นผู้ทุศีลเกินส่วนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสในพระคาถานี้ หมายเอาความเป็นผู้ทุศีลซึ่งมาแล้วตามคติของบุคคลผู้ทุศีลใน ๒-๓

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปฺปนฺนา ตณฺหา เวทิตพฺพา. **มาลุวา สาลมิโวตฺถตนฺติ** ยสฺส ปุคฺคลสฺส ตณฺหาสงฺขาตํ ทุสฺสีลยํ, ยถา นาม มาลุวา สาลํ โอตฺถตํ เทเว วสฺสนฺเต ปตฺเตหิ อุทกํ ปฏิจฺฉิตฺวา สมฺภญฺชนวเสน สพฺพตฺถเกเมว ปริโยนทฺเธติ, เอวํ อตฺตภาวํ โอตฺถตํ ปริโยนทฺธิตฺวา ฐิตํ, โส มาลุวาย สมฺภญฺชิตฺวา ภูมิยํ ปาติยมาโน รุกฺโข วิย ตาย ทุสฺสีลยสงฺขาตาย ตณฺหาย สมฺภญฺชิตฺวา อปาเยสุ ปาติยมาโน, ยถา นํ อนตฺถกาโม อิจฺฉติ, ตถา อตฺตานํ กโรติ นามาติ อตฺโถ.

อัตภาพ. ส่วนตัณหาอันเกิดขึ้นเพราะอาศัยทวารทั้ง ๖ ของบุคคลผู้ทุศีล บัณฑิตพึงทราบว่า **ความเป็นผู้ทุศีล** ในคาถานี้.

คำว่า **เหมือนเถาย่านทรายปกคลุมต้นสาละ** ความว่า ความเป็นผู้ทุศีล กล่าวคือ ตัณหา ครอบงำ คือห่อหุ้ม อัตภาพของบุคคลใดตั้งอยู่ เหมือนเถาย่านทรายรัดรึงต้นสาละ คือปกคลุมจนทั่วไปหมดด้วยอำนาจรับน้ำด้วยใบในเมื่อฝนตกแล้วหักรานลงฉะนั้น, บุคคลนั้นถูกตัณหากล่าวคือ ความเป็นผู้ทุศีลนั้นรวบรัดให้ตกลงในอบายทั้งหลาย เหมือนต้นไม้ถูกเถาย่านทรายรัดรึง ให้หักโค่นลงบนพื้นดินฉะนั้น, บุคคล ชื่อว่า ย่อมทำตนเหมือนโจรผู้ปรากฏชื่อ ผู้ประสงค์ความพินาศ ปรารถนาจะทำกับเขา.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นจำนวนมาก บรรลุคุณวิเศษ มีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล.

เทวทตฺตวตฺถุ ฉฏฺฐํ.

เรื่องพระเทวทัตที่ ๖ จบ.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. สัฆเภทปริสกุกนวตฺถุ	๗. เรื่องความพยายามเพื่อทำลายสงฆ์
๑๖๓. สุกรานิ อสาธูนิ อตฺตโน อหิตานิ จ ยํ เว หิตญฺจ สาธุญฺจ ตํ เว ปรมทุกฺกรํ.	๑๖๓. กรรมทั้งหลายที่ไม่ดี และไม่มีประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย กรรมที่มีประโยชน์และดีนั่นแล ทำได้ยากยิ่ง.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. สัฆเภทปริสกุกนวตฺถุ

สุกรานีติ อิมํ ธมฺมเทสนำ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต สัฆเภทปริสกุกนำ อารพฺภ กเถสิ.

อเถกทิวสำ หิ เทวทตฺโต สัฆเภทาย ปรกฺกมนฺโต อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ ปิณฺฑาย จรนฺตำ ทิสฺวา อตฺตโน อธิปฺปายำ อาโรเจสิ. ตำ สุตฺวา เถโร สตฺถุ สนฺติกำ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ภควนฺตำ เอตทโวจ "อิธาหำ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหำ ปิณฺฑาย ปาวิสึ, อทฺทสา โข มำ ภนฺเต เทวทตฺโต ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตำ ทิสฺวา เยนาหำ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา มำ เอตทโวจ 'อชฺชตคฺเคทานาหำ อาวุโส อานนฺท อญฺญตฺร ภควตา อญฺญตฺร ภิกฺขุสงฺเฆน อุโปสถำ กริสฺสามิ สงฆกมฺมานิ จา'ติ, อชฺช ภควา

๗. เรื่องความพยายามเพื่อทำลายสงฆ์

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภความพยายามเพื่อทำลายสงฆ์ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ทำได้ง่าย** เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ต่อมาวันหนึ่ง พระเทวทัตพยายามเพื่อทำลายสงฆ์ พบท่านพระอานนท์กำลังเที่ยวบิณฑบาต จึงบอกความประสงค์ของตน. พระเถระฟังคำนั้น ไปสำนักพระศาสดา ถวายบังคม ได้กราบทูลคำนี้ แด่พระผู้มีพระภาคว่า "พระเจ้าข้า ในตอนเช้าข้าพระองค์ครองสบงในพระเวฬุวันนี้แล้ว ถือเอาบาตและจีวร เข้าไปกรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต, พระเจ้าข้า พระเทวทัตได้เห็นข้าพระองค์กำลังเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์แล้วแลก็เข้ามาหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ ครั้นเข้ามาแล้ว จึงได้กล่าวคำนี้กับข้าพระองค์ว่า 'อานนท์ผู้มีอายุ บัดนี้ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เราจักทำอุโบสถและสังฆกรรม เว้น

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทวทตฺโต สงฺฆ ภินฺทิสฺสติ, จากพระผู้มีพระภาค เว้นจากภิกษุสงฆ์,
อุโปสถญฺจ กริสฺสติ สงฺฆกมฺมานิ ข้าแต่พระผู้มี พระภาค วันนี้ พระเทวทัต
จา"ติ. เอวํ วุตฺเต, สตฺถา จักทำลายสงฆ์ จักทำอุโบสถและ
สังฆกรรม". เมื่อพระอานนท์กราบทูล
อย่างนี้แล้ว พระศาสดาทรงเปล่งอุทาน
นี้ว่า

"สุกรํ สาธุนา สาธุ
สาธุ ปาเปน ทุกฺกรํ
ปาปํ ปาเปน สุกรํ
ปาปมริเยหิ ทุกฺกรนฺ"ติ.

"กรรมดี คนดี ทำได้ง่าย กรรมดี
คนชั่วทำได้ยาก, กรรมชั่ว คนชั่ว
ทำได้ง่าย กรรมชั่ว พระอริยเจ้า
ทั้งหลาย ทำได้ยาก"

อิมํ อุทานํ อุทาเนตฺวา "อานนฺท อตฺตโน อหิตกมฺมํ นาม สุกรํ, หิตกมฺมเมว ทุกฺกรนฺ"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห.

แล้วตรัสว่า "อานนท์ ขึ้นชื่อว่า กรรม
ที่ไม่มีประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย
กรรมที่มีประโยชน์เท่านั้น ทำได้ยาก"
ตรัสพระคาถานี้ว่า.

๑๖๓. "สุกรานิ อสาธูนิ
อตฺตโน อหิตานิ จ
ยํ เว หิตญฺจ สาธุญฺจ
ตํ เว ปรมทุกฺกรนฺ"ติ.

๑๖๓. "กรรมทั้งหลายที่ไม่ดี และไม่มี
ประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย กรรม
ที่มีประโยชน์และดีนั่นแล ทำได้
ยากยิ่ง".

ตสฺสตฺโถ "ยานิ กมฺมานิ อสาธูนิ สาวชฺชานิ จ อปาย-สංวตฺตนิกานิ กตตฺตาเยว อตฺตโน อหิตานิ จ โหนฺติ, ตานิ

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า
"กรรมทั้งหลายที่ไม่ดี คือมีโทษ เป็นไป
เพื่ออบายและชื่อว่าไม่มีประโยชน์แก่ตน
เพราะเป็นกรรมที่ตนทำแล้วนั่นแล

สุกรานิ, ยํ ปน กตตฺตา อตฺตโน สุคติสංวตฺตนิกญฺเจว นิพฺพานสංวตฺต-นิกญฺจ กมฺมํ, ตํ ปาจีนนินฺนาย คงฺคาย อุพฺพตฺเตตฺวา ปจฺฉามุขกรณํ วิย อติทุกฺกรนฺ"ติ.

ทำได้ง่าย, ส่วนกรรมที่ชื่อว่ามีประโยชน์แก่ตน เพราะเป็นกรรมที่ตนทำแล้วและชื่อว่าดี เพราะอรรถว่าไม่มีโทษ ย่อมเป็นไปเพื่อสุคติ และเป็นไปเพื่อพระ-นิพพาน ทำได้ยากอย่างยิ่ง ดุจชักน้ำในแม่น้ำคงคาซึ่งไหลไปทางทิศตะวันออกให้ผินหน้ากลับฉะนั้น".

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติ-ผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นจำนวน-มาก บรรลุคุณวิเศษมีโสดาปัตติผล เป็นต้นแล.

สมฺเภทปริกฺกนวตฺถุ สตฺตมํ.

เรื่องความพยายามเพื่อทำลายสงฆ์ที่ ๗ จบ.

คุณวฤทธิ์　ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. กาลตฺเถรวตฺถุ

๑๖๔. โย สาสนํ อรหตํ
อริยานํ ธมฺมชีวินํ
ปฏิกฺโกสติ ทุมฺเมโธ
ทิฏฺฐึ นิสฺสาย ปาปิกํ
ผลานิ กณฺฏกสฺเสว
อตฺตฆญฺญาย ผลฺลติ.

๘. เรื่องพระกาลเถระ

๑๖๔. บุคคลผู้มีปัญญาทราม อาศัย
ความเห็นอันชั่วช้า ดัดค้านคำสอน
ของพระอริยบุคคล ผู้เป็นพระ-
อรหันต์ ผู้มีชีวิตอยู่โดยธรรม ย่อม
เกิดมาเพื่อฆ่าตน เหมือนขุยไม้ไผ่
ออกมาเพื่อฆ่าไม้ไผ่ ฉะนั้น.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. กาลตฺเถรวตฺถุ

โย สาสนํ อรหตนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต กาลตฺเถรนฺนาม อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิเรกา อิตฺถี มาตุฏฺฐาเน ฐตฺวา ตํ เถรํ อุปฏฺฐหติ. ตสฺสา ปฏิวิสฺสกเคเห มนุสฺสา สตฺถุ สนฺติเก ธมฺมํ สุตฺวา เคหํ อาคนฺตฺวา “อโห พุทฺธา นาม อจฺฉริยา, อโห ธมฺมเทสนา มธุวา”ติ ปสํสนฺติ. สา อิตฺถี เตสํ เตสํ กถํ สุตฺวา “ภนฺเต อหํ สตฺถุ ธมฺมเทสนํ โสตุกามา”ติ ตสฺส อาโรเจสิ. โส “มา ตตฺถ คจฺฉา”ติ ตํ นิวาเรสิ. สา ปนทิวเสปิ ยาจมานา ยาวตติยํ เตน นิวาริยมานาปิ โสตุกามา ว อโหสิ.

๘. เรื่องพระกาลเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระกาลเถระตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ผู้คัดค้านคำสอนของพระอริยบุคคลทั้งหลาย** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา หญิงคนหนึ่งในเมืองสาวัตถี ตั้งอยู่ในฐานะเหมือนมารดาบำรุงพระเถระแล้ว. พวกมนุษย์ ในเรือนแห่งผู้คุ้นเคยของนาง ฟังธรรมในสำนักพระศาสดา มาเรือน พากันกล่าวสรรเสริญว่า “โอ ธรรมดาว่า พระ-พุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นอัจฉริยบุคคล โอ พระธรรมเทศนา ช่างไพเราะ”. หญิงคนนั้น ฟังคำของมนุษย์เหล่านั้นแล้ว จึงบอกท่านว่า “ท่านเจ้าข้า ดิฉันประสงค์จะฟังธรรมเทศนาของพระ-ศาสดา”. พระเถระนั้น ห้ามนางว่า “เธอ อย่าไปในที่นั้นเลย”. นางก็ขอร้องอยู่แม้ในวันรุ่งขึ้น แม้ถูกท่านห้ามเสียถึง ๓ ครั้ง ก็ยังเป็นผู้ประสงค์จะฟังธรรมอยู่เหมือนเดิม.

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“กสฺมา ปน โส ตำ นิวาเรสี”ติ. ถามว่า “ก็เพราะเหตุไร พระเถระ “เอวำ กิรสฺส อโหสิ ‘สตฺถุ สนฺติเก จึงห้ามหญิงนั้น”. ตอบว่า “นัยว่า ท่าน ธมฺมำ สุตฺวา มยิ ภิชฺชิสฺสตี”ติ. สา มีความคิดอย่างนี้ว่า ‘หญิงนี้ฟังธรรม เอกทิวสำ ปาโต ว ภุตฺตปาตราสา ในสำนักพระศาสดาแล้วจักแตกกัน กับ อุโปสถำ สมาทยิตฺวา “อมฺม สาธุกำ เรา”. นางรับประทานอาหารเช้า อยฺยำ ปริวิเสยฺยาสี”ติ ธีตรำ แต่เช้ามืด ในวันหนึ่ง สมาทานอุโบสถ อาณาเปตฺวา วิหารำ อคมาสิ. แล้ว สั่งธิดาว่า “แม่ เจ้าพึงอังคาส ธีตาปิสฺสา ตำ ภิกฺขุำ อาคตกาเล พระผู้เป็นเจ้าให้ดี” แล้วจึงได้ไปวัด. สมฺมา ปริวิสิตฺวา “กหำ มหา- ฝ่ายธิดาของนาง ในเวลาที่ท่านมาแล้ว อุปาสิกา”ติ วุตฺตา, “ธมฺมสฺสวนาย ก็อังคาสภิกษุรูปนั้นโดยเคารพ ถูกท่าน วิหารำ คตา”ติ อาห. ถามว่า “มหาอุบาสิกา ไปไหน ?” เรียนว่า “นางไปวัดเพื่อฟังธรรม”.

โส ตำ สุตฺวา ว กุจฺฉิยำ ภิกษุรูปนั้นพอฟังคำนั้นแล้ว ก็เดือดร้อน อุฏฺฐิเตน ฑาเหน สนฺตปฺปมาโน อยู่ ด้วยความเร่าร้อนอันตั้งขึ้นในท้อง “อิทานิ สา มยิ ภินฺนา”ติ เวเคน คิดว่า “บัดนี้ อุบาสิกานั้นแตกกัน คนฺตฺวา ตำ สตฺถุ สนฺติเก ธมฺมำ กับเราแล้ว” จึงรีบไป เห็นนางกำลัง สุณมานำ ทิสฺวา สตฺถารำ อาห ฟังธรรมอยู่ในสำนักพระศาสดา กราบ- “ภนฺเต อยำ อิตฺถี ทนฺธา สุขุมำ ทูลพระศาสดาว่า “พระเจ้าข้า หญิงคนนี้ ธมฺมกถำ น ชานาติ, อิมิสฺสา โง่เขลา ย่อมไม่เข้าใจธรรมกถาอันละเอียด ขนฺธาทิปฺปฏิสำยุตฺตำ สุขุมำ ธมฺมกถำ พระองค์อย่าแสดงธรรมกถาอันละเอียด อกเถตฺวา ทานกถำ วา สีลกถำ วา ที่ประกอบไปด้วยขันธ์เป็นต้น ควร กเถตุำ วฏฺฏตี”ติ. สตฺถา ตสฺส แสดงทานกถา หรือสีลกถาแก่หญิงนี้”: อชฺฌาสยำ ว วิทิตฺวา “ทุปฺปญฺโญ พระศาสดาทรงทราบอัธยาศัยของเธอ

คุณวฤทธิ์ ลิ้มสัจจาพานิชย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปาปิกำ ทิฏฺฐึ นิสฺสาย พุทฺธานำ สาสนำ ปฏิกฺโกสสิ, อตฺตฆาตาเยว วายมสี”ติ วตฺวา อิมำ คาถมาห

แล้ว ตรัสว่า “เจ้าเป็นคนมีปัญญาทราม อาศัยความเห็นอันชั่วช้า คัดค้านคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย, เจ้าพยายามเพื่อฆ่าตนหรือ” แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๖๔. “โย สาสนำ อรหตำ
อริยานำ ธมฺมชีวินำ
ปฏิกฺโกสติ ทุมฺเมโธ
ทิฏฺฐึ นิสฺสาย ปาปิกำ
ผลานิ กณฺฏกสฺเสว
อตฺตฆญฺญาย ผลฺลตี”ติ.

๑๖๔. “บุคคลผู้มีปัญญาทราม อาศัยความเห็นอันชั่วช้า คัดค้านคำสอนของพระอริยบุคคล ผู้เป็นพระ-อรหันต์ ผู้มีชีวิตอยู่โดยธรรม ย่อมเกิดมาเพื่อฆ่าตน เหมือนขุยไม้ไผ่ ออกมาเพื่อฆ่าไม้ไผ่ ฉะนั้น”.

ตสฺสตฺโถ “โย ทุมฺเมโธ ปุคฺคโล อตฺตโน สกฺการหานิภเยน ปาปิกำ นิสฺสาย ‘ธมฺมำ วา โสสฺสาม, ทานำ วา ทสฺสามา”ติ วทนฺเต ปฏิกฺโกสนฺโต อรหตำ อริยานำ ธมฺมชีวินำ พุทฺธานำ สาสนำ ปฏิกฺโกสติ, ตสฺส ตำ ปฏิกฺโกสนำ สา จ ปาปิกา ทิฏฺฐิ เวฬุสงฺขาตสฺส กณฺฏกสฺส ผลานิ วิย โหติ, ตสฺมา ยถา กณฺฏโก ผลานิ คณฺหนฺโต อตฺตมญฺญาย ผลฺลติ อตฺตโน ฆาตตฺถเมว ผลฺลติ, เอวำ โสปิ

เนื้อความแห่งคาถานั้นว่า “คำคัดค้านและความเห็นอันชั่วช้านั้น ของบุคคลผู้มีปัญญาทรามอาศัยความเห็นอันชั่วช้า เพราะกลัวว่าตนจะเสื่อมจากสักการะ เมื่อคัดค้านเหล่าชน ผู้กล่าวอยู่ว่า ‘พวกเราจักฟังธรรม หรือจักถวายทาน” ชื่อว่า คัดค้านคำสอนของพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้เป็นพระอริยะผู้มีชีวิตอยู่โดยธรรม คือ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมเป็นดุจขุยไม้มีหนามกล่าวคือไม้ไผ่ ฉะนั้น, เพราะฉะนั้น บุคคลแม้นั้น ย่อมเกิดมาเพื่อฆ่าตน

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อตฺตโน ฆาตาย ผลฺลตีติ. วุตฺตมฺปิ เจตํ

"ผลํ เว กทฺทลึ หนฺติ
ผลํ เวฬุ ผลํ นฬึ
สกฺกาโร กาปุริสํ หนฺติ
คพฺโภ อสฺสตรึ ยถา"ติ.

เหมือนไม้ไผ่ เมื่อตกขุย ย่อมตกเพื่อฆ่าตน คือย่อมตกเพื่อสังหารตนเท่านั้น ฉะนั้น. สมจริงดังพระดำรัส ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดังนี้ว่า

"สักการะ ย่อมฆ่าคนชั่ว เหมือนผล ย่อมฆ่าต้นกล้วย ขุย ย่อมฆ่าไม้ไผ่, ผล ย่อมฆ่าไม้อ้อ และลูกในท้อง ย่อมฆ่าแม่ม้าอัสดรเสีย ฉะนั้น".

เทสนาวสาเน อุปาสิกา โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. สมฺปตฺตปริสายปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ในเวลาจบเทศนา อุบาสิกาตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล. พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล.

กาลตฺเถรวตฺถุ อฏฺฐมํ.

เรื่องพระกาลเถระที่ ๘ จบ.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๙. จุลฺลกาลอุปาสกวตฺถุ

๑๖๕. อตฺตนา ว กตํ ปาปํ
อตฺตนา สงกิลิสสติ
อตฺตนา อกตํ ปาปํ
อตฺตนา ว วิสุชฺฌติ
สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ
นาญฺโญ อญฺญํ วิโสธเย.

๙. เรื่องจุลกาลอุบาสก

๑๖๕. บุคคลทำกรรมชั่วด้วยตนเอง ย่อมเศร้าหมองด้วยตนเอง บุคคลไม่ทำกรรมชั่วด้วยตน ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยตนเอง ความบริสุทธิ์ ความไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน คนอื่นทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อฉวายเป็นพุทธบูชา

๙. จุลฺลกาลอุปาสกวตฺถุ

อตฺตนา ว กตํ ปาปนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต จุลฺลกาลํ อุปาสกํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกทิวสํ หิ มหากาลวตฺถุสฺมึ วุตฺตนเยเนว อุมฺมงฺคโจรา สามิเกหิ อนุพนฺธา รตฺตึ วิหาเร ธมฺมกถํ สุตฺวา ปาโต ว วิหารา นิกฺขมิตฺวา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตสฺส อุปาสกสฺส ปุรโต ภณฺฑกํ ฉฑฺเฑตฺวา ปลายึสุ. มนุสฺสา ตํ ทิสฺวา “อยํ รตฺตึ โจรกมฺมํ กตฺวา ธมฺมํ สุณนฺโต วิย จรติ, คณฺหถ นนฺ”ติ ตํ โปถยึสุ. กุมฺภทาสิโย อุทกติตฺถํ คจฺฉมานา ตํ ทิสฺวา “อเปถ สามิ, นายํ เอวรูปํ กโรตี”ติ ตํ โมเจสุ.

๙. เรื่องจุลกาลอุบาสก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภจุลกาลอุบาสก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **บุคคลทำกรรมชั่วด้วยตนเอง** เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในวันหนึ่ง พวกโจรขุดอุโมงค์ ถูกเจ้าของติดตามแล้ว จึงทิ้งห่อสิ่งของไว้ข้างหน้าอุบาสกผู้ฟังธรรมกถาในวัดตอนกลางคืน กำลังออกจากวัดแต่เช้ามืด เดินมากรุงสาวัตถี พากันหลบหนีไป ตามนัยที่กล่าวแล้วในเรื่องมหากาลอุบาสกนั่นแล. พวกมนุษย์พบเขาแล้วก็พูดกันว่า “คนผู้นี้ทำโจรกรรมในตอนกลางคืนแล้วเที่ยวไปเหมือนฟังธรรมอยู่, พวกท่านจงช่วยกันจับมัน” จึงพากันทุบตีเขาแล้ว. พวกนางกุมภทาสีกำลังเดินไปท่าน้ำเห็นเหตุนั้นแล้ว ก็กล่าวว่า “นาย พวกท่านจงหลีกไปเสียเถิด, คนผู้นี้ย่อมไม่ทำกรรมเห็นปานนี้” แล้วจึงให้ปล่อยเขาไป.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โส วิหารๆ คนฺตฺวา "ภนฺเต อหมฺหิ มนุสฺเสหิ นาสิโต, กุมฺภทาสิโย เม นิสฺสาย ชีวิตๆ ลทฺธนฺ"ติ ภิกฺขูนๆ อาโรเจสิ. ภิกฺขู ตถาคตสฺส ตมตฺถๆ อาโรเจสุๆ. สตฺถา เตสๆ กถๆ สุตฺวา "ภิกฺขเว จุลฺลกาลอุปาสโก กุมฺภทาสิโย เจว นิสฺสาย อตฺตโน จ อการกภาเวน ชีวิตๆ ลภิ, อิเม หิ นาม สตฺตา อตฺตนา ปาปกมฺมๆ กตฺวา นิรยาทีสุ อตฺตนา ว กิลิสฺสนฺติ, กุสลๆ กตฺวา ปน สุคติญฺเจว นิพฺพานญฺจ คจฺฉนฺตา อตฺตนา ว วิสุชฺฌนฺตี"ติ วตฺวา อิมๆ คาถมาห

เขาไปวัดบอกแก่ภิกษุทั้งหลายว่า "ท่านขอรับ ผมถูกพวกมนุษย์ทำให้เสียหายแล้ว ผมรอดชีวิตได้ก็เพราะอาศัยพวกนางกุมภทาสี". ภิกษุทั้งหลายทูลเนื้อความนั้นแด่พระตถาคต. พระศาสดาทรงสดับคำของภิกษุเหล่านั้นตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย จุลกาลอุบาสกรอดชีวิตได้ เพราะอาศัยนางกุมภทาสีทั้งหลาย และเพราะความที่ตนไม่ใช่ผู้ทำ, ด้วยว่า สัตว์ทั้งหลายชื่อเหล่านี้ทำกรรมชั่วด้วยตน ก็จักเศร้าหมองด้วยตนเอง ในอบายทั้งหลายมีนรกเป็นต้น, ส่วนสัตว์ทั้งหลายทำกุศลแล้ว เมื่อไปสุคติและพระนิพพาน ก็ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยตนเอง" ตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๖๕. "อตฺตนา ว กตๆ ปาปๆ
อตฺตนา สงฺกิลิสฺสติ
อตฺตนา อกตๆ ปาปๆ
อตฺตนา ว วิสุชฺฌติ
สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตๆ
นาญฺโญ อญฺญๆ วิโสธเย"ติ.

๑๖๕. "บุคคลทำกรรมชั่วด้วยตนเอง ย่อมเศร้าหมองด้วยตนเอง บุคคลไม่ทำกรรมชั่วด้วยตน ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยตนเอง ความบริสุทธิ์ ความไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน คนอื่นทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้".

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสฺสตฺโถ "เยน อตฺตนา อกุสลกมฺมํ กตํ โหติ, โส จตูสุ อปาเยสุ ทุกฺขํ อนุภวนฺโต อตฺตนา ว สงฺกิลิสฺสติ, เยน ปน อตฺตนา อกตํ ปาปํ, โส สุคติญฺเจว นิพฺพานญฺจ คจฺฉนฺโต อตฺตนา ว วิสุชฺฌติ, กุสลกมฺมสงฺขาตา สุทฺธิ อกุสลกมฺมสงฺขาตา จ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ การกสตฺตานํ อตฺตนิเยว วิปจฺจติ. อญฺโญ ปุคฺคโล อญฺญํ ปุคฺคลํ น วิโสธเย เนว วิโสเธติ น กิเลเสตี"ติ (วุตฺตํ โหติ).

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า "บุคคลใดทำอกุศลกรรมด้วยตน บุคคลนั้น เมื่อได้รับทุกข์ในอบายทั้ง ๔ ชื่อว่าย่อมเศร้าหมองได้ด้วยตนเอง, ส่วนบุคคลใด ไม่ทำบาปด้วยตน บุคคลนั้นเมื่อไปสู่สุคติ และพระนิพพาน ชื่อว่าย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยตนเอง, ความบริสุทธิ์กล่าวคือกุศลกรรม และความไม่บริสุทธิ์กล่าวคืออกุศลกรรม เป็นของเฉพาะตน คือย่อมให้ผลได้ เฉพาะในตนเท่านั้น แก่สัตว์ผู้กระทำ บุคคลอื่นจะทำบุคคลอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้ คือให้หมดจดไม่ได้ ได้แก่ให้เศร้าหมองไม่ได้".

เทสนาวสาเน จุลฺลกาโล โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. สมฺปตฺตปริสายปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ในเวลาจบเทศนา จุลกาลอุบาสกตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล. พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล.

จุลฺลกาลอุปาสกวตฺถุ นวมํ.

เรื่องจุลกาลอุบาสกที่ ๙ จบ.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐. อตฺตทตฺถตฺเถรวตฺถุ

๑๖๖. อตฺตทตฺถํ ปรตฺเถน
พหนาปิ น หาปเย
อตฺตทตฺถมภิญฺญาย
สทตฺถปฺปสุโต สิยา.

๑๐. เรื่องพระอัตตทัตถเถระ

๑๖๖. บุคคลไม่ควรทำประโยชน์ของตนให้เสียหายไป เพราะประโยชน์ของบุคคลอื่น แม้เป็นอันมาก รู้จักประโยชน์ของตนแล้ว ควรเป็นผู้ขวนขวายในประโยชน์ของตน.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐. อตฺตทตฺถตฺเถรวตฺถุ

อตฺตทตฺถํ ปรตฺเถนาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อตฺตทตฺถตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

สตฺถารา หิ ปรินิพฺพานกาเล “ภิกฺขเว อหํ อิโต จตุมาสจฺจเยน ปรินิพฺพายิสฺสามี”ติ วุตฺเต, อุปฺปนฺนสํเวคา สตฺตสตา ปุถุชฺชนา ภิกฺขู สตฺถุ สนฺติกํ อวิชหิตฺวา ว “กินฺนุ โข อาวุโส กริสฺสามา”ติ มนฺตยมานา วิจรนฺติ. อตฺตทตฺถตฺเถโร ปน จินฺเตสิ “สตฺถา กิร จตุมาสจฺจเยน ปรินิพฺพายิสฺสติ, อหญฺจมฺหิ อวีตราโค, สตฺถริ ธรมาเนเยว อรหตฺตตฺถาย วายมิสฺสามี”ติ. โส ภิกฺขูนํ สนฺติกํ น คจฺฉติ. อถ นํ ภิกฺขู “กสฺมา อาวุโส ตฺวํ นว อมฺหากํ สนฺติกํ อาคจฺฉสิ, น กิญฺจิ มนฺเตสี”ติ วตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ

๑๐. เรื่องพระอัตตทัตถเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระอัตตทัตถเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **บุคคลไม่ควรทำประโยชน์ของตนให้เสียหายเพราะประโยชน์ของบุคคลอื่นเป็นต้น.**

ความพิสดารว่า เมื่อพระศาสดาตรัสในเวลาที่ใกล้จะปรินิพพานว่า “ภิกษุทั้งหลายล่วงไป ๔ เดือน แต่เดือนนี้เราจักปรินิพพาน”, ภิกษุผู้เป็นปุถุชนประมาณ ๗๐๐ รูป เกิดความสลดไม่ละสำนักพระศาสดาเลย เที่ยวปรึกษากันว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเราจักทำอย่างไรกันเล่า ?”. ส่วนพระอัตตทัตถเถระคิดว่า “นัยว่า ล่วงไป ๔ เดือน พระศาสดา จักปรินิพพาน, ก็เรายังมีราคะ, เมื่อพระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่นั่นแล เราจักพยายามเพื่อประโยชน์ที่จะบรรลุพระอรหัต”. ท่านไม่ไปสำนักภิกษุทั้งหลาย. ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลาย ถามท่านว่า “ผู้มีอายุ เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่มาสำนักเรา

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เนตฺวา “อยํ ภนฺเต เอวนฺนาม กโรตี”ติ อาโรจยึสุ.

ไม่ปรึกษาอะไรเลย” จึงพาไปสำนักพระศาสดา กราบทูลว่า “พระเจ้าข้า ภิกษุรูปนี้ ทำชื่ออย่างนี้”.

โส สตฺถาราปิ “กสฺมา เอวํ กโรสี”ติ วุตฺโต “ตุเมฺห กิร ภนฺเต จตุมาสจฺจเยน ปรินิพฺพายิสฺสถ, อหํ ตุเมฺหสุ ธรนฺเตสุเยว, อรหตฺตปฺปตฺติยา วายมามี”ติ. สตฺถา ตสฺส สาธุการํ ทตฺวา “ภิกฺขเว ยสฺส มยิ สิเนโห อตฺถิ, เตน อตฺตทตฺถตฺเถเรน วิย ภวิตุํ วฏฺฏติ, น หิ คนฺธาทีหิ ปูเชตฺวา มํ ปูเชนฺติ, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติยา ปน ปูเชตฺวา มํ ปูเชนฺติ, ตสฺมา อญฺเญนปิ อตฺตทตฺถสทิเสน ภวิตพฺพนฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

พระอัตตทัตถเถระนั้น แม้ถูกพระศาสดาตรัสถามว่า “เพราะเหตุอะไร เธอจึงทำอย่างนี้” ก็กราบทูลว่า “พระเจ้าข้า ข่าวว่า ล่วงไป ๔ เดือน พระองค์จักปรินิพพาน เมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่นั่นแล, ข้าพระองค์จะพยายามเพื่อบรรลุพระอรหัต”. พระศาสดาทรงประทานสาธุการแก่ท่าน ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีความรักในเรา ควรเป็นเหมือนอัตตทัตถะ ด้วยว่า ชนทั้งหลายบูชาด้วยวัตถุมีของหอมเป็นต้น หาชื่อว่าบูชาเราไม่ แต่ชนทั้งหลาย บูชาด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ชื่อว่าบูชาเรา, เพราะฉะนั้น แม้ภิกษุรูปอื่นก็ควรเป็นเหมือนอัตตทัตถะ” ตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๖๖. “อตฺตทตฺถํ ปรตฺเถน
พหุนาปิ น หาปเย

๑๖๖. “บุคคลไม่ควรทำประโยชน์ของตนให้เสียหายไป เพราะประโยชน์

อตฺตทตฺถมภิญฺญาย
สทตฺถปฺปสุโต สิยา"ติ.

ตสฺสตฺโถ "ดิหิภูโต ตาว กากณิกมตฺตมฺปิ อตฺตโน อตฺถํ สหสฺสมตฺเตนาปิ ปรสฺส อตฺเถน น หาปเย, กากณิกมตฺโตปิ หิสฺส อตฺตทตฺโถ ว ขาทนียํ วา โภชนียํ วา นิปฺผาเทติ, น ปรตฺโถ, อิทํ ปน เอวํ อกเถตฺวา กมฺมฏฺฐานสีเสน กถิตํ, ตสฺมา "อตฺตทตฺถํ น หาเปมี"ติ ภิกฺขุนา สงฺฆสฺส อุปฺปนฺนํ เจติยปฺปฏิสงฺขารณาทิกิจฺจํ วา อุปชฺฌายาทิวตฺตํ วา น หาเปตพฺพํ, อภิสมาจาริกวตฺตํ หิ ปูเรนฺโตเยว อริยผลาทีนิ สจฺฉิกโรติ, ตสฺมา อยัปิ อตฺตทตฺโถว.

ของบุคคลอื่นแม้เป็นอันมาก รู้จักประโยชน์ของตนแล้ว ควรเป็นผู้ขวนขวายในประโยชน์ของตน".

เนื้อความแห่งคาถานั้นว่า "บุคคลผู้เป็นคฤหัสถ์ ไม่ควรทำประโยชน์ของตนแม้เพียงกากณิกเดียวให้เสียหายไป เพราะประโยชน์ของบุคคลอื่น แม้ประมาณตั้งพัน, ด้วยว่า ประโยชน์ของตนของบุคคลนั้น แม้เพียงกากณิกเดียว ก็ยังของเคี้ยว หรือของบริโภคให้สำเร็จได้, ประโยชน์ของบุคคลอื่น หาให้สำเร็จไม่. ส่วนพระผู้มีพระภาค ไม่ตรัส ๒ บาทคาถานี้ อย่างนี้ ตรัสด้วยหัวข้อกรรมฐาน, เพราะฉะนั้น ภิกษุตั้งใจว่า "เราจะไม่ทำประโยชน์ของตนให้เสียหายไป" ก็ไม่พึงทำกิจมีการซ่อมแซมเจดีย์เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นแก่สงฆ์หรือวัตรมีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น ให้เสียหายไป, ด้วยว่า ภิกษุเมื่อบำเพ็ญอภิสมาจาริกวัตรย่อมทำให้แจ้งอริยผลเป็นต้น โดยแท้, เพราะฉะนั้น การบำเพ็ญอภิสมาจาริกวัตร แม้นี้ จัดว่าเป็นประโยชน์ตนเหมือนกัน.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โย ปน อจฺจารทฺธวิปสฺสโก “อชฺช อชฺเชวา”ติ ปฏิเวธํ ปตฺถยมาโน วิจรติ, เตน อุปชฺฌายาทิวตฺตานิปิ หาเปตฺวา อตฺตโน กิจฺจเมว กาตพฺพํ. เอวรูปํ หิ อตฺตทตฺถมภิญฺญาย “อยเมว อตฺตโน อตฺโถ”ติ สลฺลกฺเขตฺวา สทตฺถปฺปสุโต สิยาติ ตสฺมึ สเก อตฺเถ อุยฺยุตฺตปฺปยุตฺโต ภเวยฺยา”ติ.

ส่วนภิกษุ ผู้ปรารภวิปัสสนา อย่างยิ่งยวดเที่ยวปรารถนาการรู้แจ้งอยู่ว่า “เราจักรู้แจ้งในวันนี้ ๆ ให้ได้” ยังแม้วัตรมีอุปัชฌายวัตรเป็นต้นให้เสียหายไป ควรทำกิจของตนที่เดียว. ก็ภิกษุรู้จักประโยชน์ของตนเห็นปานนี้แล้ว กำหนดได้ว่า “นี้เท่านั้น เป็นประโยชน์ของตน” ควรเป็นผู้ขวนขวายในประโยชน์ของตน. อธิบายว่า พึงเป็น ผู้เพียรประกอบในประโยชน์ของตนเท่านั้น”.

เทสนาวสาเน โส เถโร อรหตฺเต ปติฏฺฐหิ. สมฺปตฺตภิกฺขูนมฺปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ในเวลาจบเทศนา พระเถระนั้นตั้งอยู่ในพระอรหัต. พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่ภิกษุผู้ประชุมกันแล.

อตฺตทตฺถตฺเถรวตฺถุ ทสมํ.

เรื่องพระอัตตทัตถเถระที่ ๑๐ จบ.

อตฺตวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

พรรณนาอัตตวรรค จบ.

ทฺวาทสโม วคฺโค.

วรรคที่ ๑๒ จบ.

ความคิดที่ ๑-๑๐-๔

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓. โลกวคฺค	๑๓. โลกวรรค
๑. ทหรภิกฺขุวตฺถุ	๑. เรื่องภิกษุหนุ่ม
๑๖๗. หีนํ ธมฺมํ น เสเวยฺย ปมาเทน น สํวเส มิจฺฉาทิฏฺฐึ น เสเวยฺย น สิยา โลกวฑฺฒโน.	๑๖๗. บุคคลไม่ควรเสพธรรมเลว ไม่ควรอยู่ด้วยความประมาท ไม่ควรเสพความเห็นผิด ไม่ควรเป็นคนรกโลก.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓. โลกวคฺควณฺณนา

๑. ทหรภิกฺขุวตฺถุ

หีนํ ธมฺมนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อญฺญตรํ ทหรภิกฺขุํ อารพฺภ กเถสิ.

อญฺญตโร กิร เถโร ทหรภิกฺขุนา สทฺธึ ปาโต ว วิสาขาย เคหํ อคมาสิ. วิสาขาย เคเห ปญฺจสตานํ ภิกฺขูนํ ธุวยาคุ นิจฺจํ ปญฺญตฺตา โหติ. เถโร ตตถ ยาคุ ปิวิตวา ทหรํ นิสีทาเปตฺวา สยํ อญฺญํ เคหํ อคมาสิ. เตน จ สมเยน วิสาขาย ปุตฺตสฺส ธีตา อยฺยิกาย ฐาเน ฐตฺวา ภิกฺขูนํ เวยฺยาวจฺจํ กโรติ. สา ตสฺส ทหรสฺส อุทกํ ปริสฺสาเวนฺตี จาฏิยํ อตฺตโน มุขนิมิตฺตํ ทิสฺวา หสิ. ทหโรปิ ตํ โอโลเกตฺวา หสิ.

๑๓. พรรณนาโลกวรรค

๑. เรื่องภิกษุหนุ่ม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุหนุ่ม รูปใดรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ธรรมอันเลว** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา พระเถระรูปหนึ่งได้ไปเรือนนางวิสาขา แต่เช้ามืด พร้อมกับภิกษุหนุ่ม. ข้าวต้มประจำ ย่อมเป็นอันเขาตระเตรียมไว้ในเรือนนางวิสาขาเป็นนิตย์ สำหรับภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป. พระเถระฉันข้าวต้มแล้วให้ภิกษุหนุ่มนั่งคอยที่เรือนนั้น ตนเองได้ไปเรือนหลังอื่น. ก็สมัยนั้น หลานสาวนางวิสาขาดำรงอยู่ในตำแหน่งย่า (หมายความว่าทำหน้าที่แทนนางวิสาขาซึ่งเป็นย่าของตัวเอง) ทำการรับใช้ภิกษุทั้งหลาย. นางกำลังกรองน้ำสำหรับ ภิกษุหนุ่มนั้น เห็นเงาหน้าของตนในตุ่มน้ำแล้ว ก็หัวเราะ. ถึงภิกษุหนุ่มมองดูนางแล้วก็หัวเราะ.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา ตำ หสมานำ ทิสฺวา "ฉินฺนสีโส หสตี"ติ อาห. อถ นำ ทหโร "ตฺวำ ฉินฺนสีสา, มาตาปิตโรปิ เต ฉินฺนสีสา"ติ อกฺโกสิ. สา โรทมานา มหานเส อยฺยิกาย สนฺติกำ คนฺตฺวา "กิมิทำ อมฺมา"ติ วุตฺเต, ตมตฺถำ อาโรเจสิ. สา ทหรสฺส สนฺติกำ คนฺตฺวา "ภนฺเต มา กุชฺฌิ, น เอตำ ฉินฺนเกสนขสฺส ฉินฺนนิวาสน-ปารุปนสฺส มชฺเฌ ฉินฺนกปาลมาทาย ภิกฺขาย จรนฺตสฺส อยฺยสฺส อติครุกนฺ"ติ อาห. ทหโร "อาม อุปาสเก, ตฺวำ มม ฉินฺนเกสาทิภาวำ ชานาสิ, อิมิสฺสา มำ "ฉินฺนสีโส"ติ กตฺวา อกฺโกสิตุำ วฏฺฏิสฺสตี"ติ. วิสาขา เนว ทหรำ สญฺญาเปตุำ อสกฺขิ, น ทาริกำ.

นางเห็นภิกษุหนุ่มรูปนั้นหัวเราะ ก็กล่าวว่า "คนหัวขาด ย่อมหัวเราะ" ลำดับนั้น ภิกษุหนุ่มก็ด่านางว่า "เธอเป็นคนหัวขาด ถึงบิดาและมารดาของเธอก็เป็นคนหัวขาด". นางร้องไห้ไปสำนักย่าที่โรงครัวใหญ่ เมื่อนางวิสาขาถามว่า "นี่อะไรกัน แม่ ?" ก็บอกเนื้อความนั้น. นางวิสาขานั้นไปสำนักภิกษุหนุ่มแล้วเรียนว่า "ท่านอย่าโกรธเลย เจ้าข้า, คำนั่น ไม่หนักนักสำหรับพระผู้เป็นเจ้าผู้ตัดผมและเล็บ ผู้นุ่งและห่มผ้าที่ตัดแล้ว ถือกระเบื้องที่ตัดตรงกลาง เที่ยวไปเพื่อภิกษา". ภิกษุหนุ่ม ตอบว่า "ถูกแล้ว อุบาสิกา ท่านรู้ว่าอาตมภาพ มีผมตัดแล้วเป็นต้น การที่หลานสาวท่านคนนี้ด่า ทำอาตมภาพว่า "เป็นคนหัวขาด" จักสมควรหรือ?" นางวิสาขาไม่สามารถจะให้ภิกษุหนุ่มยินยอม ทั้งไม่สามารถให้หลานสาวยินยอมได้.

ตสฺมึ ขเณ เถโร อาคนฺตฺวา "กิมิทำ อุปาสิเก"ติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถำ สุตฺวา ทหรำ โอวทนฺโต อาห "อเปหิ อาวุโส, นายำ ฉินฺนเกสนข-

ในขณะนั้น พระเถระมา ถามว่า "นี้อะไรกันอุบาสิกา" ฟังความนั้นแล้ว เมื่อจะสั่งสอนภิกษุหนุ่ม จึงกล่าวว่า "ผู้มีอายุ ท่านจงหลีกไปเสีย, เด็กหญิง

วตฺถสฺส มชฺเฌ ฉินฺนกปาลํ อาทาย คนนี้ ไม่ได้ด่าเธอ ผู้มีผม เล็บ และผ้า
ภิกฺขาย จรนฺตสฺส อกฺโกสิ, ตุณฺหี อันตัดแล้ว ถือกระเบื้องที่ตัดตรงกลาง
โหหี"ติ. "อาม ภนฺเต, กึ ตุเมฺห เที่ยวไปเพื่อภิกษา เธอจงนิ่งเสีย".
อตฺตโน อุปฏฺฐายิกํ อตชฺชิตฺวา มํ ภิกษุหนุ่มกล่าวว่า "อย่างนั้นหรือ
ตชฺเชสฺสถ, มํ 'ฉินฺนสีโส'ติ อกฺโกสิตุ ขอรับ, ท่านไม่ข่มขู่อุปัฏฐายิกาของตน
วฏฺฏตี"ติ. ตสฺมึ ขเณ สตฺถา แล้ว จักข่มขู่ผมทำไม ? การที่เด็กหญิง
อาคนฺตฺวา "กิมิทนฺ"ติ ปุจฺฉิ. วิสาขา คนนี้ ด่าผมว่า 'เป็นคนหัวขาด'
อาทิโต ปฏฺฐาย ตำ ปวตฺตึ สมควรหรือ". ขณะนั้น พระศาสดา
อาโรเจสิ. สตฺถา ตสฺส ทหรสฺส เสด็จมา ตรัสถามว่า "นี้อะไรกัน ?".
โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปนิสฺสยำ ทิสฺวา นางวิสาขา กราบทูลความเป็นไปนั้น
"มยา อิมำ ทหรำ อนุวตฺติตุ ตั้งแต่ต้น. พระศาสดาทรงเห็นอุปนิสัย
วฏฺฏตี"ติ จินฺเตตฺวา วิสาขำ อาห แห่งโสดาปัตติมรรคของภิกษุหนุ่มรูปนั้น
"กึ ปน วิสาเข ตว ทาริกาย แล้ว จึงทรงดำริว่า "เราควรคล้อยตาม
ฉินฺนเกสาทิมตฺตเกเนว มม สาวเก ภิกษุหนุ่มรูปนี้" แล้วจึงตรัสกับนาง-
ฉินฺนสีเส กตฺวา อกฺโกสิตุ วฏฺฏตี"ติ. วิสาขาว่า "วิสาขา ก็หลานสาวของ
เธอด่าทำสาวกของเราให้เป็นคนหัวขาด
ด้วยเหตุเพียงมีผมที่ตัดแล้วเป็นต้นเท่านั้น
สมควรละหรือ".

ทหโร ตาวเทว อุฏฺฐาย อญฺชลึ ภิกษุหนุ่มลุกขึ้นทันที ประคองอัญชลี
ปคฺคเหตฺวา "ภนฺเต เอตำ ปณฺหำ แล้วกราบทูลว่า "พระเจ้าข้า พระองค์
ตุเมฺห สุฏฺฐุ ชานาถ, อมฺหากำ ทรงทราบปัญหานั่นอย่างดี พระอุปัชฌาย์
อุปชฺฌาโย จ มหาอุปาสิกา จ ของข้าพระองค์ และมหาอุบาสิกาหา
สุฏฺฐุ น ชานนฺตี"ติ อาห. สตฺถา ทราบด้วยดีไม่". พระศาสดาทรง

ธรรมปท.ป-ท.๖-๔

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทหรสฺส อตฺตโน อนุกุลภาวํ ญตฺวา “กามคุณ่ อารพฺภ หสนภาโว นาม หีโน ธมฺโม, หีนญฺจ นาม ธมฺมํ เสวิตุ่ ปมาเทน จ สทฺธึ สวสิตุ่ปิ น วฏฺฏตี”ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ทราบว่าพระองค์ทรงเกื้อกูลแก่ภิกษุหนุ่ม นั้น ตรัสว่า “ขึ้นชื่อว่าภาวะคือการหัวเราะปรารภกามคุณ เป็นธรรมอันเลว บุคคล เสพธรรมที่ชื่อว่าเลว และอยู่ร่วมด้วยความประมาท ไม่สมควรเลย” แล้วจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๖๗. “หีนํ ธมฺมํ น เสเวยฺย
ปมาเทน น สวเส
มิจฺฉาทิฏฺฐึ น เสเวยฺย
น สิยา โลกวฑฺฒโน”ติ.

๑๖๗. “บุคคลไม่ควรเสพธรรมเลว ไม่ควรอยู่ด้วยความประมาท ไม่ควรเสพความเห็นผิด ไม่ควรเป็นคนรกโลก”.

ตตฺถ **หีนํ ธมฺมนฺติ** ปญฺจกามคุณํ ธมฺมํ. โส หิ หีเนนชเนน อนฺตมโส โอฏฺฐโคณาทีหิปิ ปฏิเสวิตพฺโพ, หีเนสุ จ นิรยาทีสุ ฐาเนสุ นิพฺพตฺตาเปตีติ หีโน นาม, ตํ น เสเวยฺย. **ปมาเทนาติ** สติโวสฺสคฺคลกฺขเณน ปมาเทนาปิ น สวเสยฺย. **น เสเวยฺยาติ** มิจฺฉาทิฏฺฐึ น คณฺเหยฺย. **โลกวฑฺฒโนติ** โย หิ เอวํ กโรติ, โส โลกวฑฺฒโน นาม โหติ, ตสฺมา เอวํ อกรเณน สิยา โลกวฑฺฒโนติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ธรรมเลว** ได้แก่ ธรรมคือเบญจกามคุณ. จริงอยู่ คนเลว โดยที่สุด แม้สัตว์ทั้งหลายมีอูฐและวัวเป็นต้น พึงซ่องเสพธรรมคือเบญจกามคุณนั้น, ก็ธรรมคือเบญจกามคุณที่ชื่อว่าเลว เพราะอรรถว่ายังสัตว์ให้บังเกิดในที่ทั้งหลาย มีนรกเป็นต้นอันเลว, บุคคลไม่ควรเสพธรรมคือเบญจกามคุณนั้น. คำว่า **ด้วยความประมาท** ความว่า ไม่ควรอยู่ด้วยความประมาท มีการปล่อยสติเป็นลักษณะ. คำว่า **ไม่ควรเสพ** ความว่า ไม่ควรยึดถือความเห็นผิด. คำว่า **เป็นคน**

รกโลก ความว่า เพราะบุคคลผู้ทำอยู่อย่างนี้ ชื่อว่า เป็นคนรกโลก ฉะนั้น เพราะไม่ทำอย่างนี้ บุคคลจึงจะได้ชื่อว่า (ไม่)พึงรกโลก.

เทสนาวสาเน ทหโร ภิกฺขุ โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. สมฺปตฺตานมฺปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุหนุ่มดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล. พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่ชนทั้งหลาย ผู้ประชุมกันแล.

ทหรภิกฺขุวตฺถุ ปฐมํ.

เรื่องภิกษุหนุ่มที่ ๑ จบ.

ธรรมบท.บ-ท.๖-๔

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. สุทฺโธทนวตฺถุ

๑๖๘. อุตฺติฏฺเฐ นปฺปมชฺเชยฺย
ธมฺมํ สจริตํ จเร
ธมฺมจารี สุขํ เสติ
อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

๑๖๙. ธมฺมํ จเร สุจริตํ
น ตํ ทุจฺจริตํ จเร
ธมฺมจารี สุขํ เสติ
อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

๒. เรื่องพระเจ้าสุทโธทนะ

๑๖๘. นักบวชไม่พึงประมาทในก้อนข้าว
ที่ตนพึงลุกขึ้นยืนรับ บุคคลควร
ประพฤติธรรมให้สุจริต ผู้ประพฤติ
ธรรมเป็นปรกติ ย่อมอยู่เป็นสุข
ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า.

๑๖๙. บุคคล ควรประพฤติธรรมให้สุจริต
ไม่ควรประพฤติธรรมนั้น ให้ทุจริต
ผู้ประพฤติธรรมเป็นปรกติ ย่อมอยู่
เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อฉวายเป็นพุทธบูชา

๒. สุทฺโธทนวตฺถุ

อุตฺติฏฺเฐ นปฺปมชฺเชยฺยาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา นิโคฺรธารามे วิหรนฺโต ปิตรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ สมเย สตฺถา ปฐมคมเนน กปิลวตฺถุปุรํ คนฺตฺวา ญาตีหิ กตปจฺจุคฺคมโน นิโคฺรธารามํ คนฺตฺวา ญาตีนํ มานํ ภินฺทนตฺถาย อากาเส รตนจงฺกมํ มาเปตฺวา ตตฺถ จงฺกมนฺโต ธมฺมํ เทเสสิ. ญาตี ปสนฺนจิตฺตา สุทฺโธทนมหาราชานํ อาทึ กตฺวา วนฺทึสุ. ตสฺมึ ญาติสมาคเม โปกฺขรวสฺสं วสฺสิ. ตं อารพฺภ มหาชเนน กถาย สมุฏฺฐาปิตาย, “น ภิกฺขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ มยฺหํปิ ญาติสมาคเม โปกฺขรวสฺสं วสฺสิเยวา”ติ วตฺวา เวสฺสนฺตรชาตกํ กเถสิ.

๒. เรื่องพระเจ้าสุทโธทนะ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในนิโครธาราม ทรงปรารภพระราชบิดาตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **นักบวชไม่พึงประมาทในก้อนข้าวที่ตนพึงลุกขึ้นยืนรับ** เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง พระศาสดาเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ โดยการเสด็จไปครั้งแรกอันพระญาติทั้งหลายทำการต้อนรับแล้ว เสด็จไปนิโครธารามทรงเนรมิตรัตนจงกรมในอากาศ ทรงจงกรมบนรัตนจงกรมนั้น ทรงแสดงธรรมเพื่อทำลายความถือตัวของพระญาติทั้งหลาย. พระญาติทั้งหลายมีจิตเลื่อมใสตั้งต้นแต่พระเจ้าสุทโธทนมหาราชถวายบังคมแล้ว. ฝนโบกขรพรรษตกแล้วในสมาคมพระญาตินั้น. เมื่อมหาชนสนทนาปรารภฝนนั้น, พระศาสดาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น, แม้ในครั้งก่อน ฝนโบกขรพรรษก็ตกลงแล้ว ในสมาคมพระญาติ แม้ของเราเหมือนกัน” ตรัสเวสสันดรชาดก.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธมฺมเทสนำ สุตฺวา ปฏิกฺกมนฺเตสุ ญาตีสุ เอโกปิ สตฺถารำ น นิมนฺเตสิ. ราชาปิ "มยฺหำ ปุตฺโต มม เคหำ อนาคนฺตฺวา กหำ คมิสฺสตี"ติ อนิมนฺเตตฺวา ว อคมาสิ. คนฺตฺวา จ ปน เคเห วีสติยา ภิกฺขุสหสฺสานำ ยาคุอาทีนิ ปฏิยาทาเปตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปสิ.

บรรดาพระญาติทั้งหลาย ฟังพระธรรมเทศนาแล้วพากันหลีกไป, แม้คนเดียวก็ไม่นิมนต์พระศาสดา. ถึงพระราชาก็ไม่ทรงนิมนต์ด้วยทรงดำริว่า "บุตรของเรา ไม่มาเรือนของเราแล้วจักไปที่ไหน" แล้วจึงได้เสด็จไป. ก็แลครั้นเสด็จไปแล้ว รับสั่งให้ตระเตรียมข้าวต้มเป็นต้น ให้ปูอาสนะไว้สำหรับภิกษุ ๒๐,๐๐๐ รูป.

ปุนทิวเส สตฺถา นครำ ปิณฺฑาย ปวิสนฺโต "กึ นุ โข อตีตพุทฺธา ปิตุ นครำ ปตฺวา อุชุกเมว ญาติกุลำ ปวิสึสุ, อุทาหุ ปฏิปาฏิยา ปิณฺฑาย จรึสู"ติ อาวชฺชนฺโต "ปฏิปาฏิยา จรึสู"ติ ทิสฺวา ปฐมเคหโต ปฏฺฐาย ปิณฺฑาย จรนฺโต ปายาสิ. ราหุลมาตา ปาสาทตเล นิสินฺนา ว ทิสฺวา ตำ ปวตฺตึ รญฺโญ อาโรเจสิ. ราชา สาฏกำ สณฺฐเปนฺโต เวเคน นิกฺขมิตฺวา สตฺถารำ วนฺทิตฺวา อาห "ปุตฺตก กสฺมา มำ นาเสสิ, อติวิย เม ปิณฺฑาย จรนฺเตน ลชฺชา อุปฺปาทิตา, บังคมพระศาสดา ทูลว่า "ลูก ทำไม

ในวันรุ่งขึ้น พระศาสดา เมื่อเสด็จเข้าไปพระนคร เพื่อบิณฑบาตทรงใคร่ครวญอยู่ว่า "พระพุทธเจ้าทั้งหลายในครั้งอดีต เสด็จถึงพระนครของพระบิดาแล้ว เสด็จเข้าไปยังตระกูลพระญาติโดยตรงทีเดียว หรือเสด็จเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับ" ทรงเห็นว่า "เสด็จเที่ยวไปตามลำดับ" จึงเสด็จเที่ยวเดินบิณฑบาตไปตั้งแต่เรือนหลังแรก. พระมารดาของพระราหุล ประทับนั่งอยู่บนพื้นปราสาท ทอดพระเนตรเห็นแล้ว จึงกราบทูลความเป็นไปนั้นแด่พระราชา. พระราชาทรงจัดแจงผ้าสาฏกรีบเสด็จออกไป ถวายบังคมพระศาสดา ทูลว่า "ลูก ทำไม

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อยุตฺตํ นาม โว กตๆ, อิมสฺมีเยว นคเร สุวณฺณสิวิกาทีหิ วิจริตฺวา ปิณฺฑาย จริตุ๎ วฏฺฏติ, กึ มํ ลชฺชาเปสี"ติ.

ลูกจึงทำให้พ่อเสียหาย, ลูกเที่ยวบิณฑบาตทำให้พ่อเกิดความละอายเหลือเกิน ลูกทำกรรมไม่สมควรเลย, ลูกเที่ยวไปด้วยวอทองเป็นต้น เที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตในพระนครนี้แล จึงจะควร ทำไมลูกจึงทำให้พ่ออับอายเล่า".

"นาหนฺตํ มหาราช ลชฺชาเปมิ, อตฺตโน ปน กุลวํสํ อนุวตฺตามี"ติ. "กึ ปน ตาต ปิณฺฑาย จริตฺวา ชีวนๆ มม วฺโส"ติ. "เนโส มหาราช ตว วฺโส, มม ปเนโส วฺโส, อเนกานิ หิ พุทฺธสหสฺสานิปิ ปิณฺฑาย จริตฺวา ว ชีวีสู"ติ วตฺวา ธมฺมๆ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

พระศาสดา ตรัสว่า "มหาบพิตร อาตมภาพ จะทำให้พระองค์อับอายก็หาไม่, แต่อาตมภาพประพฤติตามวงศ์ตระกูลของตน". พระเจ้าสุทโธทนะทูลว่า "พ่อก็การเที่ยวบิณฑบาตแล้วเป็นอยู่ เป็นวงศ์ของเราหรือ?". พระศาสดาตรัสว่า "มหาบพิตร นั่นไม่ใช่วงศ์ของพระองค์ แต่นั่น เป็นวงศ์ของอาตมภาพ, เพราะแม้พระพุทธเจ้าตั้งหลายพันพระองค์ ก็เสด็จเที่ยวบิณฑบาตแล้วเป็นอยู่เหมือนกัน" เมื่อทรงแสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๖๘. "อุตฺติฏฺเฐ นปฺปมชฺเชยฺย
ธมฺมๆ สจริตๆ จเร
ธมฺมจารี สุขๆ เสติ
อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

๑๖๘. "นักบวชไม่พึงประมาทในก้อนข้าวที่ตนพึงลุกขึ้นยืนรับ บุคคลควรประพฤติธรรมให้สุจริต ผู้ประพฤติธรรมเป็นปรกติ ย่อมอยู่เป็นสุข ทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๖๙. ธมฺมํ จเร สุจริตํ
น ตำ ทุจฺจริตำ จเร
ธมฺมจารี สุขำ เสติ
อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จา"ติ.

๑๖๙. บุคคล ควรประพฤติธรรมให้สุจริต
ไม่ควรประพฤติธรรมนั้นให้ทุจริต
ผู้ประพฤติธรรมเป็นปรกติ ย่อม
อยู่เป็นสุข ทั้งในโลกนี้และโลก-
หน้า".

ตตฺถ **อุตฺติฏฺเฐติ** อุฏฺฐหิตฺวา ปเรสำ ฆรทฺวาเร ฐตฺวา คเหตพฺพปิณฺเฑ. **นปฺปมชฺเชยฺยาติ** ปิณฺฑปาตจาริกวตฺตำ หิ ปริหาเปตฺวา ปณีตโภชนานิ ปริเยสนฺโต อุตฺติฏฺเฐ ปมชฺชติ นาม, สปทานำ ปิณฺฑาย จรนฺโต ปน นปฺปมชฺชติ นาม. เอวำ กโรนฺโต อุตฺติฏฺเฐ นปฺปมชฺเชยฺย. **ธมฺมนฺติ** อเนสนำ ปหาย สปทานำ จรนฺโต ตเมว ภิกฺขาจริยธมฺมำ สุจริตำ จเรยฺย. สุขำ **เสตีติ** เทสนามตฺตเมตำ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ในก้อนข้าวที่ตนพึงลุกขึ้นยืนรับ** ความว่า ในก้อนข้าวที่ตนพึงลุกขึ้นยืนรับที่ประตูเรือนของชนเหล่าอื่น. คำว่า **ไม่พึงประมาท** ความว่า ก็ ภิกษุเมื่อยังธรรมเนียม คือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรให้เสื่อมเสียไป. เที่ยวแสวงหาโภชนะอันประณีต ชื่อว่า ย่อมประมาทในก้อนข้าวที่ตนพึงลุกขึ้นยืนรับ, แต่เมื่อเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอก ชื่อว่าย่อมไม่ประมาท. ภิกษุเมื่อทำอย่างนี้ ชื่อว่า ไม่พึงประมาทในก้อนข้าวที่ตนพึงลุกขึ้นยืนรับ. คำว่า **ธรรม** ความว่า ภิกษุละการแสวงหา อันไม่สมควรเสีย เที่ยวไปตามลำดับตรอก ชื่อว่า พึงประพฤติธรรม คือการเที่ยวไปเพื่อภิกษานั้นนั่นแล ให้สุจริต. คำว่า **ย่อมอยู่เป็นสุขนั่น** เป็นเพียงเทศนา.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอวํ ปเนตํ ภิกฺขาจริยธมฺมํ จรนฺโต ธมฺมจารี อิธ โลเก จ ปรโลเก จ จตูหิปิ อิริยาปเถหิ สุขํ วิหรตีติ อตฺโถ. **น ตํ ทุจฺจริตนฺติ** เวสิยาทิเภเท อโคจเร จรนฺโต ภิกฺขาจริยธมฺมํ ทุจฺจริตํ จรติ นาม เอวํ อจริตฺวา ตํ ธมฺมํ จเร สุจริตํ น ตํ ทุจฺจริตํ จเร. เสสํ วุตฺตตฺถเมว.

อธิบายว่า ก็ภิกษุเมื่อประพฤติธรรม คือการเที่ยวไปเพื่อภิกษานั่นอย่างนี้ ชื่อว่าประพฤติธรรมเป็นปรกติ ย่อมอยู่เป็นสุขด้วยอิริยาบถ ๔ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า. คำว่า **ไม่ควรประพฤติธรรมนั้น ให้ทุจริต** ความว่า ภิกษุเมื่อเที่ยวไปในอโคจร แยกออกเป็นหญิงแพศยาเป็นต้นชื่อว่า ย่อมประพฤติธรรม คือ การเที่ยวไปเพื่อภิกษาให้ทุจริต ไม่เที่ยวไปอย่างนั้น พึงประพฤติธรรมนั้นให้สุจริต ไม่พึงประพฤติธรรมนั้นให้ทจริต. คำที่เหลือมีเนื้อความดังกล่าวแล้วนั่นแล.

เทสนาวสาเน ราชา โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. สมฺปตฺตานมฺปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ในเวลาจบเทศนา พระราชาทรงดำรงอยู่แล้วในโสดาปัตติผล. ธรรมเทศนา ได้มีประโยชน์แม้แก่ชนทั้งหลายผู้ประชุมกันแล.

สุทฺโธทนวตฺถุ ทุติยํ.

เรื่องพระเจ้าสุทโธทนะที่ ๒ จบ.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓. วิปสฺสกภิกฺขุวตฺถุ

๑๗๐. ยถา ปุพฺพุฬกํ ปสฺเส
ยถา ปสฺเส มรีจิกํ
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ
มจฺจุราชา น ปสฺสติ.

๓. เรื่องภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา

๑๗๐. พระยามัจจุ ย่อมมองไม่เห็นบุคคล
ผู้พิจารณาเห็นโลก เหมือนบุคคล
เห็นฟองน้ำเห็นพยับแดดฉะนั้น.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อฉวายเป็นพุทธบูชา

๓. วิปสฺสกภิกฺขุวตฺถุ

ยถา ปุพฺพุฬกํ ปสฺเสติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ปญฺจสเต วิปสฺสเก ภิกฺขู อารพฺภ กเถสิ.

เต กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา อรญฺญํ ปวิสิตฺวา วายมนฺตาปิ อปฺปตฺตวิเสสา "วิเสเสตฺวา กมฺมฏฺฐานํ คเหสฺสามา"ติ สตฺถุ สนฺติกํ อาคจฺฉนฺตา อนฺตรามคฺเค มรีจึ ทิสฺวา มรีจิกมฺมฏฺฐานํ ภาเวนฺตา ว อาคมึสุ. เตสํ วิหารํ ปวิฏฺฐกฺขเณเยว เทโว วสฺสิ. เต ตตฺถ ตตฺถ ปมุเขสุ ฐตฺวา ธาราเวเคน อุฏฺฐหิตฺวา ภิชฺชนฺเต ปุพฺพุฬเก ทิสฺวา "อยมฺปิ อตฺตภาโว อุปฺปชฺชิตฺวา ภิชฺชนตฺเถน ปุพฺพุฬ-สทิโสเยวา"ติ อารมฺมณํ คณฺหึสุ. สตฺถา คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโน ว เต ภิกฺขู โอโลเกตฺวา เตหิ สทฺธึ กเถนฺโต วิย โอภาสํ ผริตฺวา อิมํ

๓. เรื่องภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา ประมาณ ๕๐๐ รูป ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **เหมือนบุคคลเห็นฟองน้ำฉะนั้น** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา ภิกษุเหล่านั้น เรียนกรรมฐานในสำนักพระศาสดาแล้วเข้าป่า แม้พยายามอยู่ก็ไม่บรรลุคุณวิเศษ จึงคิดกันว่า "พวกเราจักเรียนกรรมฐานให้วิเศษ" กำลังพากันเดินมาสำนักพระศาสดา เห็นพยับแดดในระหว่างทาง ก็พากันเจริญกรรมฐาน มีพยับแดดเป็นอารมณ์มาแล้ว. ฝนตกขณะที่ภิกษุเหล่านั้นเข้าไปวัดนั่นเอง. ภิกษุเหล่านั้นพากันยืนอยู่ที่หน้ามุขนั้น ๆ เห็นฟองน้ำซึ่งเกิดขึ้น เพราะความเร็วแห่งสายน้ำแล้วสลายไป จึงยึดเอาเป็นอารมณ์ว่า "อัตภาพแม้นี้เป็นเช่นเดียวกับฟองน้ำ เพราะอรรถว่า เกิดขึ้นแล้วสลายไป". พระศาสดา ประทับนั่งที่พระคันธกุฏีเทียว ทรงมองดูภิกษุเหล่านั้นแล้ว ทรงแผ่

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คาถมาห

พระโอภาสไป ดุจตรัสอยู่กับภิกษุเหล่านั้น แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๗๐. "ยถา ปุพฺพุฬกํ ปสฺเส
ยถา ปสฺเส มรีจิกํ
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ
มจฺจุราชา น ปสฺสตี"ติ.

๑๗๐. "พระยามัจจุ ย่อมมองไม่เห็น บุคคลผู้พิจารณาเห็นโลก เหมือนบุคคลเห็นฟองน้ำ เห็นพยับแดดฉะนั้น".

ตตฺถ **มรีจิกนฺติ** มายํ. มายา หิ ทูรโต ว เคหสณฺฐานาทิวเสน อุปฏฺฐิตาปิ อุปคจฺฉนฺตานํ อคยฺหุปคา ริตฺตกตุจฺฉกา ว, ตสฺมา "ยถา อุปฺปชฺชิตฺวา ภิชฺชนตฺเถน ปุพฺพุฬกํ ริตฺตตุจฺฉาทิภาเวน มายํ ปสฺเสยฺย เอวํ ขนฺธาทิโลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตี"ติ อตฺโถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **พยับแดด** ได้แก่ ซึ่งพยับแดด. แท้จริงพยับแดดแม้ปรากฏแต่ไกล ด้วยอำนาจสัณฐานมีขนาดเท่าเรือนเป็นต้น เป็นสภาพที่เข้าถึงความเป็นรูปที่ยึดถือเอามิได้, เป็นสภาพว่างเปล่า ปรากฏแก่ชนทั้งหลายผู้เข้าไปใกล้, เพราะฉะนั้นจึงมีอธิบายว่า "พระยามัจจุ ย่อมมองไม่เห็นบุคคลผู้พิจารณาเห็นโลก มีขันธ์เป็นต้น เหมือนบุคคลเห็นฟองน้ำ เพราะอรรถว่า เกิดขึ้นแล้วสลายไป เห็นพยับแดด โดยความเป็นสภาพที่ว่างเปล่าเป็นต้น ฉะนั้น".

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทสนาวสาเน เต ภิกฺขู ในเวลาจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้น
จิตฺตฺจาเนเยว อรหตฺตํ ปาปุณึสูติ. บรรลุพระอรหัต ในที่ ๆ พวกตนยืน
นั่นเอง.

วิปสฺสกภิกฺขุวตฺถุ ตติยं. เรื่องภิกษุผู้เจริญวิปัสสนาที่ ๓ จบ.

ธรรมปท.ป-ท.๖-๕

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. อภยราชกุมารวตฺถุ

๑๗๑. เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ
จิตฺตํ ราชรถูปมํ
ยตฺถ พาลา วิสีทนฺติ
นตฺถิ สงฺโค วิชานตํ.

๔. เรื่องอภัยราชกุมาร

๑๗๑. ท่านทั้งหลายจงมาดูโลกนี้ อันตระการดุจราชรถ ที่พวกคนเขลาหมกอยู่ แต่ท่านผู้รู้หาข้องอยู่ไม่.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. อภยราชกุมารวตฺถุ

เอถ ปสฺสถิมํ โลกนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต อภยราชกุมารํ อารพฺภ กเถสิ.

ตสฺส กิร ปจฺจนฺตํ วูปสเมตฺวา อาคตสฺส ปิตา พิมฺพิสาโร ตุสิตฺวา เอกํ นจฺจคีตกุสลํ นาฏกิตฺถึ ทตฺวา สตฺตาหํ รชฺชํ อทาสิ. โส สตฺตาหํ เคหา พหิ อนิกฺขมนฺโต ว รชฺชสิรึ อนุภวิตฺวา อฏฺฐเม ทิวเส นทีติตฺถํ คนฺตฺวา นหาตฺวา อุยฺยานํ ปวิสิตฺวา สนฺตติมหามตฺโต วิย ตสฺสา อิตฺถิยา นจฺจคีตํ ปสฺสนฺโต นิสีทิ. สาปิ ตำขณญฺเญว สนฺตติมหามตฺตสฺส นาฏกิตฺถี วิย สตฺถกวาตานํ วเสน กาลมกาสิ.

๔. เรื่องอภัยราชกุมาร

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภอภัยราชกุมาร ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ท่านทั้งหลาย จงมาดูโลกนี้** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา เมื่ออภัยราชกุมารนั้น ทรงปราบปรามหมู่บ้านชายแดนจนสงบราบคาบมาแล้ว พระเจ้าพิมพิสาร ผู้เป็นพระราชบิดา ทรงพอพระทัยจึง พระราชทานหญิงนักฟ้อน ผู้ชำนาญในการฟ้อนรำและการขับร้องคนหนึ่ง และได้พระราชทานราชสมบัติให้ ๗ วัน. พระกุมารนั้น ไม่เสด็จออกจากพระราชวังไปภายนอกเลย เสวยสิริราชสมบัติตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๘ เสด็จไปท่าน้ำทรงสนานแล้ว เสด็จเข้าไปพระ-อุทยาน ประทับนั่งดูการฟ้อน และการขับของหญิงนั้น ดุจสันตติมหาอำมาตย์. ฝ่ายหญิงนักฟ้อนนั้น เสียชีวิต ด้วยอำนาจลมที่มีพิษดุจศัสตรา ในขณะนั้นนั่นเอง ดุจหญิงนักฟ้อนของ สันตติ-มหาอำมาตย์.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กุมาโร ตสฺสา กาลกิริยาย พระกุมาร เกิดความโศกขึ้น เพราะ
อุปฺปนฺนโสโก “น เม อิมํ โสกํ การเสียชีวิตของหญิงนักฟ้อนคนนั้น ทรง
จเปตฺวา สตฺถารํ อญฺโญ ดำริว่า “ยกเว้นพระศาสดาเสีย คนอื่น
นิพฺพาเปตุ สกฺขิสฺสตี”ติ สตฺถารํ ไม่สามารถดับความโศกนี้ของเราได้”
อุปสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต โสกํ เม เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลว่า “ขอ-
นิพฺพาเปถา”ติ อาห. สตฺถา ตํ พระองค์ จงโปรดดับความโศกของ
สมสฺสาเสตฺวา “ตยา หิ กุมาร ข้าพระองค์เถิด พระเจ้าข้า”. พระ-
อิมิสฺสา อิตฺถิยา เอวเมว มรณกาเล ศาสดา ทรงปลอบพระกุมารนั้นแล้ว
โรทนฺเตน ปวตฺติตานํ อสฺสูนํ ตรัสว่า “กุมาร ก็น้ำตาที่ท่านร้องไห้
อนมตคฺเค สํสาเร ปมาณํ นตฺถี”ติ เป็นไปแล้ว ในเวลาที่หญิงคนนี้ตายไป
วตฺวา ตาย เทสนาย โสกสฺส อย่างนี้นั่นแล ในวัฏสังสารที่ใคร ๆ
ตนุภาวํ ญตฺวา “กุมาร มา ไม่รู้เบื้องต้นและที่สุด กำหนดประมาณ
โสจิ, พาลชนานํ สํสีทนฏฺฐานเมตนฺ”ติ ไม่ได้” ทรงทราบว่าความโศกเบาบางลง
วตฺวา อิมํ คาถมาห เพราะพระธรรมเทศนานั้น ตรัสว่า
“กุมาร เธออย่าเศร้าโศกไปเลย, ความ
เศร้าโศกนั่น เป็นฐานะที่จมลงของ
พาลชนทั้งหลาย” แล้วตรัสพระคาถานี้
ว่า

๑๗๑. “เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ จิตฺตํ ราชรถูปมํ
ยตฺถ พาลา วิสีทนฺติ นตฺถิ สงฺโค วิชานตนฺ”ติ.

๑๗๑. “ท่านทั้งหลายจงมาดูโลกนี้ อันตระการดุจราชรถที่พวกคนเขลาหมกอยู่ แต่ท่านผู้รู้หาข้องอยู่ไม่”.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตฺถ **เอถ ปสฺสถาติ** ราช-กุมารเมว สนฺธายาห. **อิมํ โลกนฺติ** อิมํ ขนฺธโลกาทิสงฺขาตํ อตฺตภาวํ. **จิตฺตนฺติ** สตฺตรตนาทิวิจิตฺตํ ราชรถํ วิย วตฺถาลงฺการาทิวิจิตฺตํ. **ยตฺถ พาลาติ** ยสฺมึ อตฺตภาเว พาลา เอวํ วิสีทนฺติ. **วิชานตนฺติ** วิชานนฺตานํ ปน ปณฺฑิตานํ เอตฺถ ราคสงฺคาทีสุ เอโกปิ สงฺโค นตฺถีติ อตฺโถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ท่าน** **ทั้งหลายจงมาดู** พระศาสดาตรัสหมาย-เอาพระราชกุมารเท่านั้น. คำว่า โลกนี้ ได้แก่ ซึ่งอัตภาพ กล่าวคือโลก อัน ได้แก่ขันธ์เป็นต้นนี้. คำว่า **อันตระการ** ความว่า อันงดงามด้วยเครื่องประดับมีผ้าเป็นต้น ดุจราชรถ อันงดงามด้วยแก้ว ๗ ประการเป็นต้น. คำว่า **ที่พวกคนเขลา** ความว่า ในอัตภาพที่พวกคนโง่เขลาเท่านั้น หมกมุ่นกันอยู่. คำว่า **พวกผู้รู้** ความว่า แต่พวกผู้รู้ คือพวกบัณฑิต ไม่มีความติดอยู่แม้สักอย่าง ในบรรดาสิ่งที่ทำให้ติดอยู่มีราคะ เป็นต้น ในอัตภาพนี้.

เทสนาวสาเน ราชกุมาโร โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. สมฺปตฺตานมฺปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ในเวลาจบเทศนา พระราชกุมาร ทรงดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล. พระ-ธรรมเทศนาได้มีประโยชน์ แม้แก่ชนทั้งหลาย ผู้ประชุมกันแล.

อภยราชกุมารวตฺถุ จตุตฺถํ.

เรื่องอภัยราชกุมารที่ ๔ จบ.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕. สมฺมชฺชนตฺเถรวตฺถุ

๑๗๒. โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา
ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ
โสมฺ โลกำ ปภาเสติ
อพฺภามุตฺโต ว จนฺทิมา.

๕. เรื่องพระสัมมัชชนเถระ

๑๗๒. ก็บุคคลผู้ประมาทแล้ว ในครั้งก่อน
ภายหลังไม่ประมาท ย่อมทำโลก
นี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้น
จากเมฆหมอกทำโลกนี้ ให้สว่าง
ฉะนั้น.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕. สมฺมชฺชนตฺเถรวตฺถุ

โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต สมฺมชฺชนตฺเถรํ นาม อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร "ปาโต วา สายํ วา"ติ เวลํ ปมาณํ อกตฺวา อภิกฺขณํ สมฺมชฺชนฺโต ว วิจรติ. โส เอกทิวสํ สมฺมชฺชนึ คเหตฺวา ทิวาฏฺฐาเน นิสินฺนสฺส เรวตตฺเถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา "อยํ มหากุสีโต, ชนสฺส สทฺธาเทยฺยํ ภุญฺชิตฺวา อาคนฺตฺวา นิสีทติ, กินฺนาเมตสฺส สมฺมชฺชนึ คเหตฺวา เอกฏฺฐานํ สมฺมชฺชิตุํ น วฏฺฏตี"ติ อาห. เถโร "โอวาทมสฺส ทสฺสามี"ติ จินฺเตตฺวา "เอหาวุโส"ติ อาห. "กึ ภนฺเต"ติ. "คจฺฉ นฺหาตฺวา เอหี"ติ. โส ตถา อกาสิ.

อถ นํ เถโร เอกมนฺตํ นิสีทาเปตฺวา โอวทนฺโต อาห "อาวุโส ภิกฺขุนา

๕. เรื่องพระสัมมัชชนเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระสัมมัชชนเถระ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ก็บุคคลผู้ประมาทแล้วในครั้งก่อน** เป็นต้น.

ดังได้สดับมา พระเถระรูปนั้นไม่ทำประมาณเวลาว่า "เวลาเช้า หรือเวลาเย็น" เที่ยวปัดกวาดอยู่เนือง ๆ ทีเดียว. วันหนึ่ง ท่านถือไม้กวาดเดินไปสำนักพระเรวตเถระ ผู้นั่งในที่พักกลางวัน แล้วกล่าวว่า "พระเถระรูปนี้เกียจคร้านมาก, ฉันภัตตาหารที่ชนถวายด้วยศรัทธาแล้ว มานั่งอยู่, การที่พระเถระนั่น ฉวยไม้กวาด แล้วปัดกวาดสถานที่แห่งหนึ่งจะไม่ควรหรือ". พระเถระคิดว่า "เราจักให้โอวาทแก่เธอ" จึงกล่าวว่า "จงมาเถิดคุณ". ท่านถามว่า "อะไร ขอรับ". พระเถระกล่าวว่า "คุณจงไปอาบน้ำแล้วกลับมา". ท่านได้ทำตามนั้นแล้ว.

ลำดับนั้น พระเถระนิมนต์ให้ท่านนั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง เมื่อจะสั่งสอน กล่าวว่า

ธรรมบท.บ-ท.๖-๖

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นาม น สพฺพกาลํ สมฺมชฺชนฺเตน วิจริตุ์ วฏฺฏติ, ปาโตเอว ปน สมฺมชฺชิตฺวา ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตปฺปฏิกฺกนฺเตน อาคนฺตฺวา รตฺติฏฺฐาเน วา ทิวาฏฺฐาเน วา นิสินฺเนน ทฺวตฺตึสาการ์ สชฺฌายิตฺวา อตฺตภาเว ขยวยำ ปฏฺฐเปตฺวา สายณฺเห อุฏฺฐาย สมฺมชฺชิตุ์ วฏฺฏติ, นิจฺจกาลำ อสมฺมชฺชิตฺวา อตฺตโนปิ นาม โอกาโส กาตพฺโพ"ติ. โส เถรสฺส โอวาเท ฐตฺวา วิปสฺสนำ วิภาเวตฺวา น จิรสฺเสว อรหตฺตำ ปาปุณิ. ตำ ฐานำ อุกลาปำ อโหสิ.

"คุณ ธรรมดาภิกษุ ไม่ควรเที่ยวปัด-กวาดทุก ๆ เวลา, แต่ปัดกวาดตอนเช้าตรู่แล้วออกบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาต มานั่งในที่พักกลางคืน หรือที่พักกลางวัน ท่องบ่นอาการ ๓๒ เริ่มตั้งความสิ้น และความเสื่อมไปในอัตภาพลุกขึ้น ปัดกวาดในตอนเย็นจึงจะควร, อย่าปัดกวาดตลอดเวลา ควรทำโอกาสแก่ตนบ้าง". ท่านตั้งอยู่ในคำสอนของพระะเถระแล้ว เจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต. สถานที่นั้น ได้รกรุงรังแล้ว.

อถ นำ ภิกฺขู อาหำสุ "อาวุโส สมฺมชฺชนตฺเถร ตำ ฐานำ อุกลาปำ, กสฺมา น สมฺมชฺชสี"ติ. "ภนฺเต มยา ปมาทกาเล เอวำ กตำ, อิทานมฺหิ อปฺปมตฺโต"ติ. ภิกฺขู "อยำ เถโร อญฺญำ พฺยากโรตี"ติ สตฺถุ อาโรเจสุ์. สตฺถา "อาม ภิกฺขเว, มม ปุตฺโต ปุพฺเพ ปมาทกาเล สมฺมชฺชนฺโต วิจริ, อิทานิ ปน มคฺคผลสุเขน วีตินาเมนฺโต น สมฺมชฺชตี"ติ วตฺวา อิมำ คาถมาห

ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายกล่าวกับท่านว่า "พระสัมมัชชนเถระะผู้มีอายุ สถานที่นั้นรกรุงรัง, ทำไมท่านจึงไม่ปัดกวาด". พระเถระ ตอบว่า "ท่านขอรับ ผมทำอย่างนี้ ในเวลาประะมาท, บัดนี้ ผมเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว". ภิกษุทั้งหลายกราบทูลพระศาสดาว่า "พระเถระรูปนี้พยากรณ์พระอรหัตผล". พระศาสดาตรัสว่า "ถูกแล้ว ภิกษุทั้งหลาย, บุตรของเรา เที่ยวปัดกวาดอยู่ ในเวลา

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ประมาทในครั้งก่อน, แต่บัดนี้ บุตรของเรา ยับยั้งอยู่ด้วยความสุขอันเกิดจากมรรคและผล จึงไม่ปัดกวาด" แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๗๒. "โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา
ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ
โสมं โลกํ ปภาเสติ
อพฺภามุตฺโตว จนฺทิมา"ติ.

๑๗๒. "ก็บุคคลผู้ประมาทแล้วในครั้งก่อน ภายหลัง ไม่ประมาท ย่อมทำโลกนี้ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ทำโลกนี้ให้สว่าง ฉะนั้น".

ตสฺสตฺโถ "โย ปุคฺคโล ปุพฺเพ วตฺตปฺปฏิวตฺตกรเณน วา สชฺฌายาทีหิ วา ปมชฺชิตฺวา ปจฺฉา มคฺคผลสุเขน วีตินาเมนฺโต นปฺปมชฺชติ, โส อพฺภาทีหิ มุตฺโต จนฺโท วิย โอกาสโลกํ มคฺคญฺญาเณน อิมํ ขนฺธาทิโลกํ โอภาเสติ, เอกาโลกํ กโรตี"ติ.

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า "บุคคลผู้ประมาทแล้วในครั้งก่อน ด้วยการทำวัตรปฏิบัติ หรือด้วยกิจมีการสาธยายเป็นต้น ภายหลังเมื่อยับยั้งอยู่ด้วยความสุขอันเกิดจากมรรคและผล ชื่อว่า ย่อมไม่ประมาท ย่อมทำโลกมีขันธ์เป็นต้นนี้ให้สว่าง คือ ทำให้มีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน ด้วยมรรคญาณ เหมือนพระจันทร์พ้นจากหมอกเป็นต้น ทำโอกาสโลกให้สว่างอยู่ ฉะนั้น".

ธรรมทาน-ท.๖-๖

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติ-ผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นจำนวนมากบรรลุคุณวิเศษ มีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล.

สมฺมชฺชนตฺเถรวตฺถุ ปญฺจมํ.

เรื่องพระสัมมัชชนเถระที่ ๕ จบ.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖. องฺคุลิมาลตฺเถรวตฺถุ

๑๗๓. ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ
กุสเลน ปหียติ
โสมํ โลกํ ปภาเสติ
อพฺภามุตฺโตว จนฺทิมา.

๖. เรื่องพระอังคุลีมาลเถระ

๑๗๓. บุคคลละกรรมชั่วที่ตนทำไว้แล้วด้วย
กุศล ย่อมทำโลกนี้ให้สว่าง เหมือน
พระจันทร์พ้นจากเมฆหมอก ทำ
โลกนี้ให้สว่าง ฉะนั้น.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖. องฺคุลิมาลตฺเถรวตฺถุ

ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต องฺคุลิมาลตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ. วตฺถุ องฺคุลิมาลสุตฺตวเสเนว เวทิตพฺพํ.

๖. เรื่องพระอังคุลีมาลเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันทรงปรารภพระอังคุลีมาลเถระตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **บุคคลผู้ละกรรมชั่วที่ตนทำไว้แล้ว** เป็นต้น. บัณฑิตพึงทราบเรื่องด้วยอำนาจอังคุลิมาลสูตรนั่นแล.

เถโร ปน สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณิ. อถโข อายสฺมา องฺคุลิมาโล รโหคโต ปฏิสลฺลีโน วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวทิ, ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ ว่า

ก็พระเถระบวชในสำนักพระศาสดา บรรลุพระอรหัต. ครั้งนั้นแล ท่านพระอังคุลีมาลหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด เสวยวิมุตติสุขแล้ว เปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้น

“โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา
ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ
โสมํ โลกํ ปภาเสติ
อพฺภามุตฺโตว จนฺทิมา”ติ.

“บุคคลผู้ประมาทแล้ว ในครั้งก่อน
ภายหลังไม่ประมาท ย่อมทำโลกนี้
ให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้น-
จากเมฆหมอก ทำโลกนี้ให้สว่าง
ฉะนั้น”.

โส อิมินา นเยน อุทานํ อุทาเนตฺวา อนปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายิ. ภิกฺขู “กหํ นุ โข เอสนิพฺพานธาตุ. ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย อาวุโส เถโร อุปฺปนฺโน”ติ ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุ. สตฺถา อาคนฺตฺวา พระเถระเกิดที่ไหน”. พระศาสดาเสด็จมา

พระอังคุลีมาลนั้น ครั้นเปล่งอุทานโดยนัยนี้แล้ว ก็ปรินิพพาน ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

"กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา"ติ ปุจฺฉิตฺวา "ภนฺเต องฺคุลิมาลตฺเถรสฺส นิพฺพตฺตฏฺฐาน-กถายา"ติ วุตฺเต, "ปรินิพฺพุโต ภิกฺขเว มม ปุตฺโต"ติ. "ภนฺเต เอตฺตเก มนุสฺเส มาเรตฺวา ปรินิพฺพุโต"ติ. "อาม ภิกฺขเว, โส หิ ปุพฺเพ เอกํ กลฺยาณมิตฺตํ อลภิตฺวา เอตฺตกํ ปาปมกาสิ, ปจฺฉา ปน กลฺยาณมิตฺตํ ปจฺจยํ ลภิตฺวา อปฺปมตฺโต อโหสิ, เตนสฺส ตํ ปาปกมฺมํ กุสเลน ปหีนนฺ"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนาเรื่องอะไรกันหรือ" เมื่อภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า "เรื่องสถานที่บังเกิดของพระอังคุลีมาลเถระพระเจ้าข้า" จึงตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเรา ปรินิพพานแล้ว". ภิกษุทั้งหลาย ทูลถามว่า "พระอังคุลีมาลฆ่าคนประมาณเท่านี้ ปรินิพพานแล้วหรือพระเจ้าข้า". พระศาสดา ตรัสว่า "ถูกแล้วภิกษุทั้งหลาย, เพราะอังคุลีมาลนั้น ไม่ได้กัลยาณมิตรคนหนึ่งในครั้งก่อน จึงได้ทำกรรมชั่ว มีประมาณเท่านี้, แต่ภายหลัง เธอได้กัลยาณมิตรเป็นปัจจัย จึงได้เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว. เพราะเหตุนั้น เธอจึงละกรรมชั่วนั้นได้แล้วด้วยกุศล" ตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๗๓. "ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ
กุสเลน ปหียติ
โสมํ โลกํ ปภาเสติ
อพฺภามุตฺโตว จนฺทิมา"ติ.

๑๗๓. "บุคคล ละกรรมชั่วที่ตนทำไว้แล้วด้วยกุศล ย่อมทำโลกนี้ให้สว่างเหมือนพระจันทร์ พ้นจากเมฆ-หมอกทำโลกนี้ให้สว่าง ฉะนั้น".

ตตฺถ **กุสเลนาติ** อรหตฺตมคฺคํ สนฺธาย วุตฺตํ, เสสํ อุตฺตานตฺถเมว. **กุศล** บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ด้วย** พระผู้มีพระภาค ตรัสหมายเอา

ธรรมบท.บ-ท.๖-๖

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระอรหัตมรรค. คำที่เหลือมีเนื้อความง่าย ทั้งนั้น.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติ-ผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นจำนวนมาก บรรลุคุณวิเศษมีโสดาปัตติผล เป็นต้นแล.

องฺคุลิมาลตฺเถรวตฺถุ ฉฏฺฐํ.

เรื่องพระอังคุลีมาลเถระที่ ๖ จบ.

คุณโชติสกุล ทองสาริ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. เปสการธีตาวตฺถุ

๑๗๔. อนฺธภูโต อยํ โลโก
ตนุเกตฺถ วิปสฺสติ
สกุโณ ชาลมุตฺโตว
อปฺโป สคฺคาย คจฺฉติ.

๗. เรื่องลูกสาวนายช่างหูก

๑๗๔. สัตวโลกนี้ เป็นดุจคนมืดบอด
น้อยคนในโลกนี้ จะเห็นแจ้งได้
น้อยคน จะไปสวรรค์ เหมือนนก
หลุดจากข่ายได้ มีน้อยตัวฉะนั้น.

ธรรมบท.บ-ท.๖-๖

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. เปสการธีตาวตฺถุ

อนฺธภูโต อยํ โลโกติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา อคฺคาฬวเจติเย วิหรนฺโต เอกํ เปสการธีตรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกทิวสํ หิ อาฬวีวาสิโน สตฺถริ อาฬวึ สมฺปตฺเต, นิมนฺเตตฺวา ทานํ อทํสุ. สตฺถา ภตฺตกิจฺจาวสาเน อนุโมทนํ กโรนฺโต “อทฺธุวํ เม ชีวิตํ, ธุวํ เม มรณํ, อวสฺสํ มยา มริตพฺพํ, มรณปริโยสานํ เม ชีวิตํ, ชีวิตํ เม อนิยตํ, มรณํ นิยตนฺ’ติ เอวํ มรณสฺสตี ภาเวถ เยสํ หิ มรณํ อภาวิตํ, เต ปจฺฉิเม กาเล อาสีวิสํ ทิสฺวา ภีตปุริโส วิย สนฺตานํ ปตฺตา เภรวํ รวนฺตา กาลํ กโรนฺติ, เยสํ ปน มรณํ ภาวิตํ, เต ทูรโต ว อาสีวิสํ ทิสฺวา ทณฺฑเกน คเหตฺวา ฉฑฺเฑตฺวา ชิตปุริโส วิย ปจฺฉิเม กาเล น สนฺตสนฺติ, ตสฺมา มรณสฺสติ

๗. เรื่องลูกสาวนายช่างหูก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่นายช่างหูกคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **สัตวโลกนี้ เป็นดุจคนมืดบอด** เป็นต้น.

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง เมื่อพระศาสดาเสด็จถึงเมืองอาฬวี พวกชาวเมืองอาฬวี ได้พากันนิมนต์แล้วถวายทาน. พระศาสดา เมื่อทรงทำอนุโมทนา ในเวลาเสร็จภัตกิจ ตรัสว่า “พวกท่านจงเจริญมรณสติ อย่างนี้ว่า ‘ชีวิตของเราไม่ยั่งยืน, ความตายของเรายั่งยืน, เราต้องตายแน่นอน, ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุด, ชีวิตของเราไม่เที่ยง, ความตายเที่ยง’, ก็ชนเหล่าใด ไม่เจริญมรณะ ในกาลภายหลัง ชนเหล่านั้น ย่อมถึงความสะดุ้ง ร้องอย่างหวาดกลัว แล้วตายไป เหมือนบุรุษเห็นงูพิษแล้วหวาดกลัวฉะนั้น, ส่วนชนเหล่าใด เจริญมรณะแล้ว ในภายหลัง ชนเหล่านั้นย่อมไม่สะดุ้งกลัว เหมือน

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภาเวตพฺพา"ติ อาห.

บุรุษเห็นงูพิษแต่ไกล แล้วเอาไม้เขี่ยทิ้งไปยืนอยู่ ฉะนั้น, เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายควรเจริญมรณสติ".

ตำ ธมฺมเทสนำ สุตฺวา อวเสสชนา สกิจฺจปฺปสุตา ว อเหสุ. เอกา ปน โสฬสวสฺสุทฺเทสิกา เปสการธีตา "อโห พุทฺธานำ กถา นาม อจฺฉริยา, มรณสฺสตี ภาเวตุ วฏฺฏตี"ติ รตฺตินฺทิวำ มรณสฺสติเมว ภาเวติ. สตฺถาปิ ตโต นิกฺขมิตฺวา เชตวนำ อคมาสิ. สาปิ กุมาริกา ตีณิ วสฺสานิ มรณสฺสตี ภาเวติเยว.

พวกชนที่เหลือ ฟังธรรมเทศนานั้นแล้วก็ได้ขวนขวายในกิจของตนอย่างเดียว. ส่วนลูกสาวนายช่างหูกคนหนึ่ง มีอายุราว ๑๖ ปี คิดว่า "โอธรรมดาพระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลายน่าอัศจรรย์ เราควรเจริญมรณสติ" จึงเจริญมรณสตินั่นเอง ทั้งกลางคืนกลางวัน. ฝ่ายพระศาสดา เสด็จออกจากเมืองอาฬวีนั้นแล้ว ได้เสด็จไปพระเชตวัน. ถึงนางกุมาริกานั้นก็เจริญมรณสติตลอด ๓ ปี ทีเดียว.

อเถกทิวสำ สตฺถา ปจฺจูสกาเล โลกำ โวโลเกนฺโต ตำ กุมาริกำ อตฺตโน ญาณชาลสฺส อนฺโต ปวิฏฺฐำ ทิสฺวา "กินฺนุ โข ภวิสฺสตี"ติ อุปธาเรนฺโต "อิมาย กุมาริกาย มม ธมฺมเทสนำ สุตทิวสโต ปฏฺฐาย ตีณิ วสฺสานิ มรณสฺสติ ภาวิตา, อิทานาหำ ตตฺถ คนฺตฺวา เอตำ กุมาริกำ จตฺตาโร ปญฺเห ปุจฺฉิตฺวา ตาย วิสฺสชฺเชนฺติยา, ปญฺจนฺนำ ธมฺมขนฺธานำ

ต่อมาวันหนึ่ง พระศาสดา ทรงตรวจดูสัตวโลก ในเวลาใกล้รุ่ง ทอดพระเนตรเห็นนางกุมาริกานั้น เข้าไปภายในข่ายพระญาณของพระองค์ ทรงใคร่ครวญอยู่ว่า "จักมีเหตุอะไรหนอ" ทรงทราบว่า "ตั้งแต่วันที่นางฟังธรรม-เทศนาของเราแล้ว นางกุมาริกานี้ เจริญมรณสติถึง ๓ ปี, บัดนี้ เราไปที่นั้นแล้วจักถามปัญหา ๔ ข้อ กะนางกุมาริกานั้น

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จตูสุ ฐาเนสุ สาธุการํ ทตฺวา อิมํ คาถํ ภาสิสฺสามิ, สา คาถาวสาเน โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิสฺสติ, ตํ นิสฺสาย มหาชนสฺสาปิ สาตฺถิกา เทสนา ภวิสฺสตี”ติ ญตฺวา ปญฺจสตภิกฺขุปริวาโร เชตวนา นิกฺขมิตฺวา อนุปุพฺเพน อคฺคาฬวิหารํ อคมาสิ. อาฬวีวาสิโน “สตฺถา อาคโต”ติ สุตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา นิมนฺตยึสุ. สาปิ กุมาริกา สตฺถุ อาคมนํ สุตฺวา “อาคโต กิร มยฺหํ ปิตา, โสปิ อาจริโย ปุณฺณจนฺทมุโข มหาโคตมพุทฺโธ”ติ ตุฏฺฐมานสา “อิโต เม ติณฺณํ สำวจฺฉรานํ มตฺถเก สุวณฺณวณฺโณ สตฺถา น ทิฏฺฐปุพฺโพ, อิทานิสฺส สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ ทฏฺฐุ มธุโรชญฺจ ธมฺมวรํ โสตุ ลภิสฺสามี”ติ จินฺเตสิ.

เมื่อนางแก้ปัญหาอยู่ จักให้สาธุการในฐานะทั้ง ๔ แล้วกล่าวคาถานี้, ในเวลาจบคาถา นางจักตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล, เพราะอาศัยนางกุมาริกานั้น เทศนาจักมีประโยชน์ แม้แก่มหาชน” มีภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปเป็นบริวาร เสด็จออกจากพระเชตวัน ไปถึงวัดอัคคาฬวะ โดยลำดับแล้ว. พวกชาวเมืองอาฬวี ฟังข่าวว่า “พระศาสดาเสด็จมาแล้ว” จึงพากันไปวัด ทูลนิมนต์แล้ว. ฝ่ายนางกุมาริกานั้น ฟังการเสด็จมาของพระศาสดาแล้วมีใจยินดีว่า “ข่าวว่าพระบิดาของเราเสด็จมาแล้ว พระมหาโคดมพุทธเจ้าแม้นั้น มีพระพักตร์ดุจจันทร์เพ็ญ เป็นอาจารย์ของเรา” แล้วคิดว่า “เราไม่เคยเห็นพระศาสดา ผู้มีวรรณะดุจทองคำในที่สุด ๓ ปี แต่นี้, บัดนี้ เราจักได้เห็นพระสรีระ มีวรรณะดุจทองคำ และฟังพระธรรมอันประเสริฐ ซึ่งมีเนื้อหาอันไพเราะของพระองค์”.

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปิตา ปนสฺสา ตนฺตสาลํ คจฺฉนฺโต อาห "อมฺม ปรสนฺตโก เม สาฏโก อาโรปิโต, ตสฺส วิทตฺถิมตฺตํ อนิฏฺฐิตํ, อชฺช นิฏฺฐาเปสฺสามิ, สีฆํ เม ตสรํ วฏฺเฏตฺวา อาหเรยฺยาสี"ติ. สา จินฺเตสิ "อหํ สตฺถุ ธมฺมํ โสตุกามา, ปิตา จ มํ เอวมาห, กินฺนุ โข สตฺถุ ธมฺมํ สุณามิ, อุทาหุ ปิตุ ตสรํ วฏฺเฏตฺวา อาหรามี"ติ. อถสฺสา เอตทโหสิ "ปิตา มํ ตสเร อนาหริยมาเน โปเถยฺยาปิ ปหเรยฺยาปิ ตสฺมา ตสรํ วฏฺเฏตฺวา ตสฺส ทตฺวา ปจฺฉา ธมฺมํ โสสฺสามี"ติ ปิจเก นิสีทิตฺวา ตสรํ วฏฺเฏสิ.

ฝ่ายบิดาของนาง เมื่อไปโรงหูก ก็กล่าวว่า "แม่ ผ้าสาฏกของคนอื่นเรายกไว้แล้ว, ผ้านั้นประมาณ ๑ คืบ ยังไม่เสร็จ เราจักให้เสร็จในวันนี้, เจ้ารีบกรอด้าย-หลอดแล้วนำมาให้เรา". นางคิดว่า "เราประสงค์จะฟังธรรมของพระศาสดา, และบิดาก็กล่าวกะเราอย่างนี้, เราจะฟังธรรมของพระศาสดา หรือกรอด้ายหลอดนำมาให้บิดาดีหนอ". ลำดับนั้น นางได้มีความคิดดังนี้ว่า "บิดา เมื่อเราไม่นำด้ายหลอดไปให้ พึงโบยเราบ้าง ทุบตีเราบ้าง เพราะฉะนั้น เราฟังธรรมภายหลังให้แก่ท่านแล้ว จักฟังธรรมภายหลัง" นั่งบนตั่ง กรอด้ายหลอดแล้ว.

อาฬวีวาสิโนปิ สตฺถารํ ปริวิสิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อนุโมทนตฺถาย อฏฺฐํสุ. สตฺถา "ยมหํ กุลธีตรํ นิสฺสาย ตีสโยชนมคฺคํ อาคโตมฺหิ, สา อชฺชาปิ โอกาสํ น ลภติ, ตาย โอกาเส ลทฺเธ อนุโมทนํ กริสฺสามี"ติ ตุณฺหีภูโต นิสีทิ.

ฝ่ายชาวเมืองอาฬวี อังคาสพระศาสดาแล้วรับบาตร ได้ยืน เพื่อต้องการอนุโมทนา. พระศาสดาทรงดำริว่า "แม้ในวันนี้ เราอาศัยนางกุลธิดาใด มาสู่หนทางประมาณ ๓๐ โยชน์ นางกุลธิดานั้น ไม่ได้โอกาส เมื่อนางได้โอกาสเราจึงจักทำการอนุโมทนา" แล้วได้ประทับนั่งนิ่ง.

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอวํ ตุณหีภูตํ ปน สตฺถารํ สเทวเก โลเก โกจิ กิญฺจิ วตฺตุํ น วิสหติ. สาปิ โข กุมาริกา ตสรํ วฏเฏตฺวา ปจฺฉิยํ ฐเปตฺวา ปิตุ สนฺติกํ คจฺฉมานา ปริสปริยนฺเต ปตฺวา สตฺถารํ โอโลกยมานา ว อคมาสิ. สตฺถาปิ คีวํ อุกฺขิปิตฺวา ตํ โอโลเกสิ. สาปิ โอโลกิตาการเนว อญฺญาสิ "สตฺถา เอวรูปาย ปริสาย มชฺเฌ นิสีทิตฺวา มํ โอโลเกนฺโต มมาคมนํ ปจฺจาสีสติ, อตฺตโน สนฺติกํ อาคมนเมว ปจฺจาสีสตี"ติ. สา ตํ ปน ตสรปจฺฉึ ฐเปตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ.

ก็ใคร ๆ ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ก็ไม่สามารถทูลอะไร ๆ กับพระศาสดาผู้ประทับนั่งนิ่งอยู่อย่างนี้ได้. ฝ่ายนางกุมาริกานั้น กรอด้ายหลอดแล้วใส่กระเช้าเดินไปสำนักบิดา ถึงที่สุดบริษัท ได้เดินมองดูพระศาสดาอยู่ทีเดียว. แม้พระศาสดาก็ทรงชะเง้อ ทอดพระเนตรนางกุมาริกานั้น. ฝ่ายนางก็ได้ทราบโดยอาการที่พระองค์ทรงแลดูนั่นเองว่า "พระศาสดา ประทับนั่งกลางบริษัทเห็นปานนี้ ทรงมองดูเราอยู่ ทรงหวังการมาของเรา ทรงหวังการมาสำนักของพระองค์ทีเดียว". ก็นางวางกระเช้าด้ายหลอดนั้นแล้วได้ไปสำนักพระศาสดา.

"กสฺมา ปน ตํ สตฺถา โอโลเกสี"ติ. เอวํ กิรสฺส อโหสิ "เอสา เอตฺโต ว คจฺฉมานา ปุถุชฺชนกาลกิริยํ กตฺวา อนิยตคติกา ภวิสฺสติ, มม สนฺติกํ อาคนฺตฺวา คจฺฉมานา ปน โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา นิยตคติกา หุตฺวา ตุสิตวิมาเน นิพฺพตฺติสฺสตี"ติ.

ถามว่า "ก็เพราะเหตุไร พระศาสดาจึงทอดพระเนตรนาง". ตอบว่า นัยว่าพระองค์ได้ทรงมีความดำริอย่างนี้ว่า "นางกุมาริกานั่น ไปจากที่นี่แล้วสิ้นชีวิตไปแบบปุถุชน จักเป็นผู้มีคติไม่แน่นอน, แต่นางมาสำนักของเราแล้วเมื่อไปบรรลุโสดาปัตติผล เป็นผู้มีคติแน่นอนจักบังเกิดในวิมานชั้นดุสิต".

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสฺสา กิร ตํทิวสํ มรณโต มุตฺติ นาม นตฺถิ. สา โอโลกิตสญฺญาเณเนว สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ฉพฺพณฺณรํสินํ อนฺตรํ ปวิสิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. ตถารูปาย ปริสาย มชฺเฌ นิสีทิตฺวา ตุณฺหีภูตํ สตฺถารํ วนฺทิตฺวา จิตกฺขเณเยว ตํ สตฺถา อาห "กุมาริเก กุโต อาคจฺฉสี"ติ. "น ชานามิ ภนฺเต"ติ. "กตฺถ คมิสฺสสี"ติ. "น ชานามิ ภนฺเต"ติ. "น ชานาสี"ติ. "ชานามิ ภนฺเต"ติ. "ชานาสี"ติ. "น ชานามิ ภนฺเต"ติ. อิติ ตํ สตฺถา จตฺตาโร ปเญฺห ปุจฺฉิ. มหาชโน อุชฺฌายิ "อมฺโภ ปสฺสถ, อยํ เปสการธีตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน สทฺธึ อิจฺฉิตํ กเถติ, นนุ นาม อิมาย 'กุโต อาคตาสี'ติ วุตฺเต, 'เปสการเคหโต'ติ วตฺตพฺพํ, 'กหํ คจฺฉสี'ติ วุตฺเต, 'เปสการสาลนฺ'ติ วตฺตพฺพํ สิยา"ติ.

นัยว่า วันนั้น นางไม่พ้นจากความตาย ไปได้. นางเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ด้วยเครื่องหมายที่พระองค์ทรงทอดพระเนตรนั่นเอง เข้าไปภายในพระฉัพพรรณรังสี ได้ถวายบังคม ยืน ณ ที่อันสมควรข้างหนึ่ง. ในขณะที่นางถวายบังคมพระศาสดา ผู้ประทับนั่งนิ่งท่ามกลางบริษัทเห็นปานนั้น ยืนแล้วนั่นแล พระศาสดาตรัสถามนางว่า "กุมาริกา เธอมาจากไหน?". นางกราบทูลว่า "หม่อมฉันไม่ทราบ พระเจ้าข้า". พระศาสดาตรัสถามว่า "เธอจักไปไหน ?". นางกราบทูลว่า "หม่อมฉันไม่ทราบ พระเจ้าข้า". พระศาสดาตรัสถามว่า "เธอไม่ทราบหรือ". นางกราบทูลว่า "หม่อมฉันทราบ พระเจ้าข้า". พระศาสดาตรัสถามว่า "เธอทราบหรือ ?". นางกราบทูลว่า "หม่อมฉันไม่ทราบ พระเจ้าข้า". พระศาสดาตรัสถามปัญหา ๔ ข้อ กับนางด้วยประการฉะนี้. มหาชนโพนทะนาว่า "ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พวกท่านจงดูเถิด, ลูกสาวนายช่างหูกนี้ทูลสิ่งที่ตนปรารถนากับ

คุณสุวรรณอภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า, เมื่อพระศาสดาตรัสถามว่า 'เธอมาจากไหน ?'. นางกุมาริกานี้ควรกราบทูลว่า 'มาจากเรือนนายช่างหูก' เมื่อพระองค์ถามว่า 'เธอจะไปไหน' นางควรกราบทูลว่า 'ไปโรงหูก' มิใช่หรือ".

สตฺถา มหาชนํ นิสฺสทฺทํ กตฺวา "กุมาริเก 'ตฺวํ กุโต อาคตาสี'ติ วุตฺเต, กสฺมา 'น ชานามี'ติ วเทสี"ติ ปุจฺฉิ. "ภนฺเต ตุเมฺห มม เปสการเคหโต อาคตภาวํ ชานาถ, 'กุโต อาคตาสี'ติ ปุจฺฉนฺตา ปน 'กุโต อาคนฺตฺวา อิธ นิพฺพตฺตาสี'ติ ปุจฺฉถ, อหํ ปน น ชานามิ, กุโตปิ อาคนฺตฺวา อิธ นิพฺพตฺตมฺหี"ติ. อถสฺสา สตฺถา "สาธุ สาธุ กุมาริเก, มยา ปุจฺฉิตปโญฺห ว ตยา วิสฺสชฺชิโต"ติ ปรมํ สาธุการํ ทตฺวา อุตฺตรีปิ ปุจฺฉิ "กตฺถ คมิสฺสสี'ติ ปุฏฺจา กสฺมา 'น ชานามี'ติ วเทสี"ติ. "ภนฺเต ตุเมฺห ถามแม้ข้อต่อไปว่า "เธอถูกเราถามว่า มํ ตสรปจฺฉิ คเหตฺวา เปสการสาลํ 'เธอจักไปไหน' ทำไม จึงตอบว่า คจฺฉนฺตี ชานาถ, 'อิโต ปน 'หม่อมฉันไม่ทราบ". นางกุมาริกา

พระศาสดา ทรงทำให้มหาชนเงียบเสียงแล้ว รับสั่งถามว่า "กุมาริกา เมื่อเราถามว่า 'เธอมาจากไหน' ทำไมเธอจึงตอบว่า 'หม่อมฉันไม่ทราบ". นางกุมาริกากราบทูลว่า "พระเจ้าข้า พระองค์ทรงทราบว่าหม่อมฉันมาจากเรือนนายช่างหูก, แต่พระองค์เมื่อรับสั่งถามว่า 'เธอมาจากไหน' ย่อมตรัสถามว่า 'เธอมาจากไหน จึงบังเกิดในที่นี้' แต่หม่อมฉันไม่รู้ว่า เรามาจากที่ไหนจึงบังเกิดในที่นี้". ลำดับนั้น พระศาสดาประทานสาธุการครั้งแรกแก่นางว่า "ดีแล้ว ดีแล้ว กุมาริกา, ปัญหาที่เราถาม เธอตอบได้แล้ว" แล้วตรัส

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จุตา คนฺตฺวา กตฺถ นิพฺพตฺติสฺสสี'ติ ปุจฺฉถ, อหญฺจ อิโต จุตา น ชานามิ 'กตฺถ คนฺตฺวา นิพฺพตฺติสฺสามี"ติ. อถสฺสา สตฺถา "มยา ปุจฺฉิตปโญฺหเยว ตยา วิสฺสชฺชิโต"ติ ทุติยํ สาธุการํ ทตฺวา อุตฺตรึ ปุจฺฉิ "อถ กสฺมา 'น ชานาสี'ติ ปุฏฺฐา 'ชานามี'ติ วเทสี"ติ.

กราบทูลว่า "พระเจ้าข้า พระองค์ทรงทราบหม่อมฉันผู้ถือกระเช้าด้ายหลอดไปยังโรงหูก, พระองค์ย่อมตรัสถามว่า 'ก็เธอจุติจากอัตภาพนี้แล้ว จักไปบังเกิดในที่ไหน' ก็หม่อมฉันจุติจากอัตภาพนี้แล้ว ย่อมไม่ทราบว่า 'เราจักไปบังเกิดในที่ไหน". ลำดับนั้น พระศาสดาทรงประทานสาธุการครั้งที่ ๒ แก่นางว่า "ปัญหาที่เราถาม เธอตอบได้แล้ว" แล้วตรัสถามข้อต่อไปว่า "เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร เธออันเราถามว่า 'เธอไม่ทราบหรือ ?' จึงตอบว่า 'หม่อมฉันทราบ".

"ภนฺเต มม มรณภาวเมว อหํ ชานามิ, ตสฺมา เอวํ วเทมี"ติ. อถสฺสา สตฺถา "มยา ปุจฺฉิตปโญฺหเยว ตยา วิสฺสชฺชิโต"ติ ตติยํ สาธุการํ ทตฺวา อุตฺตรึ ปุจฺฉิ "อถ กสฺมา 'ชานาสี'ติ ปุฏฺฐา 'น ชานามี'ติ วเทสี"ติ. "มรณภาวเมว อหํ ชานามิ ภนฺเต 'รตฺตินฺทิวปุพฺพณฺหาทีสุ ปน อสุกกาเล นาม มริสฺสามี'ติ น ชานามิ, ตสฺมา เอวํ วเทมี"ติ.

นางกุมาริกากราบทูลว่า "หม่อมฉันย่อมทราบภาวะ คือ ความตายของหม่อมฉันเท่านั้น พระเจ้าข้า, เพราะเหตุนั้นหม่อมฉันจึงกราบทูลอย่างนี้". ลำดับนั้น พระศาสดาประทานสาธุการแก่นางเป็นครั้งที่ ๓ ว่า "ปัญหาที่เราถาม เธอตอบได้แล้ว" จึงรับสั่งถามข้อต่อไปว่า "เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร เธอทราบหรือ' จึงตอบว่า 'หม่อมฉันไม่ทราบ". นาง

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อถสฺสา สตฺถา "มยา ปุจฺฉิตปโญฺหเยว ตยา กถิโต"ติ จตุตฺถํ สาธุการํ ทตฺวา ปริสํ อามนฺเตตฺวา "เอตฺตกํ นาม ตุเมฺห อิมาย กถิตํ น ชานาถ, เกวลํ อุชฺฌายเถว, เยสญฺหิ ปญฺญาจกฺขุ นตฺถิ, เต อนฺธาเยว, เยสํ ปญฺญาจกฺขุ อตฺถิ, เตเอว จกฺขุมนฺโต"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

กุมาริกากราบทูลว่า "พระเจ้าข้า หม่อมฉันทราบภาวะคือความตายเท่านั้น ไม่ทราบว่า 'ก็เราจักตาย ในกาลโน้น บรรดากาลมีกลางคืนกลางวันและตอนเช้าเป็นต้น', เพราะฉะนั้น หม่อมฉันจึงกราบทูลอย่างนี้". ลำดับนั้น พระศาสดาประทานสาธุการแก่นางเป็นครั้งที่ ๔ ว่า "ปัญหาที่เราถาม เธอตอบได้แล้ว" แล้วตรัสเตือนบริษัทว่า "ท่านทั้งหลาย ย่อมไม่ทราบถ้อยคำมีประมาณเท่านี้, ที่นางกุมาริกานี้กล่าวแล้ว ย่อมโพนทะนาอย่างเดียวเท่านั้น, เพราะเหล่าชนไม่มีจักษุคือปัญญา ย่อมเป็นเหมือนคนบอดแม้โดยแท้, เหล่าชนมีจักษุคือปัญญานั่นแล เป็นผู้มีจักษุ" แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๗๔. "อนฺธภูโต อยํ โลโก
ตนุเกตฺถ วิปสฺสติ
สกุโณ ชาลมุตฺโตว
อปฺโป สคฺคาย คจฺฉตี"ติ.

๑๗๔. "สัตวโลกนี้ เป็นดุจคนมืดบอด น้อยคน ในโลกนี้จะเห็นแจ้งได้ น้อยคนจะไปสวรรค์ เหมือนนกหลุดจากข่ายได้ มีน้อยตัวฉะนั้น".

ตตฺถ **อยํ โลโก**ติ อยํ บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โลกิยมหาชโน ปญฺญาจกฺขุโน อภาเวน **สัตวโลกนี้** ความว่า โลกียมหาชนนี้

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนฺธภูโต. **ตนฺตเกตฺถาติ** ตนฺโก เอตฺถ น พหุชโน อนิจฺจาทิวเสน วิปสฺสติ. **ชาลมุตฺโตวาติ** ยถา เฉเกน สากุณิเกน ชาเลน โอตฺถริตฺวา คยฺหมาเนสุ วฏฺฏเกสุ โกจิเทว ชาลโต มุจฺจติ, เสสา อนฺโตชาลเมว ปวิสนฺติ, ตถา มารชาเลน โอตฺถเตสุ สตฺเตสุ พหู อปายคามิโน โหนฺติ, อปฺโป โกจิเทว สตฺโต สคฺคาย คจฺฉติ, **สุคตึ** วา นิพฺพานํ วา ปาปุณาตีติ อตฺโถ.

คือปัญญา. คำว่า **น้อยคนในโลกนี้** ความว่า ในโลกนี้น้อยคน คือ มีคนไม่มาก จะเห็นแจ้ง ด้วยอำนาจแห่งไตรลักษณ์ มีไม่เที่ยงเป็นต้น. คำว่า **เหมือนนกหลุดจากข่ายได้** ความว่า บรรดาสัตว์ซึ่งถูกข่ายคือมารรวบไว้แล้ว สัตว์เป็นจำนวนมาก ย่อมไปอบาย, สัตว์จำนวนน้อย คือ ไม่กี่คนเท่านั้น ย่อมไปสวรรค์ ได้แก่ ถึงสุคติหรือพระนิพพาน เหมือนบรรดานกกระจาบที่ถูกนายพรานนกผู้ฉลาด เอาตาข่ายตลบจับไว้ มีเพียงไม่กี่ตัวเท่านั้นหลุดออกจากตาข่ายไปได้ นกทั้งหลายที่เหลือตกอยู่ภายในข่ายนั่นเองฉะนั้น.

เทสนาวสาเน กุมาริกา โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. มหาชนสฺสาปิ สาตฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสิ.

ในเวลาจบเทศนา นางกุมาริกาตั้งอยู่แล้วในโสดาปัตติผล. พระธรรมเทศนา ได้มีประโยชน์แม้แก่มหาชน.

สาปิ ตสรปจฺฉึ คเหตฺวา ปิตุ สนฺติกํ อคมาสิ. โสปิ นิสินฺนโก ว นิทฺทายิ. ตสฺสา อสลฺลกฺเขตฺวา ว ตสรปจฺฉึ อุปนาเมนฺติยา, ตสรปจฺฉิ เวมโกฏิยํ ปฏิหญฺญิตฺวา สทฺทํ

ฝ่ายนางกุมาริกานั้น ได้ถือกระเช้าด้ายหลอดไปสำนักบิดา. แม้บิดานั้น ก็นั่งหลับแล้วทีเดียว. เมื่อนางไม่ทันกำหนดน้อมกระเช้าด้ายหลอดเข้าไปให้, กระเช้าด้ายหลอดกระทบที่สุดฟืม มีเสียงดังตกไป.

คุณสุวรรณอภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กุรุมานา ปติ. โส ปพุชฺฌิตฺวา คหิตนิมิตฺเตเนว เวมโกฏิ กฑฺฒิ. เวมโกฏิ คนฺตฺวา ตำ กุมาริกำ อุเร ปหริ. สา ตตฺเถว กาลำ กตฺวา ตุสิตภวเน นิพฺพตฺติ. อถสฺสา ปิตา ตำ โอโลเกนฺโต สกลสรีเรน โลหิตมกฺขิเตน ปติตฺวา มตำ อทฺทส.

เขาตื่นขึ้น ฉุดที่สุดฟืมไป ด้วยเครื่องหมายที่ตนจับแล้วนั่นแล. ที่สุดฟืมไป กระทบอกนางกุมาริกานั้น. นางเสียชีวิตในที่นั้นนั่นเอง บังเกิดในภพดุสิตแล้ว. ลำดับนั้น บิดาของนางมองดูนางแล้วได้เห็นนางทั่วร่างกายเปื้อนไปด้วยเลือดตายตกไปแล้ว.

อถสฺส มหาโสโก อุปฺปชฺชิ. โส "น เม โสกำ อญฺโญ นิพฺพาเปตุำ สกฺขิสฺสตี"ติ โรทนฺโต สตฺถุ สนฺติกำ คนฺตฺวา ตมตฺถำ อาโรเจตฺวา "ภนฺเต โสกำ เม นิพฺพาเปถา"ติ อาห. สตฺถา ตำ สมสฺสาเสตฺวา "มา โสจิ, อนมตคฺคสฺมึ หิ สำสาเร ตว เอวเมว ธีตุ มรณกาเล ปคฺฆริตอสฺสุ จตุนฺนำ มหาสมุทฺทานำ อุทกโต อธิกตรนฺ"ติ วตฺวา อนมตคฺคสุตฺตำ กเถสิ. โส ตนุภูตโสโก สตฺถารำ ปพฺพชฺชำ ยาจิตฺวา ลทฺธปพฺพชูปสมฺปโท น จิรสฺเสว อรหตฺตำ ปาปุณีติ.

ลำดับนั้น เขาเกิดความโศกขึ้นเป็นอันมาก. เขาคิดว่า "คนอื่นจักไม่สามารถดับความโศกของเราได้" จึงร้องไห้ไปสำนักพระศาสดา กราบทูลเนื้อความนั้น แล้วกราบทูลว่า "ขอพระองค์จงโปรดดับความโศกของหม่อมฉันเถิด พระเจ้าข้า". พระศาสดาทรงปลอบเขาแล้วตรัสว่า "ท่านอย่าโศกไปเลย, เพราะว่าในสงสารมีที่สุดซึ่งใคร ๆ ไปตามไม่รู้แล้ว น้ำตาของท่านที่ไหลออก ในเวลาลูกสาวตายไปอย่างนี้นั่นแล มากยิ่งกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔" แล้วจึงตรัสอนมตัคคสูตร. เขามีความโศกเบาบางแล้ว จึงทูลขอบรรพชากะพระศาสดา ได้บรรพชา-

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปสมบทแล้ว　ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัตแล้วแล.

เปสการธีตาวตฺถุ　สตฺตมํ.　　เรื่องลูกสาวนายช่างหูกที่ ๗ จบ.

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. ตีสภิกฺขุวตฺถุ

๑๗๕. หํสา อาทิจฺจปเถ ยนฺติ
อากาเส ยนฺติ อิทฺธิยา
นิยฺยนฺติ ธีรา โลกมฺหา
เชตฺวา มารํ สวาหนิ.

๘. เรื่องภิกษุ ๓๐ รูป

๑๗๕. หงส์ทั้งหลาย ย่อมบินไปในทาง
แห่งพระอาทิตย์ ผู้มีฤทธิ์ทั้งหลาย
ย่อมเหาะไปในอากาศ ด้วยฤทธิ์
นักปราชญ์ทั้งหลาย ชนะมาร
พร้อมทั้งพาหนะแล้ว ย่อมออกไป
จากโลกเสียได้.

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. ตีสภิกฺขุวตฺถุ

หสา อาทิจฺจปเถ ยนฺตีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ตีส ภิกฺขู อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ ทิวเส ตีสมตฺตา ทิสาวาสิกา ภิกฺขู สตฺถารํ อุปสงฺกมึสุ. อานนฺทตฺเถโร สตฺถุ วตฺตกรณเวลาย อาคนฺตฺวา เต ภิกฺขู ทิสฺวา "สตฺถารา อิเมหิ สทฺธึ ปฏิสนฺถาเร กเต, วตฺตํ กริสฺสามี"ติ ทฺวารโกฏฺฐเก อฏฺฐาสิ. สตฺถาปิ เตหิ สทฺธึ ปฏิสนฺถารํ กตฺวา เตสํ สาราณียํ ธมฺมกถํ กเถสิ. ตํ สุตฺวา เต สพฺเพปิ อรหตฺตํ ปตฺวา อุปฺปติตฺวา อากาเสน อคมึสุ. อานนฺทตฺเถโร เตสุ จิรายนฺเตสุ สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา "ภนฺเต อิธ ตีสมตฺตา ภิกฺขู อาคตา, เต กหนฺ"ติ ปุจฺฉิ.

๘. เรื่องภิกษุ ๓๐ รูป

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุ ๓๐ รูป ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **หงส์ทั้งหลายย่อมบินไปในทางแห่งพระอาทิตย์** เป็นต้น.

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง พวกภิกษุผู้อยู่ประจำทิศประมาณ ๓๐ รูป พากันเข้าไปเฝ้าพระศาสดา. พระอานนทเถระ มาในเวลาทำวัตรแด่พระศาสดา เห็นภิกษุเหล่านั้นแล้ว คิดว่า "เมื่อพระศาสดาทรงทำการปฏิสันถารกับภิกษุเหล่านี้แล้ว, เราจักทำวัตร" แล้วได้ยืนคอยที่ซุ้มประตู. ฝ่ายพระศาสดา ทรงทำปฏิสันถารกับภิกษุเหล่านั้น ตรัสธรรมกถา ซึ่งเป็นเครื่องให้ระลึกถึงกัน แก่ภิกษุเหล่านั้น. ภิกษุเหล่านั้นแม้ทุกรูป ฟังธรรมกถานั้นแล้วบรรลุพระอรหัต ได้เหาะขึ้นไปในอากาศ. เมื่อภิกษุเหล่านั้น ชักช้าอยู่ พระอานนทเถระเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลถามว่า "พระเจ้าข้า ภิกษุประมาณ ๓๐ รูป มาในที่นี้, ภิกษุเหล่านั้นอยู่ไหน".

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“คตา อานนฺทา”ติ. “เกน มคฺเคน ภนฺเต”ติ. “อากาเสนานนฺทา”ติ. “กึ ปน เต ภนฺเต ขีณาสวา”ติ. “อาม อานนฺท, มม สนฺติเก ธมฺมํ สุตฺวา อรหตฺตํ ปตฺตา”ติ. ตสฺมึ ปน ขเณ หํสา ว อากาเสน คมึสุ. สตฺถา “ยสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา สุภาวิตา, โส หํสา วิย อากาเสน คจฺฉตี”ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

พระศาสดาตรัสว่า “พวกเขาไปแล้ว อานนท์”. พระเถระทูลถามว่า “ไปทางไหน พระเจ้าข้า”. พระศาสดาตรัสว่า “ทางอากาศ อานนท์”. พระเถระทูลถามว่า “ก็ภิกษุเหล่านั้นเป็นพระขีณาสพหรือ พระเจ้าข้า”. พระศาสดาตรัสว่า “ถูกแล้ว อานนท์, พวกเขาฟังธรรมในสำนักของเราแล้วบรรลุพระอรหัต”. ก็ในขณะนั้น หงส์ทั้งหลาย ได้พากันบินไปทางอากาศ. พระศาสดาตรัสว่า “อานนท์ ภิกษุใดเจริญอิทธิบาท ๔ ภิกษุนั้น ย่อมไปทางอากาศ เหมือนหงส์ทั้งหลายฉะนั้น” ตรัสพระคาถานี้ว่า

๑๗๕. “หํสา อาทิจฺจปเถ ยนฺติ
อากาเส ยนฺติ อิทฺธิยา
นิยฺยนฺติ ธีรา โลกมฺหา
เชตฺวา มารํ สวาหนินฺ”ติ.

๑๗๕. “หงส์ทั้งหลาย ย่อมบินไปในทางแห่งพระอาทิตย์ ผู้มีฤทธิ์ทั้งหลาย ย่อมเหาะไปในอากาศ ด้วยฤทธิ์ นักปราชญ์ทั้งหลาย ชนะมารพร้อมทั้งพาหนะแล้ว ย่อมออกไปจากโลกเสียได้”.

ตสฺสตฺโถ “อิเม หํสา อาทิจฺจปเถ อากาเส คจฺฉนฺติ, เยสํ ปน อิทฺธิปาทา สุภาวิตา, เตปิ

เนื้อความแห่งพระคาถานั้นว่า “หงส์เหล่านี้ ย่อมบินไปในทางแห่งพระ-อาทิตย์ คือในอากาศ, ก็แม้ชนเหล่าใด

อากาเส ยนฺติ อิทฺธิยา, ธีราปิ ปณฺฑิตา สวาหนำ มารำ เชตฺวา อิมมฺหา วฏฺฏโลกา นิยฺยนฺติ นิสฺสรนฺติ นิพฺพานำ ปาปุณนฺตี”ติ อตฺโถ.

เจริญอิทธิบาท ๔ ชนเหล่านั้น ย่อมเหาะไปทางอากาศด้วยฤทธิ์, ฝ่ายพวกนักปราชญ์ คือพวกบัณฑิต ชนะมารพร้อมทั้งพาหนะได้แล้ว ย่อมออกไป คือสลัดออกจากโลก คือวัฏฏะนี้ อธิบายว่าย่อมบรรลุพระนิพพาน”.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติ-ผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นจำนวนมาก บรรลุคุณวิเศษมีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล.

ตีสภิกฺขุวตฺถุ อฏฺฐมำ.

เรื่องภิกษุ ๓๐ รูป ที่ ๘ จบ.

ธรรมบท.ป-ท.๖-๗

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๙. จิญฺจมาณวิกาวตฺถุ

๑๗๖. เอกธมฺมํ อตีตสฺส
มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
วิติณฺณปรโลกสฺส
นตฺถิ ปาปํ อการิยนฺ.

๙. เรื่องนางจิญจมาณวิกา

๑๗๖. คนผู้ละเลยเอกธรรม มักพูดเท็จ
ล่วงเลยปรโลกเสียแล้ว ไม่ทำ
กรรมชั่ว ไม่มี.

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๙. จิญฺจมาณวิกาวตฺถุ

เอกธมฺมํ อตีตสฺสาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต จิญฺจมาณวิกํ อารพฺภ กเถสิ.

ปฐมโพธิยํ หิ ทสพลสฺส ปุถุภูเตสุ สาวเกสุ อปริมาเนสุ, เทวมนุสฺเสสุ อริยภูมึ โอกฺกนฺเตสุ สตฺถุ ปตฺถเตสุ คุณสมุทเยสุ มหาลาภสกฺกาโร อุทปาทิ. ติตฺถิยา สุริยุคฺคมเน ขชฺโชปนกสทิสา อเหสุ๋ หตลาภสกฺการา. เต อนฺตรวีถิยํ ฐตฺวา “กึ สมโณ โคตโม ว พุทฺโธ, มยฺปิ พุทฺธา, กินฺตสฺเสว ทินฺนํ มหปฺผลํ, อมฺหากมฺปิ ทินฺนํ มหปฺผลเมว, อมฺหากมฺปิ เทถ กโรถา”ติ เอวํ มนุสฺเส วิญฺญาเปนฺตาปิ ลาภสกฺการํ อลภิตฺวา รโห สนฺนิปติตฺวา “เกน นุ โข อุปาเยน สมณสฺส โคตมสฺส มนุสฺสานญฺเจว อนฺตเร จ อวณฺณญฺจ ลาภสกฺการญฺจ อุปฺปาเทตฺวา นาเสยฺยามา”ติ จินฺตยึสุ.

๙. เรื่องนางจิญจมาณวิกา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ในพระเชตวัน ทรงปรารภนางจิญจมาณวิกา ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า **ผู้ละเลยเอกธรรม** เป็นต้น.

ความพิสดารว่า ในครั้งปฐมโพธิกาล เมื่อสาวกของพระทศพลมีมากนับไม่ถ้วน, เมื่อเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายหยั่งลงสู่อริยภูมิ, เมื่อพระศาสดาทรงแผ่พระคุณสมุทัยไปแล้ว, ลาภสักการะเป็นอันมาก จึงเกิดขึ้น. พวกเดียรถีย์ได้เป็นเช่นกับหิ่งห้อย ในเวลาพระอาทิตย์ขึ้น เป็นผู้เสื่อมจากลาภและสักการะแล้ว. พวกเดียรถีย์เหล่านั้น พากันยืนระหว่างถนน แม้พากันชักชวนมนุษย์ทั้งหลายอย่างนี้ว่า “พระสมณโคดมเท่านั้นหรือเป็นพระพุทธเจ้า, แม้พวกเราก็เป็นพระ-พุทธเจ้า, ทานที่ถวายแด่พระสมณโคดมเท่านั้นหรือมีผลมาก, ทานที่ถวายแม้แก่พวกเรา ก็มีผลมากเหมือนกัน, พวกท่านจงให้ จงทำ แก่พวกเราบ้าง” ไม่ได้ลาภสักการะแล้ว จึงประชุมกันในที่ลับ

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คิดกันว่า "พวกเรายังโทษให้เกิดขึ้นแก่พระสมณโคดม ในระหว่างมนุษย์ทั้งหลายแล้ว พึงยังลาภและสักการะให้เสียหายไปได้ ด้วยอุบายอะไรหนอ".

ตทา สาวตฺถิยํ จิญฺจมาณวิกา นาเมกา ปริพฺพาชิกา อุตฺตมรูปธรา โสภคฺคปฺปตฺตา เทวอจฺฉรา วิย. อสฺสา สรีรโต รสฺมิโย นิจฺฉรนฺติ. อเถโก ขรมนฺตี เอวมาห "จิญฺจมาณวิกํ ปฏิจฺจ สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณํ อุปฺปาเทตฺวา ลาภสกฺการํ นาเสยฺยามา"ติ. เต "อตฺเถโส อุปาโย"ติ สมฺปฏิจฺฉิสุ. อถ สา ติตฺถิยารามํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสิ.

ครั้งนั้น ในเมืองสาวัตถี มีปริพาชิกาคนหนึ่ง ชื่อจิญจมาณวิกา มีรูปสวย มีความงามเป็นเลิศ ดุจนางฟ้า. รัศมีเปล่งออกจากร่างกายของนาง. ลำดับนั้น เดียรถีย์ผู้มีปัญญาเฉียบแหลมคนหนึ่ง กล่าวอย่างนี้ว่า "พวกเราอาศัยนางจิญจมาณวิกาแล้ว ให้เกิดโทษแก่พระสมณโคดมแล้ว พึงยังลาภและสักการะให้เสียหายไป". เดียรถีย์เหล่านั้น รับรองกันว่า "อุบายนี้ใช้ได้". ลำดับนั้น นางจิญจมาณวิกานั้น ไปอารามของเดียรถีย์ ได้ไหว้แล้วยืนอยู่.

ติตฺถิยา ตาย สทฺธึ น กเถสุ. สา "โก นุ โข เม โทโส"ติ ยาวตติยมฺปิ "วนฺทามิ อยฺยา"ติ วตฺวา "อยฺยา โก นุ โข เม โทโส, กึ มยา สทฺธึ น กเถถา"ติ อาห. "ภคินิ สมณํ โคตมํ อเมฺห หรีอ์ ท่านทั้งหลาย จึงไม่สนทนากับ

พวกเดียรถีย์ ไม่พูดกับนางเลย. นางคิดว่า "เรามีโทษอะไรหนอ" แม้กล่าวถึง ๓ ครั้งว่า "พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดิฉันไหว้" แล้วถามว่า "พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดิฉันมีโทษอะไร

วิเหเจนฺตำ หตลาภสกฺกาเร กตฺวา ดิฉัน". พวกเดียรถีย์กล่าวว่า "น้องหญิง
วิจรนฺตำ น ชานาสี"ติ. "น เธอไม่รู้หรือ พระสมณโคดมเบียดเบียน
ชานามิ อยฺยา, กึ ปเนตฺถ มยา พวกเรา เที่ยวทำให้เสื่อมจากลาภและ
กตฺตพฺพนฺ"ติ. "สเจ ตฺวำ ภคินิ สักการะ". นางตอบว่า "พระผู้เป็นเจ้า
อมฺหากำ สุขมิจฺฉสิ, อตฺตานำ ปฏิจฺจ ทั้งหลาย ดิฉันไม่ทราบ, ก็ดิฉัน
สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณำ ควรทำอย่างไรในเพราะเรื่องนี้". พวก
อุปฺปาเทตฺวา ลาภสกฺการำ นาเสหี"ติ. เดียรถีย์กล่าวว่า "น้องหญิง ถ้าเธอ
ปรารถนาให้พวกเรามีความสุข, เธอจง
อาศัยตนแล้ว ยังโทษให้เกิดแก่พระ-
สมณโคดม ยังลาภและสักการะให้
เสียหายไป".

)　สา "สาธุ อยฺยา, มยฺหเมว นางจิญจมาณวิกา กล่าวว่า
โส ภาโร, มา จินฺตยิตฺถา"ติ "ดีแล้ว พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย นั้นเป็น
วตฺวา ปกฺกมิตฺวา อิตฺถิมายาสุ หน้าที่ของดิฉันผู้เดียว, ท่านทั้งหลาย
กุสลตาย ตโต ปฏฺฐาย สาวตฺถิวาสีนำ อย่าได้คิดไปเลย" จึงหลีกไปแล้ว ห่มผ้า
ธมฺมกถำ สุตฺวา เชตวนา นิกฺขมนสมเย มีสีเหมือนแมลงค่อมทอง ถือของหอมและ
อินฺทโคปกวณฺณำ ปฏำ ปารุปิตฺวา ระเบียบดอกไม้เป็นต้น เดินมุ่งหน้าไป
คนฺธมาลาทิหตฺถา เชตวนาภิมุขี พระเชตวัน ในสมัยที่พวกชาวเมือง
คจฺฉนฺตี "อิมาย เวลาย กหำ สาวัตถีฟังธรรมกถาแล้ว ออกจากพระ-
คจฺฉสี"ติ วุตฺเต "กึ ตุมฺหากำ มม เชตวันตั้งแต่นั้น เพราะนางเป็นผู้ฉลาด
คมนฏฺฐาเนนา"ติ วตฺวา เชตวนสมีเป ในมายาหญิง เมื่อชนทั้งหลายถามว่า
ติตฺถิยาราเม วสิตฺวา ปาโตว "เจ้าไปไหน ในเวลานี้" ก็กล่าวว่า
"ภควนฺตำ วนฺทิสฺสามา"ติ นครา "เรื่องอะไรของท่าน ด้วยสถานที่ไป

ธรรมบท.ป-ท.๖-๔

คุณสุวรรณลภ ภูวบัณฑิตสิน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา